

SBORNÍK

Národního památkového ústavu,
územního odborného pracoviště
v Pardubicích za rok 2019

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVIŠTĚ
V PARDUBICÍCH

Vydal
Národní památkový ústav,
územní odborné pracoviště v Pardubicích v roce 2020

ISBN 978-80-87626-09-2

Editorky:
Mgr. Jana Řehounková, Bc. Hana Trojanová

Grafická úprava a tisk:
Studio Press s. r. o.

Foto na přední straně obálky: Obraz sv. Jiljí z kostela sv. Jiljí ve Svitavách, foto V. Cinková. Epitaf Salomeny Kuboňové z kostela sv. Michala v Chrudími, foto V. Cinková. Kladruby nad Labem, krajinná struktura v okolí hřebčína, foto J. Podrazil. Oltářní obraz sv. Anny z kostela sv. Anny ve Smrčku, foto V. Cinková. Detail malovaného antependia z oltáře sv. Anny v kostele sv. Anny ve Smrčku, foto V. Cinková.

Foto na zadní straně obálky: Mezinárodní den archeologie, plodiny typické pro středověk, foto J. Řehounková. Mauerbach, expozice historických parket, foto A. Bílková. Kladruby nad Labem, krajinná struktura v okolí hřebčína, foto J. Podrazil. Klisny vracející se z pastvin, v pozadí stavba kostela sv. Václava a Leopolda, foto M. Křištof.

Obsah

Pardubičky, Pardubice – argumenty oprávněné,
či zpozdilé?

Tomáš ČURDA 7

Z historie obce Smrček

Zdeňka KRATOCHVILOVÁ 20

Překvapivý objev artefaktů ze starověkého Egypta
ve sbírce muzea v Přelouči

Matouš KRÁTKÝ 26

Historie Rutvasu, aneb exkurz do života lidí na základě
účetních knih obce

Jan KRÁTKÝ 32

Krajina Kladrub nad Labem na seznamu světového
dědictví UNESCO

Jan KRÁTKÝ 42

Národní hřebčín v Kladrubech nad Labem z ptačí
perspektivy

Jan KRÁTKÝ, Aleš PAPÁČEK 44

Zahraniční stáže

Zahraniční stáž Mauerbach – Institut památkové péče
v Rakousku

Alžběta BÍLKOVÁ 51

Zahraniční stáž Řezno – klíčové příklady památkové péče

Veronika CINKOVÁ, Aneta KOKSTEJNOVÁ, Jitka SVOBODOVÁ 56

V4 Heritage Academy in Kraków and Český Krumlov

Milan KRIŠTOF, Jana ŘEHOUNKOVÁ 69

Akce obnovy

Vybrané akce restaurování v roce 2019

Václav PAUKRT 71

Rudoltice čp. 5

Jiří ŠVEC 83

Zpráva k vybraným akcím restaurování za rok 2019

Veronika CINKOVÁ 86

Zprávy a zajímavosti

Dny Evropského dědictví

Jana ŘEHOUNKOVÁ 107

Podzimní městské slavnosti

Jana ŘEHOUNKOVÁ 109

Mezinárodní den archeologie

Jana ŘEHOUNKOVÁ 110

Edukační aktivity	
<i>Jana ŘEHOUNKOVÁ</i>	112
Zámek plný knih 2019	
<i>Zdeňka KRATOCHVILOVÁ</i>	113
Teambuilding v památkové péči	
<i>Aleš PAPÁČEK</i>	114
Vysvěcení nového zvonu sv. Mikuláše v Čisté u Litomyšle	
<i>Veronika CINKOVÁ</i>	115
Obnova vnějšího pláště budovy č. p. 2 na Bělobranském náměstí v Pardubicích	
<i>Jana ŘEHOUNKOVÁ</i>	116
Patrimonium pro futuro 2019	
<i>Václav PAUKRT, Veronika CINKOVÁ</i>	117
Odborná knihovna	
<i>Zdeňka KRATOCHVILOVÁ</i>	122
Pronájem zasedacích místností	124

Pardubičky, Pardubice – argumenty oprávněné, či zpozdilé?

Tomáš ČURDA

Ve svém příspěvku „Schizma v nejstarších dějinách Pardubic a fenomén archeologie“¹ jsem konstatoval přístup Františka Šebka k některým zásadním lokálním archeologickým a historickým otázkám. Sdělil jsem, že se na základě svého historického přesvědčení pasoval do role arbitera, který rozhoduje o tom, co se veřejnosti z poznatků o dějinném vývoji nejstarších Pardubic může nabídnout, co má zůstat pod pokličkou a co tedy platí jako oficiální norma již poslední čtvrtstoletí.

Rozsáhlým textem „Spor o nejstarší dějiny Pardubic“² reagoval nyní František Šebek na můj článek zhola ve stejném duchu jako před třiačtyřiceti lety na článek Martina Ježka „O poloze vsi Pordobic“.³ Je třeba sdělit, že od roku 1996 v Pardubičkách proběhlo ještě osm výzkumných sezón, ve kterých došlo k získání řady nových poznatků, ale i k dalšímu ověření již dříve poznaných archeologických situací. Taktéž zde proběhl stavebně historický průzkum kostela sv. Jiljí a v tomto kostele průzkum nástěnných fresek v rámci jejich restaurování.⁴ Snahou mého příspěvku je upozornění na některé skutečnosti, jejichž interpretace, dedukce či kategorická zdůvodnění F. Šebka se mi jeví poněkud jinak. Snažil jsem se zaměřit na podstatu zásadních věcí, zmiňuji však i znovu otázky oprávněnosti některých dalších informací uvedených v jeho v textu.

Podoba území města Pardubic z pohledu geograficko-hydrologického i toponomastického ve vztahu k nejstaršímu osídlení a jeho postupnému rozšiřování má řadu nezodpovězených míst. Pro tento příspěvek je však podstatná poloha kláštera cyriaků s kostelem sv. Bartoloměje, o které se až do nových archeologických objevů v Pardubičkách předpokládalo umístění v prostoru současného kostela sv. Bartoloměje a protějšího děkanství ve městě. Všechny možnosti uváděné i v posledním textu F. Šebka⁵ jsou hledáním nepřímých náznaků ve snaze tuto skutečnost zachovat.

Nejprve bych chtěl ale zmínit archeologické nálezy pocházející z náměstí Republiky, považované z tohoto pohledu F. Šebkem za doložení ohniska osídlení. Sídlištním nálezům zde zjištěným během několika záchranných archeologických výzkumů lze na základě shledaných archeologických situací a obsahu materiálu přisuzovat funkční souvislost s existencí sídelního objektu.⁶ V tomto případě je celkem nepodstatné v nálezových

¹ Tomáš ČURDA, *Schizma v nejstarších dějinách Pardubic a fenomén archeologie*, Východočeský sborník historický 33, 2018, s. 151–167.

² František ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, Východočeský sborník historický 34, 2019, s. 163–195.

³ Martin JEŽEK, *O poloze vsi „Pordobic“*, Východočeský sborník historický 5, 1996, s. 15–27; František ŠEBEK, *Poznámky k nejstarším dějinám města*, Východočeský sborník historický 5, 1996, s. 29–56; M. JEŽEK, *Poznámka k „Poznámkám“*, Východočeský sborník historický 6, 1997, s. 121–138.

⁴ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 189.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

zprávách z výzkumů uvedené datování keramiky do konce 13. či počátku 14. století,⁷ neboť se jedná o prvky situované do jakési usedlosti umístěné vně mimo pozdější městské hradby. Ani množství keramiky nalezené v dochovaných původních vrstvách těchto objektů však nesvědčí o nějakém dlouhodobém osídlení tohoto archeologicky zkoumaného prostoru.⁸ Že se při trasách cest spojujících Chrudim s Hradcem Králové, překonávajících brody či později přívozem řeku Labe, nacházelo nějaké osídlení, lze předpokládat. Hledal bych zde nejprve příbytky rybářské, později v souvislosti s panským sídlem a celnicí i další usedlosti specializující se nejspíše na činnosti některých řemesel a služeb. Jedná se však o pouhou představu o koncentraci obydlí ve zmiňovaném pojetí rozsáhlého difúzního osídlení rozlehlého území s nedochovanými místními názvy označujícími umístění těchto obydlí. Co se týče uchování archeologických stop po nejstarším osídlení,⁹ je místy v historickém jádru nutno počítat především s mohutným navyšováním terénu hlavně v rámci pozdější pernstejnské výstavby. Extrémním příkladem je rozdíl nivelety pochozí roviny původní tvrze či hradu a hlavního nádvoří pozdějšího zámku, stejně jako násypy dorovnávací povrch v prostoru města. Na základě existujících archeologických informací však nemůžeme předpokládat, že v rozsahu území pozdějšího města, v nejstarším období středověkého osídlení, je souměřitelnost počtu žijících osob s osídlením zjištěným v Pardubičkách.¹⁰

S hledáním cyriackého kláštera a původního kostela sv. Bartoloměje klasifikace předpernstejnského příkopu z náměstí Republiky v Pardubicích bezprostředně nesouvisí, ale přesto chci upozornit na některé rozdíly v jeho prezentování.¹¹ Existence tohoto příkopu včetně jeho rozměrů a stratigrafie byla zaznamenána během záchranného výzkumu Východočeského muzea v Pardubicích v prostoru jižně od zvonice.¹² Tato skutečnost umožnila potvrdit některé archeologické situace shledané v minulosti v sondě umístěné v interiéru zvonice a při vchodu domu čp. 119. Výstavba zdi zjištěné v sondě ve zvonici

⁷ F. Šebek, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 160, pozn. č. 23, s. 161, pozn. č. 27, 28.

⁸ Připomínám, že množství zlomků keramiky obsažené in situ v tzv. sídlištních vrstvách bývá ve zmiňovaných obdobích přímo úměrně rozsahu časového úseku a počtu lidí zde žijících. F. Šebkem uváděné množství nalezených střepů z konce 13. století i z místa pozdějšího zámku má z tohoto pohledu též určitou vypovídající hodnotu (F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 157).

⁹ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 160. K jedné z takto zjištěných sídlištních usedlostí v Pardubicích Slovanech více: Jiří SIGL, Vít VOKOLEK, *Nové poznatky ke středověkému osídlení Pardubic, sídliště Na Slovanech (k. ú. Studánka)*, Východočeský sborník historický 34, 2019, s. 3–20.

¹⁰ Především, bavíme-li se o založení vesnice Pardubice (Pardubičky) v rámci kolonizace neosídleného území na konci dvanáctého století a dále o valně části století třináctého. Vybrané vyvýšené místo nad řekou Chrudimkou v Pardubičkách, s mírně se svažujícími úrodnými terény směřujícími k jihu až severovýchodu, k osídlení zemědělskou komunitou přímo vybízelo. Naopak území vybrané pro vznik pozdějšího města se nacházelo v nivě s proměnlivými rameny soutoku obou řek, v prostoru postihovaném záplavami. Místo vhodné pro vybudování opevněné vodní tvrze či hradu, s většími náklady, úsilím, ale především s dostatečnou lidskou kapacitou umožňující teprve pak založení města. Zůstává otázkou, zda si s touto myšlenkou nepohrával již předchozí majitel Pardubic, realizaci uskutečnil až ve 30. letech 14. století Arnošt z Hostiny.

¹¹ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 162–163.

¹² Tomáš ZAVORAL, *Nález pozdně středověké fortifikace z Pardubic*, Východočeský sborník historický 28, 2015, s. 43–77.

narušila základovým výkopem jednak vrstvy hmoty zásyrového materiálu příkopu a zároveň dvě lidské kostry v něm uložené.¹³ Z hlediska poměrů nálezové situace se zde objevené kostry nacházely v zásyrových vrstvách příkopu¹⁴ pokračujících dál i pod nimi, ale především bez jakýchkoliv stop po výkopu a zásyru hrobových jam nad kostrami, vizuálně jinak vždy patrných při ukládání mrtvých těl do země. Tato skutečnost byla konstatována taktéž u archeologicky odhaleného hrobu v roce 1969, těsně před vchodem čp. 119,¹⁵ vně Černé kaple a bez souvislosti s ní.¹⁶ Zjištěná poloha umístění koster pochovaných v rituální poloze, bez hrobových jam, umožňuje pouze jednu odpovídající interpretaci.¹⁷ Lidská těla byla pochována mělce do úrovně ne zcela zasypaného příkopu, který byl následně dosypán.¹⁸ Lidé pochovaní v prostoru zvonice až kostela sv. Bartoloměje nemají nejspíše časově velký rozsah doby pohřbení.¹⁹ Zde bych chtěl oponovat F. Šebkovi, který píše, že „pohřbívat se mohlo jen do vysvěcené půdy a u nějakého kostela“²⁰ a poznamenat, že v obdobích zásahů smrtelných infekčních epidemií se

¹³ Třetí kostra byla nalezena též ve zvonici v sondě č. 2, z této následně sondy se však nedochovala dokumentace.

¹⁴ T. ZAVORAL, *Nález pozdně středověké fortifikace z Pardubic*, s. 52–53, vrstva č. 12; Tomáš ČURDA, *Předperštejnský příkop s hroby pod pardubickou zvonící*, *Východočeský sborník historický* 28, 2015, s. 97, vrstva č. 8.

¹⁵ Tamtéž, s. 94.

¹⁶ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 163, pozn. č. 36. Otázky morové epidemie a následného požáru v roce 1507, stejně jako umístění kaple sv. Rocha a pozdější Černé kaple v místě pohřebiště navozují úvahy možných souvislostí.

¹⁷ Předpoklad T. Zavorala, že hrobová jáma zde zřejmě původně existovala (T. ZAVORAL, *Nález pozdně středověké fortifikace z Pardubic*, s. 75) lze na základě zjištěné stratigrafie odmítnout. Shledané, shora nepoškozené lidské skelety se nacházely v hloubce 130 cm ve vrstvě zásyru nacházející se jak nad kostrami, tak i pod nimi. (T. ČURDA, *Předperštejnský příkop s hroby pod pardubickou zvonící*, s. 87, 92–93, obr. 8–10, s. 97, obr. 13, vrstva č. 8.)

¹⁸ Tamtéž, s. 93–4.

¹⁹ Zkoumané části příkopu se zjištěnou obdobnou stratografií i obsahem zásyrové výplně jsou datovány keramikou z konce 15. až počátku 16. století (T. ZAVORAL, *Nález pozdně středověké fortifikace z Pardubic*, s. 52–62, 76; T. ČURDA, *Předperštejnský příkop s hroby pod pardubickou zvonící*, s. 88–105). Zde jenom zjednodušeně několik slov obecně k přiblížení problematiky datování výše uvedených archeologických objektů. Jedná-li se o vrstvy vznikající provozem určitého daného objektu, o jejich uložení a následném uchování, pak mluvíme o primární poloze těchto vrstev. Dojde-li k zanikání objektů (ať již rovinných, navýšených, nebo prohlubní) v určitém časovém horizontu, uplatní se zde obvykle proces tzv. intruze. Objekt může být poznamenán (až k zániku) přírodním působením (erozí či naopak nánosy a splachy z okolí), ale taktéž i cíleným ubíráním nebo zasypáváním různými materiálem, často však kombinací způsobenou jak přírodou, tak člověkem. Zde je třeba rozpoznat podle archeologického materiálu obsaženého ve vrstvách objektu jednotlivé časové horizonty jeho zániku. V případě rychlého, cíleného zasypání prohlubně či příkopu se nám zde projeví především materiál obsažený ve hmotě její zásyru, obvykle přítomný již v zemině odebrané k tomuto účelu někde jinde. V tomto našem případě si je třeba uvědomit fakt, že k přiblížení určení času tohoto zasypávání mají nejbližše pouze nálezy nejmladších předmětů obsažené následně v jednotlivých zásyrových vrstvách výplně bývalé prohlubně či příkopu. Všechny tyto nálezy přemístěné z jejich původního umístění odjinud, včetně teoreticky možného výskytu například i pravěkých předmětů, prezentují v kontextu dané nálezové situace jen sekundární polohu jejich uložení. Primární polohu v tomto případě představují předměty umístěné do příkopu v průběhu jeho funkční existence či zanikání, odhozené sem obvykle jako nepotřebný odpad. Při archeologickém odkryvu je třeba ale dát pozor i na další možné zásahy, pozdější vkopy, při kterých mohli do zásyrových vrstev proniknout ještě mladší materiál. Tyto mnohdy recentní zásahy bývají obvykle při výzkumu patrné nejprve na povrchu horizontu narušené vrstvy, pak především na jejím profilu.

²⁰ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 162; T. ČURDA, *Předperštejnský příkop s hroby pod pardubickou zvonící*, s. 98.

pohřbívalo leckde, mnohdy i mimo vysvěcené hřbitovy.²¹ V kategorickém konstatování F. Šebka, že někde blízko současného kostela sv. Bartoloměje musel stát původní kostel,²² zde sice existenci hřbitova uváděnou již J. V. Divišem připouští,²³ ale ne v prokázaných vrstvách zanikajícího příkopu.²⁴ Krátce po dokončení úprav terénu započala stavba kostela sv. Bartoloměje s podrobně popsanými geologickými poměry a archeologickými situacemi Martinem Ježkem.²⁵ V místě jeho výstavby i v okolí se žádné archeologické stopy po cyriackém klášteře s kostelem nenašly. Vzhledem k rozsahu prozkoumané plochy a předpokladu stavu přírodního terénu zbývajícího okolí kostela ve druhé polovině 13. století je i z tohoto pohledu tato eventualita velice nepravděpodobná.²⁶

Následně bych se chtěl ještě stručně zmínit o citacích z listin z let 1349–1351, týkajících se soupisů církevních objektů spadajících pod nově vzniklé biskupství litomyšlské. Ze znění těchto listin, vydaných v různých edicích, se František Šebek snaží rozsáhlým rozbořem najít tu správnou formulaci k ozřejmění tehdejších vztahů a lokalizace pardubických kostelů a cyriackého kláštera. Chtěl bych k tomu pouze připomenout, že když jsem uvedl, že se F. Šebek dopustil určitých nepřesností při citacích z jednotlivých listin,²⁷ šlo jen o upozornění na tento fakt, a ne o napadání neprávem.²⁸ Listina z r. 1350²⁹ je v textu F. Šebka³⁰ citována bez čárky oddělující Nouaciuitas a Pordawitz na rozdíl od tehdy uvedeného zdroje. Stejně tak v textu z r. 1996³¹ zmiňuje obě listiny z let 1350³² a 1351,³³ ale na rozdíl od zdrojů uvádí záznam opět bez čárky oddělující Nové Město a Pardubice. Co se týče mého tendenčního výběru³⁴ při práci se zněním těchto listin,

²¹ Jiří SVOBODA, *Historie morových epidemií*, Vesmír 9, 1995, s. 496, ISSN 0042-4544; Eduard WONDRÁK, *Historie moru v českých zemích*, Praha 1999; Klaus BERGDOLT, *Černá smrt v Evropě: Velký mor a konec středověku*, Vyšehrad 2002.

²² F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 163.

²³ „...na prostranství mezi kostelem a zvonici (kdež dříve hřbitov byl)...“ (Jan Vincenc DIVIŠ, *O starých památkách uměleckých a historických děkanského chrámu sv. Bartoloměje v Pardubicích*, Jednota pro rozšíření děkanského chrámu Páně, Pardubice, 1908, s. 20).

²⁴ Zde zůstává otevřena i otázka umístění a rozsahu hřbitova ve městě v období od vzniku města před rokem 1340 do roku 1510. Po zkáze města požárem v roce 1508 nebyl porušený hřbitůvek při farním kostele Zvěstování P. Marie již obnoven (Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem*, Pardubice 1928, IV/1, s. 11), založení nového hřbitova při kostele sv. Jana Křtitele se uvádí až krátce před rokem 1510 (F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 163).

²⁵ Martin JEŽEK, *Příspěvek k poznání průběhu výstavby gotického kostela*, Sborník společnosti přátel starožitností 4, 1996, s. 147–160.

²⁶ T. ČURDA, Schizma v nejstarších dějinách Pardubic a fenomén archeologie, s. 154–157.

²⁷ Tamtéž, s. 160–161.

²⁸ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 167.

²⁹ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, VIII., ed. V. Brandl, Brno, 1874, s. 26.

³⁰ F. ŠEBEK, *K vývoji farní správy Pardubic v době předhusitské*, Východočeský sborník historický 2, 1992, s. 50.

³¹ F. ŠEBEK, *Poznámky k nejstarším dějinám města*, s. 47.

³² CDM, 1874, s. 26.

³³ *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia I.*, Acta Clementis VI. pontificis romani, 1342–1352, ed. L. Klicman, Praha 1903, s. 700–701.

³⁴ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 171, pozn. 62.

je, jak vidno, při hledání možnosti odpovídající varianty nejspíše prohrěškem tendence vycházení z archeologicky ověřené reality.³⁵

Zásadním pramenem listinné povahy pro lokalizaci cyriackého kláštera a kostela sv. Bartoloměje je darovací smlouva, ve které v roce 1332 přenechává Arnošt z Hostiny vesnici Pardubice (dnešní Pardubičky) cyriakům žijícím tamtéž. Závěry vyvozené na základě nekvalitního překladu latinského textu této listiny publikované F. Šebkem v roce 1990³⁶ upevnily teorii o existenci rozsáhlého osídleného katastru Pardubice s lokalizací cyriackého kláštera na území pozdějšího města. V obdobném duchu věnuje František Šebek této listině pozornost i nyní, a to jak po stránce jazykové, kompoziční i obsahové.³⁷ Pro klíčové latinské příslovce místa „ibidem“ uvádí nyní hned tři překladové významové varianty: „tamtéž, tam, zde“.³⁸ Opět se snaží vysvětlit smysl tohoto textu ve vztahu k poloze kláštera. Tuto možnost má signalizovat v daném textu nadbytečné použití oikonyma Pardubice uvedeného jednak jako darovaného objektu a za druhé jako umístění kláštera řádových bratrů jinde než v darované vsi. Na základě této úvahy by se však mohl text obejít i bez dalších uvedených upřesnění i bez lokalizace kláštera, například bez slova tamtéž, neboť klášter existoval jen jeden a všichni tehdy věděli, kde stojí. Myslím však, že právní statut dokumentu majetkové povahy vyžadoval určitou stanovenou normu se zavedeným co nejpřesnějším formulováním obsahu včetně jednoznačné lokalizace. K následnému sdělení F. Šebka o tom, že „nemůžeme přijmout představu, že by se Arnošt z Hostyně velkorysým darem cyriakům vzdal v Pardubicích veškerého pozemkového majetku s poddanými, kdyby zde tenkrát byly jediným sídlištěm, jak tvrdí M. Ježek a po něm T. Čurda, Pardubice-Pardubičky, tedy ona villa Pordowitz“³⁹ nelze než dodat, že darováním vsi Pardubice se Arnošt z Hostiny zde opravdu nevzdal veškerého svého pozemkového majetku. Vyjma darované vsi Pardubice mu nadále přináležely další vesnice i ostatní majetky jak v blízkém, tak i vzdáleném okolí.⁴⁰ Vzhledem k tomu, že v roce 1340 píše Arnošt starší o své tvrzi s městem novým,⁴¹ je docela pravděpodobné, že i vesnice Pardubice mohla být již v roce 1332 značně početně ztenčena o budoucí měšťany budující Arnoštovi Nové Město. Formulace darovací listiny pro pardubické cyriaky z roku 1332 je jediným jednoznačným písemným doložením existence kláštera a kostela sv. Bartoloměje v Pardubičkách, později potvrzené i archeologicky.

³⁵ T. ČURDA, *Schizma v nejstarších dějinách Pardubic a fenomén archeologie*, s. 160; F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 171, pozn. 62, s. 167–177.

Pouhé statutární rozlišení pardubických kostelů uvedené bez patrocinií v těchto listinách (vyznačujících se rozdílnou interpunkcí a dalšími chybami) nelze využít pro jednoznačné lokalizování daných kostelů.

³⁶ F. ŠEBEK, *Listina Arnošta z Hostyně z roku 1332 pro pardubické cyriaky*, Informační zpravodaj Klubu přátel pardubického muzea a Historického klubu - pobočka Pardubice 1–3, 1990, s. 1–5.

³⁷ T. ČURDA, *Schizma v nejstarších dějinách Pardubic a fenomén archeologie*, s. 160; F.

³⁸ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 165–166. Příslovce „tamtéž“, ve smyslu znamenajícím specifikaci sdělení o tom samém místě, nelze v překladech z latiny zaměňovat za slova jako „také, tam, zde (item, ibi, hic)“.

³⁹ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 166.

⁴⁰ Tvrz Pardubice a okolí s částí území vybraného pro založení města, dále Ostřešany, Bukovina, Černá, Lhota Rybářská, Lhota u Přívozu a vzdálenější Hostina, Stará, Hřmenín, Važice, Sedliště a město Libáň. Čerpáno ze závěti Arnošta z Hostiny, z letáku vydaného r. 1990 pardubickým muzeem k výstavě 650 let města Pardubic.

⁴¹ František ŠEBEK a kol., *Dějiny Pardubic*, Pardubice, 1990, s. 49.

V pokračování textu bych se chtěl ale především zabývat problematikou Pardubiček, kde dlouhodobě probíhal archeologický výzkum, a to především pasážemi, v nichž si František Šebek vyhrazuje místo pro častá zpochybnění až znevěrohodnění výsledků tohoto archeologického výzkumu.⁴²

Odkrytí chóru kostela až po jeho lodní rozšíření se v Pardubičkách uskutečnilo na jaře roku 1993. Tehdy, po nálezů dvou kamenných základů mohutných rovnoběžných zdí a hrobů umístěných v interiéru mezi nimi, nás napadlo, že se jedná nejspíše o bývalou budovu významného kostela. K rozšíření archeologických odkrytí naznačených půdorysů, ke hledání pokračujících základů zdí nás pobízely vznikající otázky umocňované též i některými pracovníky z kolektivu brigádníků. Jednalo se o studenty, kteří se již tehdy vážně zabývali historií, dnes se profesně věnují historickým oborům.⁴³ V květnu roku 1993, při nálezů hrobu datovaného brakteátem, byl zde vysloven názor, že se v Pardubičkách jedná o původní kostel sv. Bartoloměje.⁴⁴ Výsledek uskutečněného archeologického výzkumu Martina Ježka v presbytáři současného kostela sv. Bartoloměje v roce 1995 tuto naši domněnku potvrdil.⁴⁵

Vedle nejstarších vrstev pocházejících z pozůstatků vesnice Pardubice, narušených výstavbou kostela, k němu soustředěného hřbitova a následnou dostavbou kostela a výstavbou kláštera, se zde dochoval též příkop. Ten nejprve vymezoval plochu vesnice, následně ve zkrácené trase, ale v rozšířeném a prohloubeném rozměru opevňoval klášterní areál.⁴⁶ Příkop se v trase průběhu, v šíři čtyři metry s hloubkou dva metry, v Pardubičkách nachází dodnes. Jeho zánikové horizonty obsahující dobový archeologický

⁴² Je třeba uvést, že František Šebek, tehdy jako můj nadřízený, ředitel pardubického muzea, měl od počátku z probíhajícího archeologického výzkumu v Pardubičkách průběžně podávané aktuální informace. Základové jámy budov a ostatní objekty odkryté během výzkumu v Pardubičkách, stejně jako další archeologické nálezy získané z tohoto výzkumu komisionálně posuzovali přední čeští archeologové středověku profesori Jan Klápště, Petr Sommer a docent Miroslav Richtř, konzultace a odborné poradenství zde během výzkumu poskytoval archeolog doktor Jiří Sigl. Archeologický výzkum v Pardubičkách byl v letech 2000–2004 zařazen do programu vědy a výzkumu. Také tehdy, po každé výzkumné sezóně, probíhalo komisionální hodnocení výsledků výzkumu a nakonec závěrečná obhajoba celého výzkumného projektu, kdy komisi předsedal archeolog docent František Gabriel.

O rozsahu a vývoji archeologického výzkumu v Pardubičkách je přehled v mých postupně publikovaných článkách: Tomáš ČURDA, *Středověké osídlení v Pardubičkách z pohledu archeologie*, Východočeský sborník historický 8, 1999, s. 23–63; týž, *Zpráva o pokračování archeologického výzkumu v Pardubičkách*, Východočeský sborník historický 9, 2000, s. 161–188; týž, *Archeologický výzkum u kostela sv. Jiljí a na klášteršti v Pardubičkách*, Východočeský sborník historický 10, 2001, s. 3–34; týž, *Archeologický výzkum v Pardubičkách v letech 2001–2005*, Východočeský sborník historický 14, 2007, s. 3–68; týž, *Pardubičky – stručné shrnutí výsledků archeologického výzkumu z let 1993–2005*, Východočeský sborník historický 15, 2008, s. 47–66; týž, *Doplňení poznatků k archeologickému výzkumu v Pardubičkách*, Východočeský sborník historický 26, 2014, s. 4–34; týž, *Schizma v nejstarších dějinách Pardubic a fenomén archeologie*, s. 151–167.

⁴³ Doc. Mgr. Martin Pavlíček, Ph.D. dějinám umění a historické architektuře, doc. PhDr. Ladislav Šmejda, Ph.D. archeologii, MgA. František R. Václavík stavebně historickým průzkumům, Mgr. Patrik Vavřina dějinám umění.

⁴⁴ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 155.

⁴⁵ M. JEŽEK, *Pardubické kostely jako svědectví o vývoji města*, *Archeologia historica* 21, 1996, s. 43–56.

⁴⁶ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 179; T. ČURDA, *Středověké osídlení v Pardubičkách z pohledu archeologie*, s. 38–40.

materiál jsou zde taktéž trvale uloženou pamětí vývoje tohoto místa. Mezi příkopem a kostelem bylo na severní straně, ale i jinde dost místa pro umístění dřevěného obydlí původního cyriackého kláštera.⁴⁷ S výstavbou nového zděného kostela sv. Bartoloměje (později po dostavbě celého kostela tato zbudovaná část sloužila jako presbytář) zde následně souvisí i pohřbívání. Hroby založené vně v blízkosti obvodové zdi kostela vykazují etážovitost způsobenou dalším pochováváním zesnulých do vyšších stupňů nad sebe. Tento způsob pohřbívání byl tehdy naprosto běžný a často se uplatňoval, zvláště v bezprostřední blízkosti zdiva objektu svato­stánku. Obvodové zdivo této první fáze budovy kostela nenarušovalo žádný hrob. Pozdější fáze jeho dostavby a výstavba zděného kláštera uskutečněná částečně i v místě tohoto hřbitova v četných případech narušily hroby s lidskými ostatky.⁴⁸

Obr. 1 – Šetrné narušení lidských skeletů klášterním základovým zdivem

O rozsahu plochy a datování tohoto hřbitova máme díky rozsáhlému archeologickému výzkumu poměrně přesnou představu. Kromě tohoto hřbitova (a hřbitova umístěného okolo sousedního kostela sv. Jiljí)⁴⁹ zde máme doloženy další hroby zařaditelné do období existence celého kostela (i s lodní částí) a hroby z doby po násilném zániku kláštera husity.⁵⁰ Rozlišení pohřbívání v těchto dvou uvedených obdobích však přináší určité problémy a nelze vždy přesně určit dobu uložení zemřelého jedince do hrobu. Do období existence již celého kostela náleží řada hrobů umístěných do lodi kostela. Do kostela směřovalo ale také i následně rozsáhlé pohřbívání uskutečněné sem

⁴⁷ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 183; T. Čurda, *Pardubičky – stručné shrnutí výsledků archeologického výzkumu z let 1993–2005*, s. 52.

⁴⁸ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 182. Všechny lidské skelety byly v kontaktu s ukládaným základovým zdivem přerušeny téměř chirurgickým způsobem tak, aby zásah do dotčeného skeletu byl co nejšetrnější (obr. č. 1). Pro většinu příbuzných (a my nevíme, jak dlouho před výstavbou kláštera se zde již nepohřbívalo) bylo nejspíše poctou, že jejich zesnulí mohou spočívat ve dvakrát vysvěcené půdě v areálu kláštera.

⁴⁹ T. Čurda, *Archeologický výzkum u kostela sv. Jiljí a na klášteřišti v Pardubičkách*, s. 3–34; týž, *Archeologický výzkum v Pardubičkách v letech 2001–2005*, s. 3–68.

⁵⁰ Ne však v situaci takové, jak uvádí F. Šebek (F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 183). Husité na jaře roku 1421 vyplenili východočeské kláštery ve velmi krátké době. Předpokládá se, že po spálení dřevěných staveb a dřevěných konstrukcí kamenných staveb pokračovali rychle dál. Existence opuštěného stojícího kláštera a kostela bez střešních nikterak nebránila požadovaným pohřbům do těchto vysvěcených prostor. Rozebírání zdí, někde i včetně základů, je až následně další etapa končící zánikem klášterních staveb a proměnou celé plochy.

Obr. 2 – Ukázka etážovitého pohřbívání

až po zkáze kostela.⁵¹ Vyskytující se etážovité hroby jsou v kostelní lodi mnohdy vytvářeny v rozsahu těchto dvou časově odlišných etap pohřbívání. Datovatelnost a rozlišení stáří těchto hrobů je možné na základě výskytu mincí vložených do hrobů, dále podle obsahu zásypového materiálu nalezeného v hrobových jamách a podle způsobu a rozsahu narušení starších hrobů hroby mladšími.⁵² Situace hromadného hrobu popisovaná F. Šebkem v sondě č. 3 z roku 1975 s novou informací o výskytu haléře Karla IV., raženého počátkem padesátých let 14. století,⁵³ je zcela analogická situaci odkryté zde v sondě č. 1 z roku 1994 s výskytem brakteátového haléře raženého po roce 1341.⁵⁴ Jedná se o běžné etážovité hroby, ne hroby hromadné, nemající s morovou epidemií či hladomorem nic společného.⁵⁵

Se zjištěnými archeologickými situacemi narušení lidských skeletů souvisí výkopy vyhloubené pro položení základů zdiva budov. Co se týče způsobu archeologických sondáží vedených za účelem odhalení půdorysů klášterních základů umístěných v zemi, bych se chtěl ohradit proti zpochybnění jejich návaznosti znázorněné v plánu

⁵¹ T. ČURDA, *Středověké osídlení v Pardubičkách z pohledu archeologie*, s. 37.

⁵² Co se týče datace hrobů v Pardubičkách, lze na základě zjištěných zmiňovaných situací zařadit nebožtíky pochovávané zde v rakvích mezi nejmladší hroby.

⁵³ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 182.

⁵⁴ Petr VOREL, *Brakteát Přemysla Otakara II. jako "obolus mrtvých" na pohřebišti v Pardubičkách*, Muzejní a vlastivědná práce 3, roč. 35, 1997, s. 168; T. ČURDA, *Středověké osídlení v Pardubičkách z pohledu archeologie*, s. 37. Kromě zmíněných mincí brakteátu a brakteátového haléře jsou zde popsány i ostatní mince nalezené v Pardubičkách.

⁵⁵ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 182. Hromadné hroby představují uložení většího počtu zemřelých jedinců do hrobové jámy najednou. Etážovité hroby vznikají postupným pochováváním jedinců do jednotlivých hrobů, od nejstarších pohřbů s jedinci uloženými obvykle nejhluběji až po následné mladší a mělké pohřbívání dalších zesnulých (obr. č. 2).

výzkumu.⁵⁶ Způsob jejich odkrývání byl vždy řešen tak, aby průběh a návaznost jejich tras byly jednoznačné. Hustá síť příčných řezů vedených kolmo k průběhu reliktů základových zdí a základových jam, nárožní sondy ověřující změny jejich směru a další ověřující archeologické sondy umístěné v osách tras zdí umožnily bezpečně zaznamenat jejich existenci. Vzniklý půdorys plánu kostela s připojeným klášteřem byl rekonstruován podle takto doložených tras základů zdí. Umístění sond se zachyceným průběhem stop po základech konstrukcí zdí i místa, kde se stopa ztratila, byly v plánech i textu zaznamenány. Půdorysný plán situace odkryté v Pardubičkách znázorňuje šrafovaným značením průběh zdí archeologicky doložených, zdi pouze v předpokládaných trasách jsou zde nevyšrafované.⁵⁷ Půdorys zdí shodného složení a stejné šířky tvořící v propojení jeden celek klášterních budov, včetně nálezu lidských ostatků narušených jejich výstavbou v původním místě hřbitova, je nutno považovat za evidentní fakt.

Asi největší díl ve svém příspěvku věnoval František Šebek pokusům o zpochybnění existence kostela sv. Bartoloměje v Pardubičkách. Svou již dříve uvedenou tezi, že se zde nejednalo o odkryté základy kostela sv. Bartoloměje, nýbrž o základy prvního kostela sv. Jiljí, a že ho nezničili husité, ale spadl již dříve sám,⁵⁸ zde rozvádí známými argumenty. Založení kostela datuje F. Šebek bez uvedení důvodu okolo konce první třetiny 13. století,⁵⁹ jeho zánik, vlivem nějakých konstrukčních závad, k počátku čtyřicátých roků 14. století, a to jen proto, aby v té době mohl být postaven nový kostel sv. Jiljí, v pořadí druhý, do kterého měl být pochován Arnošt z Hostiny. Tento kostel (rozměrově menší než kostel předchozí i následný) měl přestát bez újmy husitský útok v roce 1421 a až koncem 15. či počátkem 16. století se měla z neznámých důvodů uskutečnit jeho razantnější přestavba. Představa F. Šebka o stupni razance přestavby tohoto kostela je taková, že přestavba rozměrově nerespektovala ani půdorys původních základů uložených v zemi.⁶⁰ K datování vzniku prvního kostela sv. Jiljí je třeba uvést předpoklad, že tento kostel měl prvním obyvatelům v založené vsi Pardubice (Pardubičky) sloužit jako svatostánek nepochybně od samého počátku lokace vesnice,

⁵⁶ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 181; T. ČURDA, *Schizma v nejstarších dějinách Pardubic a fenomén archeologie*, s. 159; týž, *Pardubičky – stručné shrnutí výsledků archeologického výzkumu z let 1993–2005*, s. 53, pozn. č. 20.

⁵⁷ T. ČURDA, *Schizma v nejstarších dějinách Pardubic a fenomén archeologie*, s. 159.

⁵⁸ František ŠEBEK, *Poznámky k nejstarším dějinám města*, Východočeský sborník historický 5, 1996, s. 41. Na argument o nemožnosti existence kostela sv. Jiljí stojícího nedaleko klášterního kostela sv. Bartoloměje v Pardubičkách opakující se v obou textech F. Šebka je potřeba nazírat z pohledu dobové situace. Původní, nejspíše malý dřevěný farní kostel sv. Jiljí vybudovaný zde prvními osadníky Pardubiček byl až později začleněn do okruhu duchovní působnosti řádu cyriaků. Kostel zde stál dlouho, až již dalšímu rozvoji vesnice i okolí kapacitně a příchozímu řádu prakticky i reprezentativně nevyhovoval. O jeho dalším funkčním využívání cyriaky žádné informace nemáme. Možno však předpokládat, že vzhledem k těsnému propojení s klášteřem ho nelze jednoduše zaškatulkovat do definice pojmů významově příslušících kostelům filiálními či kostelům farními. Jeho administrativní označení jako kaple či filiální kostel mu přináleželo, ale především z praktických důvodů evidence církevních majetků, kostelů, v soupisech (1349–1351) uváděných bez jednotlivých patrocinií. Ve skutečnosti však mohl kostel sv. Jiljí dál tradičně naplňovat mnohé církevní služby zde klášteřem uplatňované.

⁵⁹ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 193.

⁶⁰ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic* s. 185–186, 193–194.

to znamená od konce 12. či počátků 13. století.⁶¹ Kamenný základ nejstarší části kostela považovaného F. Šebekem za kostel sv. Jiljí byl zde však postaven až mnohem později. Datování umožňuje keramika typologicky zařazená do průběhu 13. století obsažená v sídlištní vrstvě narušené až výstavbou kostela, absolutní dataci umožňují nalezené mince. Jedná se o hrob s brakteátem Přemysla Otakara II. (ražba v letech 1260–1278)⁶² sevřeným ve dlani zemřelého muže pochovaného uvnitř tohoto kostela a o hřbitov při kostele založený do totožné sídlištní vrstvy se třemi hroby datovanými nálezy parvů ražených v letech 1301–1305.⁶³ Destrukci kostela předpokládá F. Šebek z důvodu jednorázového nebo opakovaného sesuvu zeminy blízkého svahu až po západní závěr lodi kostela.⁶⁴ Závěr lodi kostela situuje do tohoto ohroženého místa v těsné blízkosti hrany srázu nad Chrudimkou, vycházejí z předpokladu, že dochovaná část lodi je zkrácena touto havárií. K této eventualitě F. Šebek dospěl na základě porovnání stávající délky

⁶¹ Vezmeme-li absolutní datování podle denáru krále Vladislava II., raženého v letech 1140–1158 (P. VOREL, *Brakteát Přemysla Otakara II. jako "obolus mrtvých" na pohřebišti v Pardubičkách*, s. 168), nalezeného zde v sídlištní vrstvě v místě později stojícího kostela sv. Bartoloměje, pak lze počátek vsi posunout až do druhé poloviny 12. století. Pro toto archaické období našeho regionu bych rád znal jména vsí, které měl F. Šebek na mysli ve své poznámce o farním obvodu kostela sv. Jiljí (F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic* s. 180, pozn. č. 83).

⁶² P. VOREL, *Brakteát Přemysla Otakara II. jako "obolus mrtvých" na pohřebišti v Pardubičkách*, s. 169.

⁶³ Petr VOREL, *Nález parvů Václava II. jako "obolů mrtvých" na pohřebišti v Pardubičkách*, In: Luboš Polanský (red.), Pavel Radoměřský (Sborník numismatických studií k 75. výročí narození), 2002, Praha, s. 29–31. Dále se jen několika větami pokusím přiblížit základní archeologické situace. Jestliže zde máme kulturní vrstvy s velmi bohatým archeologickým materiálem datované do úseku průběhu 13. století, v nichž se žádná další mladší keramika nevyskytuje, a jsou-li následně tyto vrstvy narušeny mladšími zásahy (stavba kostela, kopání hrobů), pak je zjevné, co je zde starší a co mladší. Narušili-li výstavba dalších zdí (strukturou složená zdiva odlišných od základů zdí první etapy kostela – pozdějšího presbytáře) hroby na uvedeném hřbitově, jsou tyto základy zdí evidentně mladší než hroby. Tvoří-li propojení základů a stop po základech těchto zdí připojených k základům zdí kostela obecný půdorys kláštera, pak je logické, že se nejspíše jedná o klášter. A ještě jedna malá poznámka k datování předešlých hrobů. Je třeba si uvědomit, že do obsahu zásypu hrobové jámy se promítne to, co je ve vrstvě zeminy a obvykle i na jejím povrchu obsaženo v době hloubení jámy. Vzhledem k tomu, že plocha původní vesnice byla později obohacena stavebním kamenem čedičem sem dovezeným a zde opracovávaným, později přibýly cihly a opuka, původní došky a šindele nahradily na střeších nových staveb prejzy, podlahu pokryly dlaždice a ve velkém se při zdění používala vápenná malta, je přirozené, že se v některých hrobech, v různé koncentraci, uvedený materiál projevoval. Už na první pohled bude rozdíl mezi zásypem hrobů vyhloubených před rozsáhlou výstavbou, po ní a po husitské destrukci. Jako jednoznačně časové zařaditelné jsou, vedle hrobů z období první etapy pohřbívání, hroby z posledního uvedeného období pohřbívání, typické značným obsahem rozličných stavebních prvků, například přítomností podlahových dlaždic nalézáných v různé hloubce hrobových zásypů, a to i pod pochovanými jedinci. Taktéž početné zastoupení jednoho typu dlouhých prejzů rozptýlených po celé ploše klášterště signalizuje velký rozsah jejich použití na zastřešení klášterních objektů.

⁶⁴ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 185; Jan SEMONSKÝ, *Dějiny filiálního kostela sv. Jiljí v Pardubičkách*, in: Emil Krbec (ed.), *Pardubické kostely a památky*, Pardubice, 1940, s. 24. K mému údajnému obrácení zprávy pamětníků, kdy v roce 1940 mluví pardubičský kronikář J. Semonský o stráni zvané Ssutina, zatímco já mluvím o sutinách (ruinách, troskách, zříceninách) kláštera, je třeba připomenout popis situace pamětníka, korespondenta Památek archeologických, historika a archeologa Mořice Lüssnera, jak ji spatřil ještě v roce 1857: „Klášterní stavení stávalo mezi kostelem a vysokým, příkře dolů se spouštějícím břehem Chrudimky. Tento prostor tvoří s menší částí hřbitov, s větší ale obecní pastviště, a z mnoha hrbů a dolčkův, potom z ohrazení toho místa, které jako nějaký val vypadá, můžeme dobře souditi o někdejší znamenité rozlehlosti klášterských stavení.“ (Mořic LÜSSNER, *Archeologické zprávy z Chrudimska*, Památky archeologické II, 1857, s. 232.) Jen pro upřesnění: vzdálenost umístění pravého břehu Chrudimky od předpokládaného závěru kostela měří 80 metrů. Výškový rozdíl sešikmeného svahu činí 15 metrů.

lodi s délkou presbytáře.⁶⁵ Zde je však třeba si uvědomit, že některé, především klášterní kostely, měly neúměrně dlouhé presbytáře v poměru k délkám lodí, v naprostém nepoměru k obvyklé délce presbytářů ostatních kostelů. Dále předpokládám, že po zřícení závěru kostelní lodi by klášteru zůstala ještě značná část lodi a velký presbytář, fungující již kdysi jako samotný kostel. Případná oprava poškozeného kostela by jistě byla daleko méně nákladná než výstavba zcela nového kostela na jiném místě. Ale hlavně, taktó mohutnou a významnou stavbu stavěla zkušená stavební huť, která by bez dlouhodobě prověřených místních přírodních poměrů nikdy, zcela zbytečně, neriskovala do budoucna jakoukoliv možnou havárii svého díla.

Otázku novější přestavby, dle F. Šebka druhého kostela sv. Jiljí, lze na základě výsledků stavebně historického průzkumu, restaurátorského průzkumu a archeologického výzkumu lehce opustit. Zvláště pokud bylo prokázáno jeho nové založení od základové spáry gruntu a ve větším půdorysném obvodu.⁶⁶ Archeologický výzkum (kromě šesti nalezených lidských koster narušených výstavbou nového kostela)⁶⁷ shledal v odkrytých základech kostela sv. Jiljí i výskyt druhotně použitého stavebního materiálu pocházejícího nejspíše z pozůstatků husity zničeného sousedního kostela sv. Bartoloměje (čedič ze spojilské žily, opracovaný pískovec, cihly).⁶⁸ František Šebek uvádí další důvody pro připuštění existence druhého kostela sv. Jiljí údajně postaveného po zřícení předchozího velkého kostela sv. Jiljí ve čtyřicátých letech 14. století a pro jeho razantní přestavbu za sto padesát let do podoby současného kostela sv. Jiljí. Jedním z uváděných důvodů je stáří zazděného bočního vstupního portálu umístěného na severní straně kostela stojícího v Pardubičkách. Pro jeho uvedené stáří ze 14. století staví názor Jakuba Pavla a Dobroslava Líbala, jako protinázor, že se jedná o pozdně gotický portál, zmiňuje Františka R. Václavíka a Bohdana Šedu a výsledky jejich stavebně historického průzkumu.⁶⁹ V tomto případě, i kdyby byl portál starší,⁷⁰ nelze vyloučit možnost jeho přenesení taktéž ze zničeného sousedního kostela. Druhým důvodem je bývalé umístění náhrobních kamenů v podlaze současného kostela sv. Jiljí. Jedná se o tři náhrobky, z nichž dva jsou přisuzovány Arnoštu z Hostiny a jeho ženě Adličce. Popis, osud a změny

⁶⁵ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic* s. 184. Citace F. Šebka o provizorním závěru kostela je v této souvislosti zde mylně uvedena, neboť já jsem zvažoval provizorní závěr nejstarší části kostela, pozdějšího presbytáře (kněžiště, chóru, presbyteria), a ne závěr lodi (T. ČURDA, *Pardubičky – stručné shrnutí výsledků archeologického výzkumu z let 1993–2005*, s. 50). Co se týče délky presbytáře, stačí připomenout jen další cyriacký kostel z té doby v Klášterci nad Orlicí (Orličce) s poměrem přesbytáře k lodi 1:1 (T. ČURDA, *Středověké osídlení v Pardubičkách z pohledu archeologie*, s. 29, pozn. 16). Klášter v Orličce je prvně zmiňován v letech 1279–90, Jan Bedřich Novák (ed.), *Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně: (1279–1296)*, Praha 1903, s. 170, č. 221; Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Řád křížovníků s červeným srdcem ve středověku*, Sborník prací východočeských archivů 5, Zámorsk 1984, s. 226, pozn. č. 29).

⁶⁶ V tomto případě se jednalo o novou výstavbu nejspíše na původním místě husity zničeného menšího kostela. První kostel sv. Jiljí (uváděný v roce 1295 jako kaple) byl, stejně jako všechna ostatní vesnická obydlí, zde postaven nejspíše též ze dřeva.

⁶⁷ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic* s. 185.

⁶⁸ T. Čurda, *Archeologický výzkum u kostela sv. Jiljí a na klášteřišti v Pardubičkách*, s. 4–6.

⁶⁹ František Radek VÁCLAVÍK – Bohdan ŠEDA, *Stavebně historický průzkum kostela sv. Jiljí v Pardubicích–Pardubičkách*, Východočeský sborník historický 9, 2000, s. 225.

⁷⁰ F. R. Václavík tvrdí, že si je datováním portálu jistý.

polohy náhrobků byly podrobně popsány, úvahy o jejich příslušnosti k jednotlivým osobám též.⁷¹ Zde bych rád zmínil pochybnosti F. Šebka o velkém rozlomeném náhrobku přisuzovaném Arnoštovi z Hostiny (obr. č. 3). Dle mínění „restaurátorů – kameníků“, kteří v osmdesátých letech 20. století stěhovali kameny připevněné ke stěně zvonice v Pardubičkách, se prý nejedná o náhrobek, nýbrž o část nějaké podesty, na niž byla kdysi někde v kostele připevněna kovová mříž.⁷² Z tohoto pohledu nechápu, proč tedy nějaká podesta, společně s ostatními „nezpochybněnými“ náhrobníky, byla uložena do podlahy kostela sv. Jiljí, kde náhrobky v roce 1857 popisuje M. Lüssner.⁷³ Mínění kameníků mělo zřejmě takovou váhu, že se následně dva kusy tohoto náhrobku nedostaly ani do lapidária pardubického muzea a zůstaly uloženy při venkovní zdi zámku, kde jsou nadále vystaveny nepřízní povětrnostních vlivů.

Náhrobkům a jejich osudu je věnována rozsáhlá část dalších textů zabývajících se historií Pardubic.⁷⁴ Zde nechápu skutečnost dosud nevysvětlenou F. Šebkem, proč by měl být donátor cyriaků Arnošt z Hostiny pochován v jiném než klášterním kostele⁷⁵ a též odmítání vyplenění Pardubiček husity.⁷⁶

Co dodat závěrem? Téměř všechno zde zmíněné bylo jak Františkem Šebkem, tak i mnou již v minulosti popsáno. Na jeho pojetí pochybovačného vyznění především

⁷¹ T. ČURDA, *Středověké osídlení v Pardubičkách z pohledu archeologie*, s. 24–25, 26 pozn. č. 9; též, *Doplnění poznatků k archeologickému výzkumu v Pardubičkách*, s. 7–8.

⁷² F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 187.

⁷³ Vedle tohoto zbytku leží ve dlažbě ještě dva kusy jiného náhrobníku z červeného mramoru, na kterém se podle ještě patrných, vytesaných vkleslostí a jiných známek uprostřed štít a dokola kovový nápis nalézal, což ale jak se zdá již při zboření kláštera strháno bylo.“ (M. LÜSSNER, *Archeologické zprávy z Chrudimska*, s. 232). Podle výpovědi kostelníka pana Svatoně v roce 1943 zaznamenává Bóža Dvořák částečně odlišnou polohu náhrobků (od jejich polohy uváděné Lüssnerem v roce 1857) uvedenou pro období do roku 1894, kdy z důvodu opravy podlahy kostela sv. Jiljí byly náhrobky připevněny ke zdi zvonice. O nalezení případných ostatků se v kostele neúspěšně pokoušel též i B. Dvořák. Nerituální orientace náhrobků, jejich přemístění a nakonec vyzvednutí z podlahy kostela neodpovídají předpokladu F. Šebka o výskytu příslušných lidských ostatků uložených pod těmito náhrobníky v kostele sv. Jiljí. Nehledě na to, že s kosterními pozůstatky uloženými ve vysvěcené půdě se pokud možno nemanipulovalo. Ostatky Arnošta z Hostiny se po plenění husitů nejspíše již v hrobu ani nenacházely. (F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic* s. 188; T. ČURDA, *Doplnění poznatků k archeologickému výzkumu v Pardubičkách*, s. 12).

⁷⁴ M. LÜSSNER, *Archeologické zprávy z Chrudimska*, s. 231–232; Václav DIVÍŠ, pro noviny Štít, roč. XXIII, č. 38, 1929, ze dne 19.9.; Jan SEMONSKÝ, *Dějiny filiálního kostela sv. Jiljí v Pardubičkách*, in: Emil Krbec (ed.), *Pardubické kostely a památky*, Pardubice, 1940, s. 27–28; J. MELICHAROVÁ, J. VINAŘ, *Kostel sv. Jiljí v Pardubičkách*, Pardubice, vydal ONV a Okresní osvěta v Pardubicích, 1948, s. 48–49; Jiří KOTYK, *Náhrobníky Arnošta a Adličky ze Staré v Pardubičkách*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka, 1982, s. 111–117.

⁷⁵ T. ČURDA, *Pardubičky – stručné shrnutí výsledků archeologického výzkumu z let 1993–2005*, s. 60. V uvedeném darovací smlouvě z roku 1332 si Arnošt starší vymíní, aby v uvedeném klášteře bratři - kněží na věky sloužili pro jeho osobu v jednotlivých dnech dvě mše.

⁷⁶ „A tábořský lid v tom kraji vypálil nebo částečně zničil kláštery Pardidub, Podlažice a Sezemice a četné jiné kostely“ (Vavřínek z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, Praha 1979, s. 222; F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 187). Zvlášť, když se jednalo o majetek Zikmundova stoupence Arnošta Flašky z Rychmburka a o cyriacký klášter s pochovaným otcem arcibiskupa, navíc v období válek poznamenaných tábořským chiliasmem. Husitské zkázonosné obrazoborectví a připodobňování katolické církve ke sluhům Antikrista, se všemi násilnými i hanobícími projevy, zaznamenává odborná historická literatura. Naopak mi neseď představy o tom, jak táboritě vypalují cyriacký klášter a kostel stojící v „husitském“ městě, které bylo v majetku Viktorina Bočka z Kunštátu, jednoho z husitských hejtmánů.

archeologické problematiky Pardubiček se většina odpovědí nachází již v mých předešlých textech. Přesto v jeho posledním příspěvku shledávám určitý názorový posun oproti příspěvku předešlému.⁷⁷

Jako pozitivum vidím smíření se s pozdně gotickou stavební historií celého kostela sv. Bartoloměje, uvedení dalších edic listin z let 1349–1351,⁷⁸ stejně jako informace o záznamech z majetkového převodu rychmburského panství⁷⁹ a připuštění vzniku Nového Města lokací.⁸⁰

Obr. 3 – Části masivního náhrobníku přisuzovaného Arnoštu z Hostiny

⁷⁷ F. ŠEBEK, *Poznámky k nejstarším dějinám města*, s. 29–56.

⁷⁸ F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 168–172.

⁷⁹ Písemné záznamy související s patronátním právem ke kostelům vlastníků rychmburského panství k roku 1485 a s následným převodem tohoto panství do majetku Viléma z Pernštejna k roku 1495 neuvádějí kostel sv. Jiljí v Pardubicích Mnichových. To navozuje skutečnost, že mezi roky 1421–1495 zde již žádný kostel nefungoval. Tím bychom se mohli dobrat po roce 1495 i data vysvěcení zde nově postaveného farního kostela sv. Jiljí. Jeho farní statut skončil nejdéle za necelých sedmáct let rokem 1512 (F. ŠEBEK, *Spor o nejstarší dějiny Pardubic*, s. 189–193).

⁸⁰ Tamtéž, s. 172, 192.

Z historie obce Smrček

Zdeňka KRATOCHVILOVÁ

Obec Smrček se nachází v okrese Chrudim na úpatí Českomoravské vysočiny v nadmořské výšce 363 m, katastrální výměra je 4,72 km². V roce 2019 je počet obyvatel 128, katastr nemovitostí uvádí 61 obytných domů a 17 objektů k rekreaci. Pro srovnání: Ottův slovník naučný uvádí v roce 1900 ve Smrčku 32 domů, 224 obyvatel, filiální kostel sv. Anny a poplužní dvůr.

1361 Vilém Křeše
z Smrčku.
D 197. 56–3.

Erb Vilém Křeše ze Smrčku: Erb viléma Křeše ze Smrčku, zdroj: SEDLÁČEK, August a RŮŽEK, Vladimír, ed. Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty. Svazek 2, Atlas erbů: Čechy (1. část), Edice.

Vznik předpokládáme někdy ve 13. století, v době osidlování východní části Železných hor. Smrček leží v blízkosti zaniklého benediktinského kláštera v Podlažicích. Obec založené v blízkosti tohoto kláštera jsou bez návší a nesou pojmenování podle přírodnin: Smrček, Louka, Habroveč, Skála, Hlína, Dubová, Tisovec.

V obci stojí původně gotický kostel svatě Anny, který je písemně doložen k roku 1349 (presbytář). Později prošel barokní úpravou (lodž, vnějšek). Kostel je v soupisu osob na Žumberském panství z roku 1651 připsán sv. Mikuláši (citováno níže). V interiéru se nachází trojkřídlý oltář sv. Anny (za oltářem označení letopočtu 1669), Při jeho restaurování v letech 2017–2018 byl odkryt obraz svatého Mikuláše.

Na počátku 14. století zde stávala tvrz ve vlastnictví Viléma Křeše ze Smrčku, který byl roku 1366 svědkem pokládání mezníků mezi lesy Litomyšlské kapituly a Podlažického kláštera. Jeho nástupce Arnošt ze Smrčku podepsal Stížní list šlechty české a moravské ze dne 2. září roku 1415, poslaný sboru kostnickému proti upálení mistra Jana Husa.⁸¹ Krištofor Křeše, syn Arnoštův (matka Jitka), měl jedinou dceru Annu, ta se provdala za Petra Kapouna ze Smiřic, se kterým měla dva syny, Bořivoje a Alexandra. Krištofor zapsal pod pečeti Smrček s příslušenstvím Apolonovi z Křivan, pravděpodobně jen jako poručíkoví. Protože Krištofor neměl mužské dědice, byla roku 1437 „tvrz pustá Smrček

⁸¹ Grano Salis. Grano Salis [online]. Dostupné z: <http://www.granosalis.cz>, dne 19. 11. 2019.

Pohled na kostel sv. Anny, rok 1973, foto V. Milská

s dvěma podsedky⁸² a podacím kostelním⁸³ a díl ve Švihově jako odúmrtí královská povolány.⁸⁴ Kvůli tomu byla u dvorského soudu vedena pře, majetku se domáhali zmíněný Apolon z Křivan a Petr Kapoun jménem svých synů. Ten „roku 1443 právo své u soudu dvorského provedl, nicméně podržel zboží Apolon z Křivan, jenž spustlou tvrz znovu vystavěl.“⁸⁵ Roku 1464 Apolon z Křivan postoupil tvrz ve Smrčku i s poplužním dvorem a vsí Janu Horynovi z Honbic, ten o svůj majetek vedl pře u dvora. Petr Kapoun se snažil vyprosit na králi věno po své tchýni Jitce, vdově po Arnoštovi. Jan Horyna se výsledku nedožil, jeho potomkům majetek zůstal (roku 1465). Později se Smrček stal součástí Žumberského panství. V roce 1473 postoupil Mikuláš Bochovec z Buchova a na Žumberce svému synovi Žumberk, toto panství rodině dlouho nepatřilo. Dalším majitelem byl Mikuláš z Holohlav, který roku 1487 sepsal dlužní zápis na 500 kop na zboží Žumberské Benešovi a Jindřichovi ze Sendražic, Janovi a Prokopovi bratřím z Holohlav, svým strýcům, na způsob závěti. Zde je uveden soupis tohoto panství, ke kterému mimo hradu Žumberku, dvora a městečka patřilo několik dalších vesnic a mezi nimi i Smrček.

Zde je pak naše znalost vlastnictví Žumberku přerušena, víme, že později jej získali Mikuláš Trčka z Lípy, Matěj Salava z Lípy a Jindřich Haugvic z Biskupic, kteří byli pravděpodobně věřiteli některého z majitelů Žumberku, tyto panství postoupili Janovi Janovskému

⁸² Podsedek je ve středověku obvyklé označení obyvatele vesnice, který mohl vlastnit dům, ale neobdělával vlastní pole, případně ze svých polí nevyžil a musel si přivydělávat práci pro jiné.

⁸³ Podací kostelní je právo navrhnout faráře, tento návrh musel být schválen biskupem.

⁸⁴ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl první, [Chrudimsko]*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny František Šimáček, 1882. , 259 s., [24] l. obr. příl., [1] složená mapa., strana 170.

⁸⁵ Tamtéž, strana 170.

Kostel sv. Anny po obnově, rok 2002, foto M. Křištof

ze Soutic, kterému 1. září 1509 Žumberk a tvrz Lukavici vypálil Jiřík Býchorský (známý zemský škůdce), a rok poté 14. října 1510 Jan Janovský ze Soutic prodal hrad Žumberk s dvorem a městečkem, zmíněnou tvrz Lukavici a další vsi, mezi nimi i Smrček, za 2000 kop Mikuláši mladšímu Trčkovi z Lípy. Tento obchod byl po letech pravděpodobně zrušen, neboť znovu v roce 1529 jsou uváděni Janovští jako majitelé Žumberska, Orelska a Zaječicka. Jsou to Karel, Hynek a dva bratři Aleš a Petr, pravděpodobně synové zemřelého bratra prvních dvou

Kostel sv. Anny, rok 1994, foto M. Plecháčková

jmenovaných. Tvrz Zaječice, vsi Svidnice, Smrček a Libanice se staly zbožím vlastněným Petrem, tento byl váženým mužem, byly mu svěřovány četné úřady a čestná poselství. S manželkou Likardou z Ronovce zplodil syna Štěpána, který majetek zdědil. Štěpán se oženil s Johankou z Královic. „Roku 1565 byl již mrtev (Štěpán) a dědicem jeho byla Marjana ze Soutic, provdaná za Sigmunda Robmhápa ze Suché na Seči, s nímž měla syna Václava a dcery Markétu a Eufemii. ... Po smrti matky své obeslaly sestry Robmháповy bratra svého, aby jim položil díly ze statku mateřského; rozdělen tedy celý statek na 3 díly (1580 dne 4. června), při čemž si vzal Václav za třetí díl dvůr ve Smrčku a Svidnici.“⁸⁶

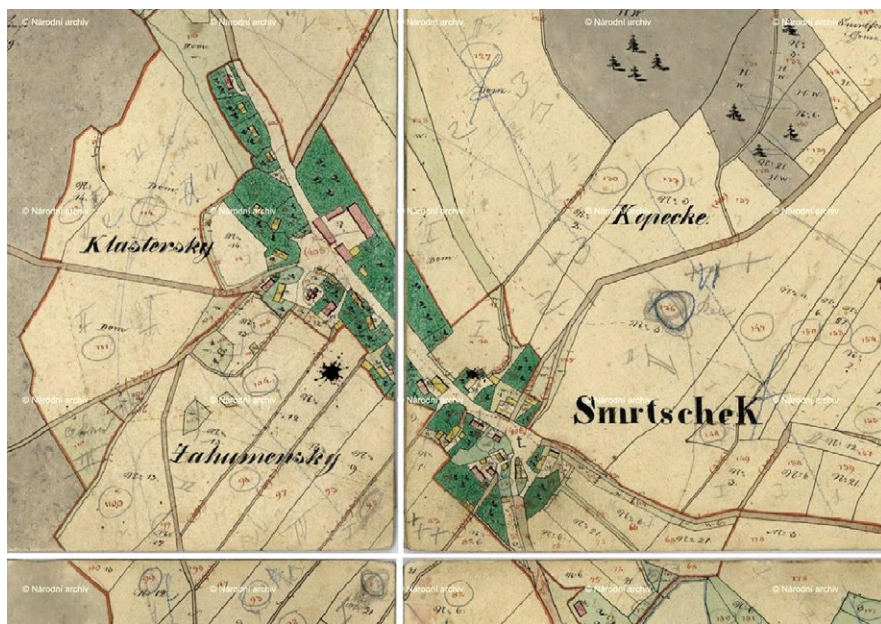
Václav Robmháp ze Suché byl od roku 1564 držitelem rozsáhlého Ohebského panství (dědictví po otci Zikmundovi Robmháповi). Ohebské panství, v té době již nazývané Sečské (Václav zvolil za svoje sídlo Seč), prodal 28. listopadu 1583 Albrechtu Bryknarovi z Brukštejna, stejně tak naložil i s oběma vesnicemi Smrčkem a Svidnicí v roce 1586. „Dvůr popl. řeč. Smrček s lesy bílými i černými“ ve vsi jeden dvůr kmecí s podacím“ prodal „Václavovi Saskovi jinak Ojřířovi z Vacovic za 1500 kop gr. č.“⁸⁷

4. ledna 1601 prodali Ojřířovi potomci svobodný, dědičný statek Smrček s celou vsí s podacím kostelním Václavovi staršímu Zárubovi z Hustřířan na Žumberce a Přímě, celá ves se znovu dostala k panství Žumberskému.

Václav Záruba z Hustřířan byl v letech 1601–1607 hejtmanem Chrudimského kraje. Jeho první manželkou byla Markéta z Újezdce, ta přinesla do manželství Žumberské panství. Markéta byla dcerou Ctibora Mazance z Újezdce, který se oženil s Kateřinou, sestrou Hynka Janovského ze Soutic a ta poté, co zemřel bez dětí, zdědila Žumberk se vším příslušenstvím. Odkázala ho svému muži a tento majetek tak přešel na dceru Markétu.

⁸⁶ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl první, [Chrudimsko]*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny František Šimáček, 1882. x, 259 s., [24] l. obr. příl., [1] složená mapa, strana 168.

⁸⁷ Tamtéž, strana 170.

Smrček na mapě stabilního katastru, zdroj: <https://archivnimapy.cz/ukcz>

Nyní zpět k Václavu Zárubovi: „Záhy ztratil manželku svou a nyní měl se statek její dostati dětem; avšak Václav ihned se ho ujav ke své ruce, neučinil toho, čím byl povinen každý svědomitý poručník, totiž aby statek sirotčí určil jměním svým, že ho nebude umenšovati, a držel jej až do smrti své za 23 léta.“⁸⁸ Václav Záruba z Hustířan byl ženatý ještě dvakrát (s Annou z Biskupic- zdědil Nasavrky, s Lidmilou z Lobkovic), ovšem k mateřskému statku Žumberk měli právo jen první tři synové, Karel, mladší Ctibor a Jiří a jejich sestra Hedvika. Bratři při dělení dědictví sestru velmi ošidili, ta se obrátila na zemský soud a 2. července 1615 bylo stanoveno, že má dostat jeden díl dědictví. Tím dílem se stala polovina hradu Žumberku. Po smrti Karla spory pokračovaly, během soudů zemřeli všichni zbylí bratři i Hedvika, jedinými dědici byli Ctiborovi tehdy nezletilí synové Jan Václav a Vilém Šťastný. Všechny spory byly vyřešeny smlouvou, podle které Ctiborovu polovinu hradu získal jako bratrské dědictví Jindřich Záruba z Hustířan (matka Lidmila z Lobkovic, třetí manželka Václava Záruby z Hustířan), druhou polovinu zdědil po manželce Hedvice Fridrich z Berbistorfu, ten tuto polovinu 24. září 1615 prodal Václavovi Zárubovi z Hustířan na Třeboveticích, Štěpanicích a Branné (bratranec Hedviky a jejích bratrů). Od něj tuto polovinu odkoupila 6. března 1623 paní Lidmila Zárubová z Lobkovic, ta ji odevzdala svému synovi a oba díly byly znovu spojeny. Jindřich Záruba z Hustířan je po roce 1628 znám jako pán Žumberský, zemřel roku 1646 a zůstala po něm vdova Dorota Salomena Františka Zárubová, rozená Bechyňka z Lažan.

⁸⁸ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl první, [Chrudimsko]*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny František Šimáček, 1882. x, 259 s., [24] l. obr. příl., [1] složená mapa., strana 138.

Dne 10. května 1651 paní Dorota Salomena Františka Zárubová, na Žumberce a Vejvanovicích podepsala soupis osob a lidí, patřících k jejímu Žumberskému statku. O Smrčku se zde píše: „Těž ve vsi Smrčku jest kostelík maličký založení sv. Mikoláše. K tomuto kostelíku a záduší⁸⁹ malá vesnička Smrček pět chalup náleží. Krávy zádušní dvě jsou a nic jiného. Ten kostelík jen z almužny se spravuje, peněz žádných se nenachází.“⁹⁰

Žumberské panství bylo v držení potomků Zárubů z Hustřan až do 20. prosince roku 1700, kdy je koupil Josef František hrabě ze Šenfeldu a připojil k panství Nasavrckému. Jediná dcera Marie Kateřina, dvorní dáma Marie Terezie, se roku 1746 provdala za Jana Adama knížete z Auerspergu (komorník Františka Štěpána). V majetku rodu Auerspergů bylo nasavrcké panství do 1942, tehdy zdědil panství po Ferdinandu Auerspergoví jeho synovec Josef Karel Trauttmansdorff, kterému byl majetek v roce 1945 zkonfiskován a přešel do vlastnictví státu.

Zdroje

Literatura

Jana STEHLÍKOVÁ, Luděk ŠTĚPÁN, *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové: utváření sídelní krajiny*. Slatiňany, 2014. ISBN 978-80-260-6258-5.

Lenka MATUŠÍKOVÁ, Alena PAZDEROVÁ. *Soupis poddaných podle výry z roku 1651*. Chrudimsko. Praha, 2001. ISBN 80-85475-74-X.

August SEDLÁČEK. *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl první, [Chrudimsko]*. Praha, 1882.

August SEDLÁČEK, Vladimír RŮŽEK, ed. *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty. Svazek 2, Atlas erbů: Čechy (1. část), Edice*. Praha, 2001. ISBN 80-200-0933-7.

Grano Salis . Grano Salis [online]. Dostupné z: <http://www.granosalis.cz> dne 19. 11. 2019.

⁸⁹ Záduší je majetek určený na opravy a údržbu kostela a na některé výdaje spojené s bohoslužbami (hlavně na pořízení svíček).

⁹⁰ MATUŠÍKOVÁ, Lenka a PAZDEROVÁ, Alena. *Soupis poddaných podle výry z roku 1651*. Chrudimsko. Vyd. 1. Praha: Státní ústřední archiv, 2001. 3 sv. (386 s., s. 387–772, 773–1156). s. 1101.

Překvapivý objev artefaktů ze starověkého Egypta ve sbírce muzea v Přelouči

Matouš KRÁTKÝ

Podstatou následujícího textu je stručně představit mou diplomovou práci a seznámit čtenáře s nejzajímavějšími objevy, které jsem v rámci jejího zpracovávání učinil. Diplomová práce si kladla za cíl odborně zpracovat starou archeologickou sbírku přeloučského muzea. Jeho počátky, stejně tak jako vznik většiny muzeí založených ve stejném období, jsou spjaty s Národopisnou výstavou československou, která se konala v roce 1895. Již od samého počátku byly mezi shromažďovanými předměty artefakty archeologické povahy. Po celou dobu existence se muzeum potýkalo nejen s nedostatkem financí, ale především s nevyhovujícími prostory a tento problém nebyl uspokojivě vyřešen dodnes. Sbírký se několikrát stěhovaly a v současnosti jsou uloženy v provizorním depozitáři. Ten se nachází v několika místnostech přeloučské sokolovny. Odtud bylo nutné v rámci zpracovávání veškeré objekty mého zájmu přestěhovat do zhruba 400 metrů vzdálených prostor, které tuto činnost umožňovaly. Vzhledem ke stáří, stavu a choulostivosti se musely některé bedny s nálezy přenášet ručně. Na tomto místě bych rád jako zajímavost uvedl, že váha veškerého materiálu, který mi několikrát prošel rukama, činí zhruba 78,5 kilogramu.

Dalším mým úkolem bylo veškeré nálezy katalogizovat, a především vytvořit kresby k artefaktům, které to vyžadovaly. V řeči čísel jsem změřil, zvážil a popsal celkem 547 kusů předmětů, k nimž jsem vytvořil 306 kreseb, celkem tedy katalog zabírá 98 a kresby 130 stran příloh diplomové práce. Vlastní text práce obsahuje především vyhodnocení nálezů dle lokalit, což dělí tento oddíl na 38 menších částí. Zde je nutno podotknout, že poslední nejobsáhlejší podkapitola se skládá z artefaktů bez lokality, což je obzvláště u některých předmětů škoda, ale v případě starých sbírek je to v celku běžný problém. V současné archeologii se provádí přesné datování na základě nálezových okolností. V případě, že tyto údaje chybí, nezbyvá než dohledat v odborné literatuře podobné či totožné předměty a na základě typologie převzít jejich dataci. V mnoha případech, především pak u méně chronologicky citlivých předmětů, je nutné spokojit se pouze s rámcovou datací do určitého období. Z časového zařazení vyplývá, že jsou zastoupeny předměty od období neolitu až po novověk, což odpovídá časovému rozmezí zhruba 7 000 let dějin člověka. Z těchto důvodů se jedná pouze o analýzu základní, která má za cíl sbírku spíše zpřístupnit, než ji dokonale a bezzbytku vědecky vyčerpát. Druhou neméně podstatnou část samotné práce tvoří poznatky získané při studiu archivních pramenů, týkajících se archeologické problematiky v přeloučském muzeu. Dohromady se jedná o 142 stran textu. Tudiž celkový počet stran se všemi náležitostmi překročil číslo 400.

Nyní přikročíme k tomu nejzajímavějšímu, co jsem objevil. Důležité zjištění pro přeloučské muzeum bylo učiněno na základě rešerše archivních pramenů. Týkalo se současného uložení části přeloučského depotu objeveného v roce 1899. Tento soubor

byl díky administrativní chybě v šedesátých letech převeden do Mělníka a zase zpět. Při této manipulaci zůstala z doposud neznámých důvodů v mělnickém muzeu bronzová sekera nesoucí přírůstkové číslo 2570, část srpů s přírůstkovým číslem 2572 a dva ze třech bronzových slitků pod číslem 2569. Poslední část depotu popsaná v nálezové zprávě Václava Diviše jako „úhledná udice“ by se měla dle všeho nacházet ve sbírkách Národního muzea pod inventárním číslem 13481. Lze jen doufat, že se na základě těchto poznatků podaří někdy tento nálezový celek opět dát dohromady a případně jej vystavit.

Velice překvapujícím, a i mediálně sledovaným objevem bylo určení sedmi artefaktů z oblasti Egypta a Blízkého východu. Jedná se o soubor sošek starých až dva a půl tisíce let. Jak vyplynulo z archivních pramenů, mohlo k tomuto objevu dojít už mnohem dřív. Dokazuje to dopis z 20. listopadu 1963, ve kterém byl vznesen dotaz, zda se v přeloučském muzeu nenacházejí předměty z oblasti Egypta. I když není doposud jasné kdy a za jakých okolností se figurky do muzea dostaly, s největší pravděpodobností tam v době dotazu alespoň část souboru prezentovaného v této práci byla. Přesto bylo na dopis odpovězeno záporně.

Téměř jistě se nejedná o dobové importy, ale předměty se na naše území dostaly zřejmě v 19. či 20. století, nicméně jakékoli bližší informace o původu a způsobu nabytí chybí. Až na jednu pravděpodobně vápencovou výjimku jsou postavičky z keramiky. Terakota, ze které je vytvořeno celkem 5 artefaktů, znamená v překladu z latiny pálená hlína. Tudiž se stejně jako u fajánse, kterou zastupuje jeden exemplář jedná o druh keramiky. Obecně jsou nálezy takovýchto figurek běžné a společně s nálezy klasické keramiky tvoří velmi početný soubor artefaktů, kterému nemůže konkurovat žádná jiná kolekce z odlišných materiálů. Výroba figurek byla velice levná, proto byly dostupné i chudšímu, respektive běžnému obyvatelstvu. Tím nám umožňují částečně nahlédnout do oblasti lidové zbožnosti. Než začaly do egyptské oblasti pronikat antické vlivy, vznikaly figurky ve velmi malém množství a pouze z fajánse, což je původní egyptská uměleckořemeslná technika. Výjimku tvoří pouze místa obchodu, kde se kultury střetávaly dříve. Od 4. století se v Egyptě začíná usazovat větší počet Řeků, jelikož se země na Nilu dostala pod jejich nadvládu. To samozřejmě ovlivnilo i kulturní, potažmo duchovní oblast a můžeme tak zaznamenat značný nárůst výskytu tohoto typu artefaktů. Na jejich podobě můžeme pozorovat jak mísení jednotlivých odlišných stylů, tak i striktní dodržování tradic jak řeckých, tak egyptských.

Figurky patří do oblasti tzv. malého umění, lze na nich sledovat mimo jiné vývoj lidového umění jako takového, ale i jeho vztah s uměním vysokým. Technika výroby terakoty je výrazně materiálově jednodušší než fajáns, a proto ji postupem času, stejně jako bronzovou plastiku, téměř zcela nahrazuje. Tyto drobné plastiky byly zprvu modelovány celé pouze v ruce, až později se přikročilo k jejich výrobě za pomoci forem. Tyto kadluby se v řecké oblasti vyráběly z velmi dobře vypálené hlíny, zatímco v Egyptě byla na jejich výrobu používána sádra. Z forem se vyráběly převážně duté plastiky složené ze dvou dílů, u Řeků s otvorem vzadu, který sloužil snad k zavěšení. Povrch egyptských i ostatních středomořských terakot, byl bohatě barevně zdoben, dotvářel tak celkový dojem. K tomu se používala přírodní barviva, která nemají takovou trvanlivost, a proto dnes polychromie většinou chybí, což je případ i přeloučských příkladů. Funkce těchto

A 46 Figurka (dívčí hlava) z jemného pískovce.
(12 × 6,5 × 5,5 cm)

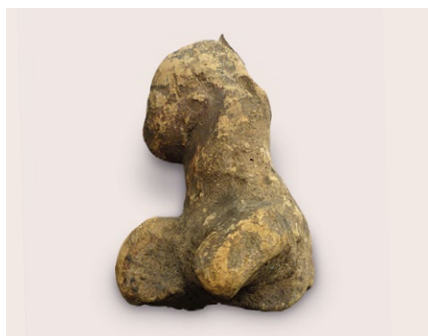

A 46 Figurka (dívčí hlava) z jemného pískovce.
(12 × 6,5 × 5,5 cm)

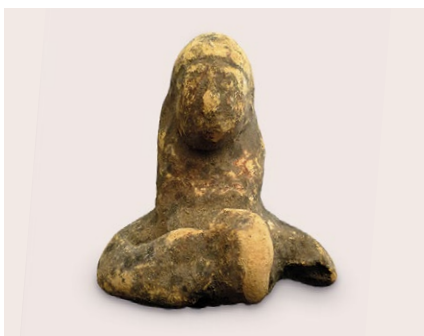
artefaktů byla poměrně rozličná. Mohlo se jednat o votivní dar, doklad absolvované poutě, část pohřební výbavy, modlu, ochranného domácího bůžka, čistě estetický předmět nebo i dětskou hračku. Nicméně, jak bylo řečeno, bez nálezových okolností se i tyto předměty hůře datují, jelikož jinak byly nové vlivy přijímány v kosmopolitních centrech, jakým byla například Alexandrie, jinak v egyptském vnitrozemí. Stejně tak o jejich účelu prakticky nelze ani spekulovat, jelikož bychom stejně skončili u všech jmenovaných možností. Jedná se o předměty s inventárním označením A 46, 47, 48, 49, 76, 77, 78, všechny předměty jsou bez lokalizace.

Prvním předmětem je kamenná hlavička **A 46** vyrobená snad z vápence či sádrovce. Zobrazuje bohyni Týché zvanou též Fortuna. Hlavička je původem z oblasti východního Středomoří z okruhu Seleukovců nebo Feničanů, i když částečně navazuje i na egyptské vlivy. Původně byl artefakt součástí většího celku stojící či sedící figury. Takto modelované artefakty odpovídají období 2. až 3. století n. l.

Dalšími předměty, které byly zapsány společně s prvním artefaktem jsou terakotové figurky ze stejné oblasti. Konkrétně tyto pocházejí s největší pravděpodobností z Kypru. Jedná se o předměty **A 47**, **A 48**, **A 49**, které jsou stylově i „funkčně“ podobné. Znárodnují votivní skulptury, které mají představovat dárce společně s předmětem, který chtěl předat bohům. Tyto figurky jsou vyrobeny v ruce, na rozdíl od egyptských prací, které pocházejí z formy. Všechny představují výhradně ženy. Tyto artefakty se začaly objevovat v 7. stol. př. n. l. v Levantské oblasti (celé východní Středomoří). Kyperské nálezy jsou pak nejčastěji datované do 6. či raného 5. stol. př. n. l.

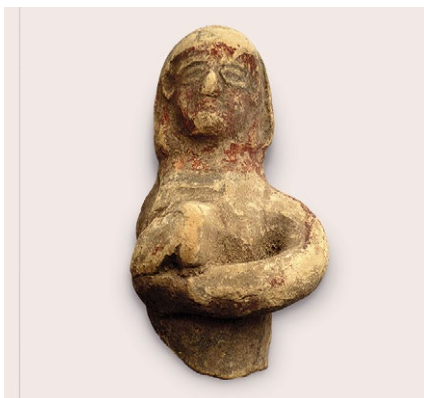
A 47 Figurka poprsí (8 x 7 x 5 cm)

A 47 Figurka poprsí (8 x 7 x 5 cm)

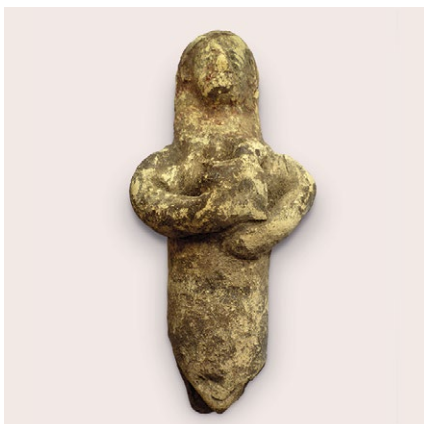
A 48 Figurka – část (pouze hlavička – spodek uražen)
(10,5 x 6 x 5 cm)

A 48 Figurka – část (pouze hlavička – spodek uražen)
(10,5 x 6 x 5 cm)

A 49 Figurka – část (spodek uražen) (16 x 6,5 x 5 cm)

A 49 Figurka – část (spodek uražen) (16 x 6,5 x 5 cm)

Další v pořadí je terakotová hlavička Harpokrata **A 76**. Dle egyptské mytologie se jedná o dětské zobrazení boha slunce Hora, který je znám ze svých četných vyobrazení se sokolí hlavou. Hor byl synem Usira a Isis. Tito egyptští bohové byli po dobytí Egypta Alexandrem Velikým v roce 331 př. n. l. pořečtění. Tudíž se z dětského Hora stal Harpokratés. Toto slovo je zkomolenina egyptských slov znamenajících Horus-dítě. Z Usira se stal Serapides a Isis se nazývala nejčastěji Eset. Harpokratés znázorňuje boha rodičího se slunce a rané vegetace, dále pak boha plodnosti a ochránce matek a dětí. Nejčastěji byl zobrazován s prstem pod rty na bradě, čímž odkazoval na podobu hieroglyfu znamenajícího dítě. V pozdější době bylo toto gesto řeckořímským obyvatelstvem vyloženo jako gesto pro mlčení a Harpokrates se stal bohem ticha. Jak již bylo naznačeno, jednalo se o boha, který byl užitečný pro širokou populaci, a proto podléhal široké lidové oblíbenosti, což dokazuje značný počet nalezených terakotových artefaktů. Naopak v oficiálním kultu se tato oblíbenost neprojevila a počet soch Harpokrata, které by spadaly do kategorie vysokého umění je minimum, stejně jako jeho chrámů. Sošky zmiňovaného boha začaly být masově produkovány a distribuovány okolo poloviny 3. stol. př. n. l., kdy se v jeho zobrazení snoubí řecké a egyptské umělecké cítění. Snad jediným stálým znakem, který nese vyobrazení tohoto boha, je jeho nápadný účes. Jinak jsou jeho „atributy“ značně variabilní. Starší typy jsou zobrazovány s prstem u úst, kdežto později ruce zaujímají jiné pozice, ale vzhledem k duchovnosti našeho konkrétního díla je jejich výčet zbytečný.

Následuje artefakt **A 77**, představující orantku neboli prosebnici, na což ukazuje její široce rozevřená náruč. Další typ figurky, který by šel ztotožnit s přeloučským nálezem je postava nahé ženy, která je spoře oděná se zvýrazněným poprsím a vypouklým, snad těhotenským břichem. Tyto typy jsou označovány jako „*Baubó-bohyně*“. Podobné artefakty jsou datovány do 2. až spíše 3. stol. n. l. a navazují spíše na římské náboženské cítění.

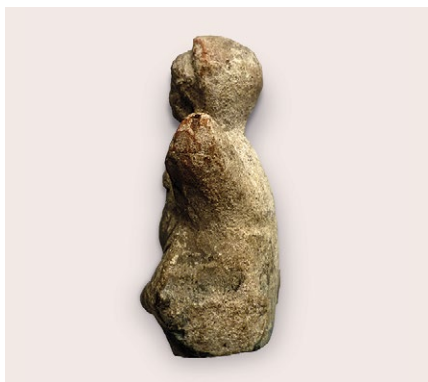
Poslední zmíněný nález bude symbolicky vešebt číslo **A 78**, který byl společně s amulety a skaraby nedílnou součástí pohřební výbavy. Tento typ postavičky se začal v pohřební výbavě objevovat již ke konci 12. dynastie (1939 až 1760 př. n. l.) a jejich výskyt končí obdobím Ptolemaiovců (323 př. n. l. až 30 n. l.). Tyto figurky se do hrobů ukládaly, aby za zemřelého pracovaly v posmrtném životě, na což odkazuje i samotné pojmenování artefaktu, které znamená „*ten který odpovídá*“. Dále je pracovní povinnost znázorněna i nástroji, které vešebt držel v rukách. V přeloučském případě se zřejmě jednalo o jakési motyčky, ale mohlo se jednat i o jiné nástroje zemědělců. Z počátku nebyl počet těchto figurek nijak ustálen, ale později se objevuje převážně v počtu 365 pracovníků, na které dohlíží 36 dozorců a výjimečně ještě jeden hlavní dohlížitel. Přeloučský vešebt odpovídá produkci, která započala ve 26. dynastii (665 až 525 př. n. l.). V tomto období započala masová produkce poměrně kvalitních výrobků ze zelené egyptské fajánse. Figurky mají podobu mumie s vousem na bradě. Stojí na malém podstavci a v zadní části jsou opřené o pilíř, což přesně odpovídá přeloučskému tvaru.

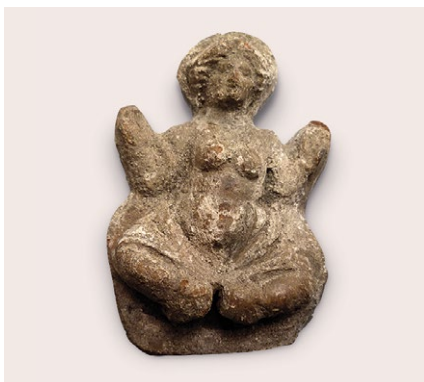
A 76 Hlavička sošky (7 × 7 × 5 cm)

A 76 Hlavička sošky (7 × 7 × 5 cm)

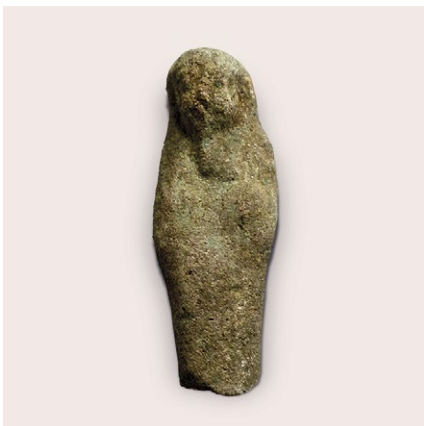
A 77 Soška ženy z pálené hlíny – dutá
(110 × 75 × 45 mm)

A 77 Soška ženy z pálené hlíny – dutá
(110 × 75 × 45 mm)

A 78 Část malé sošky (figurka), představující mumii faraona; spodní část chybí (uražena) (55 × 20 × 10 mm)

A 78 Část malé sošky (figurka), představující mumii faraona; spodní část chybí (uražena) (55 × 20 × 10 mm)

Historie Rutvasu, aneb exkurz do života lidí na základě účetních knih obce

Jan KRÁTKÝ

Národní archiv, Indikační skica číslo: BYD201018410, rok 1841 obec Bílé Vchynice, čp. 1, spalná budova na pozemkové parcele číslo 25.

Před časem jsem se rozhodl věnovat historii obce Bílé Vchynice, která se nachází v západní části pardubického kraje. V předešlém čísle sborníku památkového ústavu v Pardubicích jsem tedy uveřejnil článek s názvem „Historie a památky Rutvasu“. Následovala přednáška pro místní obyvatele s názvem „Historie a památky Rutvasu, aneb nad kronikou Bílé Vchynice“. Toto sousedské povídání mělo vlastně dva zásadní výstupy. První popíšu nyní, druhý na konci článku.

Těsně po přednášce mne kontaktoval pan Milan Neruda (který bydlí v domě čp. 20) a později mi předal igelitovou tašku, ve které se k mému překvapení nacházely účetní knihy z počátku 20. století. Našel je na půdě domu po svém otci. Následující článek má za úkol vytěžení informací z tohoto pramene.

První kniha začíná rokem 1908 a má na předsádce razítko kniháře Jana Novotného z Nového Bydžova. Potvrzuje tím tak autenticitu záznamů.

Josef Kysilka. Mistr obuvnický z čp. 1. Bílé Vchynice. Tento muž se narodil 20. listopadu 1865 v obci „Chynice“⁹¹ Hlásil se k české národnosti, byl pokřtěn jako katolík, později konvertoval vyznáním k „českým bratrům“. Uměl číst i psát, byl ženat, jeho žena se jmenovala Marie⁹² a měli spolu tři syny.⁹³

⁹¹ Bílé Vchynice.

⁹² Pocházela z Litošic.

⁹³ Domovský list 12-1337_CZ-532_Place-and-date-of-the-census-186-1921_00099.

Dnešní podoba čp. 49 – Bílé Vchynice, foto M. Křištof

Dnešní podoba čp. 50 – Bílé Vchynice, foto M. Křištof

Na straně jedna účetní knihy obce je záznam „příjem z nájmu polí za rok 1908“ v tomto roce, bylo pronajato 21 polí, záznam 20 „propachtování“ pozemku za 19,20 korun za rok Josefu Kysilkovi. Dům, ve kterém rodina žila, byl v obecním majetku, a tak další položku tvoří výnos, z nájemného z obecního domku, což činí 34,40 korun. Na straně 4 se řeší náklady na pojistné za předmětnou nemovitost. Celoroční pojistné domu na rok 1908 bylo vyčísleno na 3,63 korun. Na tomto příkladu bych rád nastínil finanční poměry společnosti v malé obci. Celkový příjem obce za rok 1908 byl

Dnešní podoba čp. 51 – Bílé Vchynice, foto M. Křištof

205,77 korun. Výdaje pak 129,65 korun. Sledovaný obuvník, „z obecní pastoušky“ zaplatil v roce 1909 za nájemné za pole 14,20 korun a nájemné za dům 38,40 korun. Na straně 13 a 14 pak je soupis darů „na komunikace a vyvážení rybníku“ položka 32 je „Kysilka Josef“, který věnoval 3 koruny. V roce 1911 obec žádá za nájem už 52,40 korun za rok. Ve výpisu různých vydání z roku 1912 se můžeme dozvědět, že pojistné obecního domku činí již 0,90 korun. V roce 1912 se předpokládá s generální opravou obecního domku v celkové výši 160,20 korun. Obec následně vydává 6 korun za vyklizení a uskladnění nábytku Kysilkových z obecního domku. V soupisu nákladů „obecních“ prací najdeme proplacenou práci zednickou, kterou provedl Josef Jukl na obecním domku v celkovém úhrnu 8,40 korun. Částka byla vyplacena 13. září 1915. Dále bylo vyplaceno Janu Špičákovovi za zavážení materiálu pro opravu obecního domku. Částka 6 korun byla vyplacena 9. listopadu 1915. Následně bylo zaplaceno Josefovi Rambouskovi 11,20 korun za stavební práce (zednické) na obecním domku. V roce 1915 v položce „zaplacené dluhy“ se píše: „Zaplacené útraty při soudu Jos. Kysilky doktoru Vondrénovi“ náklady byly 107,84 korun. Můžeme předpokládat, že rekonstrukce obecní nemovitosti tedy byla oproti rozpočtu levnější. V období první světové války jsou v obecní účetní knize četné „válečné půjčky“. V roce 1916 si Josef Kysilka pronajímá obecní „průhon“ za 5 korun. Po rekonstrukci

Dnešní podoba čp. 49 s integrovanou pojezdnou stodolou Bílé Vchynice, foto M. Křištof

Dnešní podoba čp. 70 – Bílé Vchynice, foto M. Křištof

Dnešní podoba čp. 58 – Bílé Vchynice, foto M. Křištof

Dnešní podoba čp. 47 – Bílé Vchynice, foto M. Křištof

obecního domku činí náklad na pojistné 0,84 korun a zapisuje se v rozvaze také nová položka „vymetání komínů obecního domku“ za 40 haléřů. Přesuňme se nyní o pět let dále, do roku 1921. Josef Kysilka je stále dle sčítacího archu z 16. února 1921 „majitel bytu v podnájmu“. Kysilka si v tomto roce opět pronajímá „průhon“ za 17 korun.

Výše uvedeným textem máme poměrně dobrý přehled nákladů pětičlenné rodiny do rozpočtu malé obce, která měla v této době přibližně 260 obyvatel. Ale jaké byly další náklady na život pro rodinu? Otec rodiny byl živnostník (obuvník), první otázka je tedy jednoduchá, kolik stály boty? A kolik si tedy mohl pan Josef vydělat? V roce 1903 stál pár pánských bot 16 korun.⁹⁴ Před válkou v roce 1914 byla cena bot 10–12 korun. Za války na „černém trhu“ se ceny pohybovaly od 100 do 400 korun. Po válce v roce 1919 se ceny stabilizovaly na 50–80 korunách za pár.⁹⁵ Nyní se pokusím nastínit ceny základních potravin. Pšeničný chléb (1 kilogram) v roce 1905 stál 28 haléřů, v témže roce žitný chléb stál 22 haléřů. Ceny až do začátku první světové války zůstávaly stabilní.

⁹⁴ Brzobohatý Drahomír <http://www.brzobohaty.eu> cena a mzdy str. 26.

⁹⁵ Tamtéž.

Dnešní podoba čp. 53 – Bílé Vchynice, foto M. Křištof

Dnešní podoba čp. 54 – Bílé Vchynice, foto M. Křištof

Po sarajevském atentátu se zákonitě ceny zvedly na 34 haléřů za kilogram chleba.⁹⁶ V roce 1915 dosáhly ceny až na 60 haléřů za kilogram chleba. Ceny kolísaly až do roku 1918, kdy byla cena za kilogram chleba 50 haléřů.⁹⁷ Mezi další základní potraviny patří cukr. V roce 1911 stál kilogram cukru pouhých 16 haléřů. V roce 1914 byla cena cukru 80 haléřů za kilogram. V roce 1915 byla úřední cena cukru 1,10 korun za kilogram. Na čer-

Účetní kniha obce Bílé Vchynice, foto M. Křištof

ném trhu dosahovala cena až 20 korun za kilogram. V roce 1918 dosáhla úřední cena cukru až na 8,25 korun za kilogram. Po válce se cena pohybovala od 6,30 do 7,40 korun za kilogram cukru.⁹⁸ Podstatnou základní potravinou v českých zemích jsou brambory. Cena za 100 kg v roce 1910 dosahovala částky 5,50 korun. Před první válkou stálo 100 kilogramů brambor 3–6 korun. Úřední cena v době války za stejnou váhu byla 12–17 korun. Na černém trhu však cena za sto kilogramů brambor dosáhla až k 200 korunám. Na konci války byla úřední cena brambor 36 korun. Zajímavé je, že díky neúrodě se cena brambor stabilizovala až v roce 1922.⁹⁹ Ještě bych na tomto místě rád nastínil ceny hospodářských zvířat. Nejčastějším zvířetem na vesnici v řešené době byla kráva.

⁹⁶ Brzobohatý Drahomír <http://www.brzobohaty.eu> ceny a mzdy str. 47.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Brzobohatý Drahomír <http://www.brzobohaty.eu> ceny v zemědělství.

Přírodní skupina	Půdní typ	Plocha	Pojmenování předmětu	Půdní odolnost		Dobromady		Čistá zemina	Důr	Plazeno		Konečná neodolnost		Pozůstatek
				Kč	h	Kč	h			Kč	h	Kč	h	
			Právo	319		330				2634		625		
			Ramboušek Václav B. Helynicse	308		308		82	309	268				
			Mamula Václav "	184		184		112	240	224				
			Lomenec Václav "	563		567		182	240	262				
			Dvořák Josef "	320		320		90	370	320				
			Helynicsová Kateřina "	325		325		95	370	325				
			Spáček Jan "	188		188		60	370	188				
			Bavský František "	70		70		79	239	70				
			Ramboušek Josef č. 42. "	386		386		12	370	386				
			Dvořák Jan "	420		420		93	370	420				
			Hladí Jan č. 50. "	266		266		94	370	266				
			Kocourek Josef "	161		161		105	270	161				
			Reač Jan "	161		161		109	270	161				
			Ramboušek Jan č. 37. "	425		425		111	370	425				
			Bořilík Jan "	309		309		119	240	309				
			Borták Václav "	253		253		112	240	253				
			Jamsta Václav "	260		260		119	370	260				
			Trálek Jan "	50		50		120	370	50				
			Tráček Václav "	180		180		125	370	180				
			Kolářský Václav "	70		70		129	370	70				
			Hladí Josef č. 17. "	187		187		136	370	187				
			Bořilík Josef "	258		258		76	370	258				
			Hladí Jan č. 10. "	211		211		139	370	211				
			Pilou František "	290		290		160	370	290			180	

Přírodní skupina	Půdní typ	Plocha	Pojmenování předmětu	Půdní odolnost		Dobromady		Čistá zemina	Důr	Plazeno		Konečná neodolnost		Pozůstatek
				Kč	h	Kč	h			Kč	h	Kč	h	
			Rozpočet oady Pole Helynicse na rok 1935.											
			A. Potřeba vydatí:											
			1 Pasivní neodplatky, úhrada placení a srbů minul.			6030								
			7 Na individuální správu: 197 1/2			5930				5930				
			1. Splátek roční odměna státním úřadům			250				250				
			Ustájení ob. sdělení komunist. 2. 11. 30)			200				200				
			Právní			50				50				
			2. Splátek roční: 10. led, roční zároky			93				93				
			Potřeba kancel. listopisy, knihy, tiskárny			100				100				
			Přidání, úbor a jiné			50				50				
			7 Práva jiná											
			8. Úroky: individuální, pojistné, komunist.			150				150				
			Dane a přirážky s broker			70				70				
			Pobytí: (meliorace)			80				80				
			Lady odmorádky			1000				1000				
			Dane a přirážky, fondové a poremění			1500				1500				
			Čekování			200				200				
			II. Na bezpečnost:											
			Penzijní plat odlo			200				200				
			Přidání: přisp. has. úbor			200				200				
			Tržní: molární váha			400				400				
			Úvěřování obce			1200				1200				
			III. Komunikační											
			Úhrada úroků, rest. a molární			2157				2157				
			Úhrada úroků, rest. a molární			4277				4277				
			Úhrada úroků, rest. a molární			200				200				

Výpis prodeje parcel z roku 1937, foto M. Křišť

Město: <i>T. J.</i>		Odsílá: <i>Z. Křetovská - úřední</i>		Příjemce: <i>Komárové - jimišín</i>		Leto: <i>1937</i>								
Podle roční číslo	Predepánno dle postupu číslo	Předmět:		Publiční nedoplatky		Dělná náhrádky		Celkem		Zaplaceno		Konečné nedoplatky		Poznámka
		[Rozpočteno: <i>1891</i>]	[Kč: <i>52 h</i>]	Kč	h	Kč	h	Kč	h	Kč	h	Kč	h	
<i>1937</i>		<i>Prodej stavebních materiálů:</i>												
		<i>Průběžná</i>												
		<i>Ušakov Václav</i>				<i>507.50</i>	<i>94</i>	<i>103</i>		<i>507.50</i>				
		<i>Čučky Bohuslav</i>				<i>2.16</i>		<i>104</i>		<i>2.16</i>				
		<i>Čučky Josef</i>				<i>218.00</i>		<i>105</i>		<i>218.00</i>				
		<i>Kovářka Otto</i>				<i>8.11</i>		<i>100</i>		<i>8.11</i>				
		<i>Kalvoda Josef</i>				<i>8.34</i>		<i>102</i>		<i>8.34</i>				
		<i>Kalvoda Zdeněk</i>				<i>9.5</i>		<i>100</i>		<i>9.5</i>				
		<i>Kalypukova Růža</i>				<i>166</i>		<i>109</i>		<i>166</i>				
		<i>Kalimský Václav</i>				<i>1.57.50</i>		<i>100</i>		<i>1.57.50</i>				
						<i>18.81.00</i>				<i>18.81.00</i>				

Výpis prodeje parcel z roku 1937, foto M. Křištof

Dnešní podoba obecní pošty čp. 1 – Bílé Vchynice, foto M. Křištof

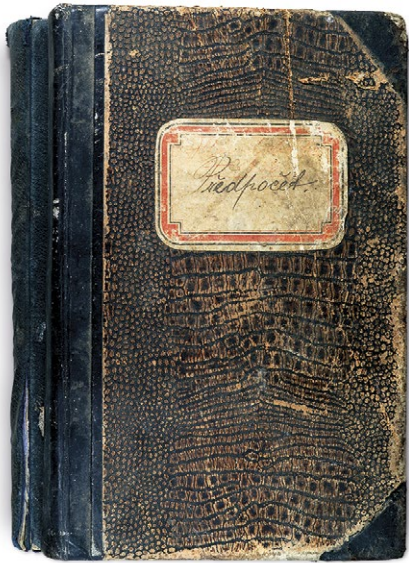

Pohled na zdivo z nepálených cihel čp. 1 – Bílé Vchynice, foto M. Křištof

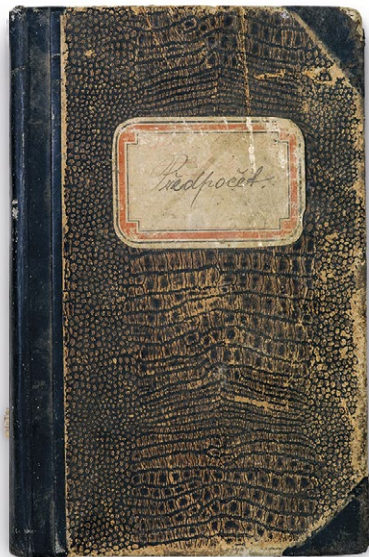
se v roce 1921 učí obuvníkem v Chlumci nad Cidlinou. Zde můžeme jen spekulovat, co vedlo mladého Adolfa k výběru povolání. Posledním členem rodiny Mikulových, kterého zde chci zmínit, je Josefa Mikulová narozená 19. března 1846 v Praze. Do obce se přistěhovala roku 1867 a v roce 1921 je v soupisu obyvatel uváděná jako vdova, která se stará o děti své dcery Anny. O Josefě Mikulové najdeme zmínku i v druhé účetní knize, kterou mám k dispozici. Na straně 24 předrozpočtu na rok 1925 je podpora pro Josefu Mikulovou v „Ústavu chudých“, která je vypočtena na celkových 191 korun za rok. Pro rok 1926 je podpora pro paní Mikulovou vyčíslena na 120 korun. V roce 1928 je základní podpora 230 korun na rok. Dalších 44 korun poskytl Ústav chudých za léčení. V roce 1929 dosahuje podpora 240 korun za rok. V roce 1930 je vyplacena podpora paní Josefě Mikulové v lednu, únoru a březnu. Další položkou v „ústavu chudých“ je náklad 100 korun na pohřeb. V obecních účtech však již nikde nefiguruje rodina Anny Mikulové, která se pravděpodobně z obce odstěhovala. Proto byla paní Josefa Mikulová zařazena do „ústavu chudých“ a obec se o ní postarala.

Další obyvatelkou domu čp. 1 v roce 1921 byla Kateřina Kolínská narozená 10. května 1861 v Kutné Hoře. V obci bydlela od roku 1885, kdy si vzala Václava Kolínského, se kterým měla dceru Františku. V době soupisu obyvatel¹⁰² je zde Kateřina uváděná jako vdova. Zajímavou památku na paní Kolínskou jsem však našel ve třetí účetní knize (ÚČETNÍ KNIHA POMOCNÁ). Jsou to lístky na mléko z roku 1943. V této pomocné účetní

¹⁰² 18. února 1921.

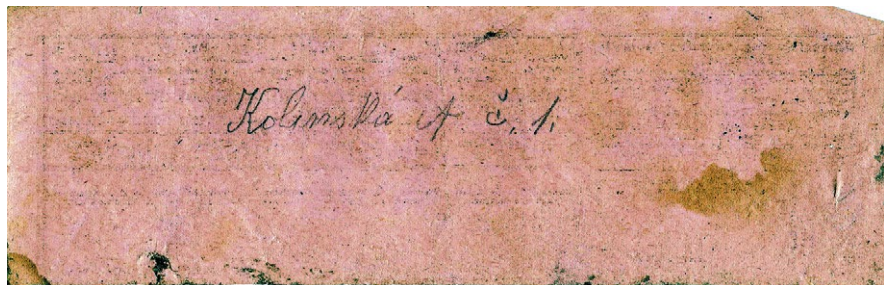

Předpočet obce Bílé Vchynice, foto M. Křištof

Pomocná účetní kniha obce Bílé Vchynice, foto M. Křištof

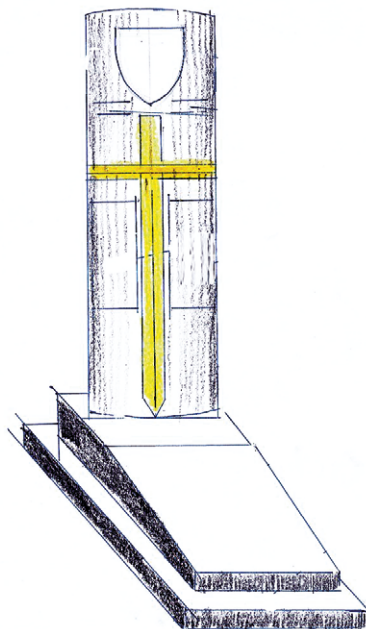
<p>Vachtung! Kreftan lechter Abgabebes für Weiskölschens.</p> <p>Beim Anlege Übertragung oder längerer Zeit der Milchlieferung innerhalb der Spätschmelzperiode gewährt werden muß, die jeweils nur ein Bestellschein für die folgende Woche abzugeben.</p> <p>Pozor! Páték poslední den pro odovzdání objednacích lístků!</p> <p>Mus-li být při předání nebo při delší české mléčné dodávce mléka během příslušného období, odovzdá se vždy jen jeden objednací lístek pro příští týden.</p> <p>Stempel d. Lieferanten Rasitko dodavatele</p> <p>Woche: 1-4 týden</p>	<p>47. Woche: 4. týden</p> <p>Bestellschein für Milch mléko</p> <p>Objednací lístek na</p> <p>29. III. — 4. IV. 1943</p> <p>7/16 l je Mléko týdně</p> <p>Stempel d. Lieferanten Rasitko dodavatele</p> <p>Woche: 4. týden</p>	<p>47. Woche: 3. týden</p> <p>Bestellschein für Milch mléko</p> <p>Objednací lístek na</p> <p>22. III. — 28. III. 1943</p> <p>7/16 l je Mléko týdně</p> <p>Stempel d. Lieferanten Rasitko dodavatele</p> <p>Woche: 3. týden</p>	<p>47. Woche: 2. týden</p> <p>Bestellschein für Milch mléko</p> <p>Objednací lístek na</p> <p>15. III. — 21. III. 1943</p> <p>7/16 l je Mléko týdně</p> <p>Stempel d. Lieferanten Rasitko dodavatele</p> <p>Woche: 2. týden</p>	<p>47. Woche: 1. týden</p> <p>Bestellschein für Milch mléko</p> <p>Objednací lístek na</p> <p>8. III. — 14. III. 1943</p> <p>7/16 l je Mléko týdně</p> <p>Stempel d. Lieferanten Rasitko dodavatele</p> <p>Woche: 1. týden</p>
---	---	---	---	--

Nevyzvednuté přidělové lístky na mléko z roku 1943 na jméno Kolínská z čp. 1 v Bílé Vchynici

knize je také zachyceno první velké rozšíření obce z roku 1937, kdy si Václav Urban (nové číslo popisné 70) 13. září koupil stavební parcelu za 307,50 korun. V též den byla prodána ještě tato stavební místa: Ouzký Bohuslav (nové čp. 47) zaplatil za pozemek 216 korun, Ouzký Josef (nové čp. 58) 218,50 korun, Vosáhlo Otto (nové čp. 54) 311 korun, Kalista Josef (nové čp. 53) 334 korun, Bánský František (nové čp. 49) 93 korun, Volejníková Rozálie (nové čp. 50) 164 korun a Kolínský Václav¹⁰³ (nové čp. 51) 157,50 korun za pozemek.

Druhým zásadním výstupem z přednášky, kterou zmiňuji na počátku tohoto článku je fakt, že v obci chybí pomník obětem první světové války. Na tento „problém“ jsme narazili při debatě po přednášce. A jaké je řešení? Pomník padlým první války pro obec Bílé Vchynice se postaví! Zastupitelstvo obce Kladruby nad Labem¹⁰⁴ na svém 6. zasedání vyjádřilo svůj souhlas s umístěním pomníku na parcelním čísle 597/6 (bodem 1. 2019/6/11). Kresebný návrh připravovaného monumentu připravil MgA. Aleš John. Citát, který má být na připravovaném pomníku vytesán je „Každá válka dává sémě pro další válku“. Autorkou tohoto hesla je radikální pacifistka a držitelka Nobelovy ceny za mír Berta von Suttner, rozená hraběnka Kinská ze Vchynic a Tetova. Z malé vesnice Bílé Vchynice do první války odešlo mnoho mužů, šest se jich nevrátilo domů a právě těm bude pomník postaven. Jmenovitě jde o: Josefa Bartáka, Františka Kalistu, Václava Kalistu, Václava Vosáhla, Josefa Vozábu a Václava Kolínského. Manželka Václava Kolínského je výše uváděná vdova Kateřina Kolínská a tím se vlastně kruh uzavírá.

¹⁰³ Shoda jmen s výše uvedeným manželem Kateřiny Kolínské.

¹⁰⁴ Obec Bílé Vchynice je součástí Kladrub nad Labem.

Krajina Kladrub nad Labem na seznamu světového dědictví UNESCO

Jan KRÁTKÝ

V sobotu 6. července 2019 rozhodl výbor pro světové dědictví UNESCO na zasedání v azerbajdžánském Baku o zápisu krajiny pro chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní v Kladrubech nad Labem na seznam světového dědictví. V pardubickém kraji se jedná teprve o druhou památku UNESCO.

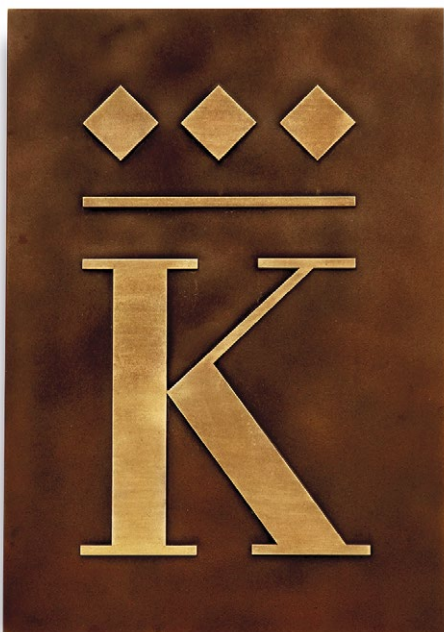
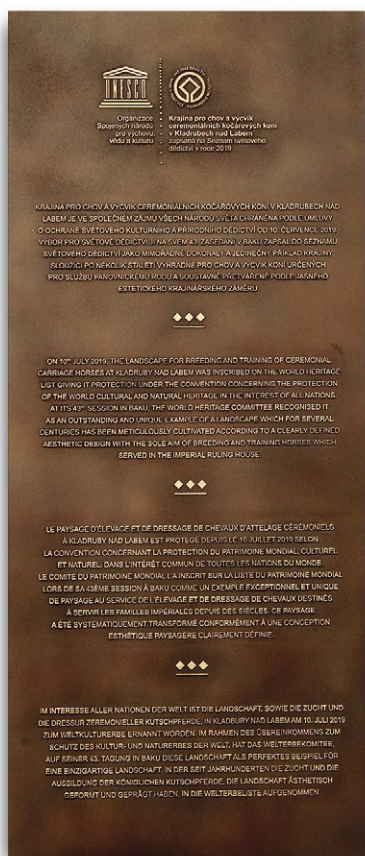
Areál hřebčína se rozkládá na ploše 1200 hektarů. Jeho srdce tvoří hlavní stáje, zámek a kostel. Komplex hřebčína byl v roce 1995 spolu se základním kmenovým stádem prohlášen kulturní památkou, o sedm let později se stal národní kulturní památkou. V roce 2015 byla vyhlášena krajinná památková zóna Kladrubské Polabí a od května 2016 je oblast na seznamu evropsky významné lokality Natura 2000, která zahrnuje lužní les, areál hřebčína, louky, výběhy a pastviny.

Krajina kladrubska byla osídlována již ve středověku. Po roce 1491 přešly Kladruby nad Labem do rukou významného šlechtického rodu Pernštejnů, kteří zde založili oboru. Panství Pardubice, na jehož území se obora nacházela, zakoupila roku 1560 pro panovníka Česká komora. Císař Maxmilián II. Habsburský zde založil v roce 1563 hřebčín, který byl 6. března 1579 jeho nástupcem Rudolfem II. Habsburským povýšen na hřebčín dvorní. Hřebčín se v přímé vazbě s okolní krajinou specializoval od počátku 17. století na chov ceremoniálních kočárových koní typu galacarrossier, určených výhradně pro tahání velkých, těžkých a zdobných kočárů, využívaných při ceremoniálech rakouského Habsburského dvora. K ceremoniálním účelům bylo až do roku 1918 ve dvorních stájích ve Vídni trvale ustájeno 36 starokladrubských hřebců, polovina běloušů a polovina vraníků. K zápřahu se používali výhradně hřebci, protože jsou větší a jejich vzhled harmonicky spoluvytvářel pompu a eleganci slavnostního spřežení v ceremoniálech. Při péči, které se hřebcům ve dvorní službě dostávalo a při jejich vytižení se odhaduje, že sloužili v zápřahu až 15 let. Poté se do kladrubského hřebčína vraceli jako praxí odzkoušení plemení. Starokladrubský kůň, vyšlechtěný ze španělských a staroitalských koní, je původní české plemeno, patří navíc mezi nejstarší dochovaná kulturní plemena na světě.

Prohlášený statek je vzácnou syntézou dvou kategorií kulturní krajiny. Živé, organicky se vyvíjející krajiny do dnešních dnů s dominantním funkčním určením, a krajiny záměrně komponované člověkem, zaměřené na chov ceremoniálních kočárových koní. Tato syntéza je dána tím, že živá evolutivní krajina s jasnou chovatelskou funkcí je uspořádána s využitím svých přírodních daností do dvou kontrastních, avšak navzájem provázaných částí – formálně uspořádanou pastevní krajinu vycházející z principů klasicistní francouzské zahrady se záměrně potlačenou a střídou klasicistní architekturou dvorů, odstíněnou strukturou sídel. Předmětná krajina vykazuje významné pronikání vlivů během 17. – 19. století v oblasti krajinné tvorby. Krajina je významným svědectvím o tvůrčím použití klasicistních kompozičních principů André Le Nôtre, jakož i principů anglického krajinářství, při uspořádání krajiny s utilitárním účelem. Účelově uspořádaná skladba

krajiny je zároveň výsledkem výměny informací a zkušeností s chovem a výcvikem kočárových koní, které byly předávány mezi panovnickými dvory využívajícími těchto koní pro ceremoniální účely. Tato krajina je dodnes plně funkčním a mimořádně zachovalým příkladem vývoje názorů na kultivaci a záměrné formování hospodářské krajiny určené pro chov a výcvik kočárových koní, kombinujících přísně specifické hospodářské účely s formální estetikou.

Tento statek je ve světě jedinečným příkladem krajiny, která byla v průběhu staletého vývoje vycizelovaná prostředky krajinářské kompozice a ukázkově zabezpečuje optimální potřeby chovu a výcviku kočárových koní. Krajina kladrubská je tak nedílně svým účelem spjata s vrcholem společenské hierarchie po dobu čtyř století dějin evropské civilizace. Ve světovém měřítku představuje prohlášená krajina mimořádně komplexní svědectví o hipologické kultuře vyvíjející se v Evropě.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Sepsáno s využitím nominační dokumentace.

Národní hřebčín v Kladrubech nad Labem z ptačí perspektivy

Jan KRÁTKÝ, Aleš PAPÁČEK

Dlouhodobě NPÚ přímo monitoruje stav zachování statků světového kulturního dědictví v České republice. Důležitým aspektem je tedy úzká spolupráce všech zúčastněných subjektů chráněného statku. Jedním z důležitých podkladů pro monitoring památek UNESCO je letecké mapování krajiny. Díky spolupráci s Národním hřebčínem (prostřednictvím náměstka ředitele pro úsek kulturní krajiny pana Ing. Radka Václavíka, MSc) můžeme nyní vzlétnout do oblak, jak unikátní území objektivem zachytil pan Jiří Podrazil.

Jedinečně dochovaná krajinná struktura šesticípé hvězdy tvz. étoile (jižně od dvora Kladruby nad Labem), která je doplněná o vrstvu anglického krajínářství v podobě clumps (dřevin stínících dílčí část pastvin). Pohled od jihovýchodu

Celkový pohled od západu na kulturní krajinu s pravidelnou sítí alejí lemující cestní síť. V popředí dvůr Františkov, vpravo obec Selmice

Úprava krajiny ve stylu anglického krajinářství (v popředí park Mošnice), která působí kontrastně vůči předchozímu vývoji - formálnímu členění - předmětného statku (tzn. uprostřed pravidelné pastviny, v pozadí hospodářský les)

Jarní aspekt zeleně v okolí dvora Františkov od východu. Dominantním kompozičním prvkem území je nekonečná osa procházející dvorem, jež dále pokračuje západním směrem. Zajímavým detailem je prvek anglického krajinářství, tzv. clumps sloužící k zastínění centrálního prostoru pro potřeby koní, narušující historickou osovost

Podzimní zbarvení dřevin dvora Františkov napomáhá analyzovat nejen původní uspořádání, ale i druhou skladbu výsadb. Pohled od severovýchodu

Úprava anglického krajinářství záměrně využila vodní zrcadlo, vzniklé ze slepého ramene řeky Labe v západní části krajinářského parku Mošnice. Východní pohled

Anglický přírodní krajinářský park Mošnice v pohledu od západu. Z leteckého pohledu je patrná kompozice využívající mimo jiné solitéry a červenolisté kultivary buků

Detail struktury krajiny pastviny (cabinetů připomínající bosquety) ve střední části statku UNESCO. Prostor je členěn pravidelnou sítí cest a vodotečí, které jsou doprovázeny stromořadími, které vytvářejí strukturu francouzské zahradní tvorby. Pohled od východu

V současné době může návštěvník pochopit specifikum statku světového dědictví zejména z vodovodní věže upravené na rozhlednu, tzn. dvůr Kladruhy n. L. s kostelem sv. Václava a Leopolda a přilehlý císařský zámek

Zámecký park v Kladruzech nad Labem před navrženou obnovou, foto M. Křištof

Na snímku bývalá stáj pro plnokrevníky, situovaná jižně od stájového dvora Kladruhy n. L.

Výkonnostní zkoušky hřebců 2019, Jiří Nesvačil a Rudolfo Raggiera V-45

Výkonnostní zkoušky hřebců 2019, Jiří Nesvačil a Jakub Mack

Klisny vracející se z pastvin, v pozadí stavba kostela sv. Václava a Leopolda, foto, M. Křištof

Výkonnostní zkoušky hřebců 2019, Solo Bandira XXII-42 a Ing. Karel Dvořák

Pohled do lipové aleje směřující k hřebčínu, foto, M. Křištof

Plemenný hřebec na pastvě, foto, M. Křištof

Plemenná klisna na pastvě, foto, M. Křištof

Interiér a oltář vrcholně barokního klášterního kostela. Zdroj: foto autorky

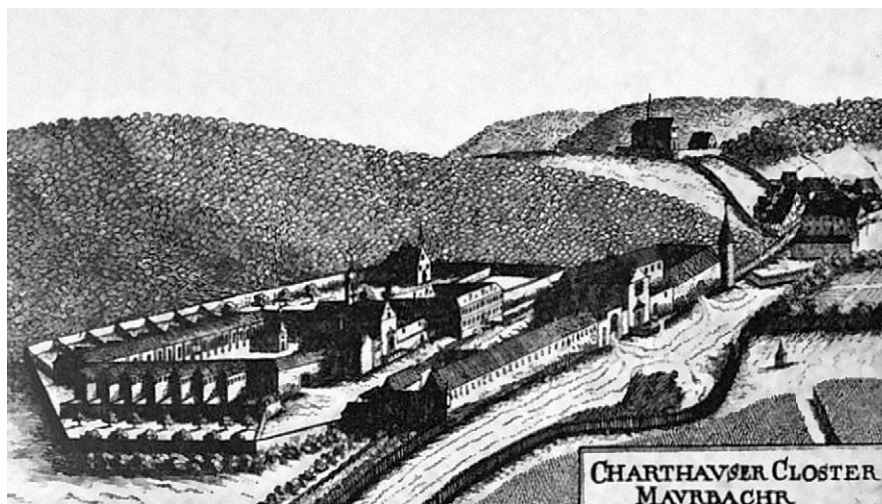
ZAHRANIČNÍ STÁŽE

Zahraniční stáž Mauerbach – Institut památkové péče v Rakousku

Alžběta BÍLKOVÁ

V posledním červnovém týdnu (24.–27. 6. 2019) proběhla v rakouském Mauerbachu, pod vedením rakouských kolegů památkářů, první čtyřdenní stáž pro odborné pracovníky NPÚ, konaná v rámci projektu *Odborné vzdělávání pracovníků NPÚ jako nástroj pro zvýšení efektivity a péče o kulturní dědictví České republiky*.

Celá čtyřdenní stáž se odehrávala v prostorách raně barokního kláštera Kartuziánů, který je jednou z nejmýznamnějších architektonických památek svého druhu v Rakousku, vybudovaného v sevřeném, zalesněném údolí říčky Mauerbach, 20 kilometrů západně od Vídně. Bývalá kartouza, původně sloužící kartuziánskému řádu¹⁰⁶, byla po jeho zrušení za josefinských reforem využívána jako špitál a pro další podobné účely. V sedmdesátých letech přešla ve velmi špatném stavu pod rakouskou státní správu a od roku 1984 započala její pečlivá rekonstrukce pod odborným dohledem Spolkového památkového úřadu (Bundesdenkmalamt), který si zde následně zřídil dílny a školící centrum zaměřené

Historická veduta Kartause Mauerbach z roku 1672. Zdroj: www.bda.at

¹⁰⁶ Kartuziánský řád neboli kartuziáni jsou katolický mnišský polopoustevnícký řád založený roku 1084 svatým Brunem (pro ženy i muže) a papežem potvrzený v roce 1176. Jméno řádu a označení svých klášterů kartouza mají podle latinského názvu pohorí La Chartreuse, kde sídlí mateřský klášter nazývaný Grande Chartreuse, Velká kartouza. Motto kartuziánské řehole je: „Stat crux dum volvitur orbis“. Tedy „Kříž stojí, i když se svět kymácí“.

Letecký snímek areálu Kartause Mauerbach.
Zdroj: www.mapy.cz

Část impozantní klášterní chodby obepínající obdélný dvůr. Zdroj: foto autorky

na restaurování a historická řemesla, tzv. Baudenkmalpflege - Kartause Mauerbach,¹⁰⁷ vzdělávající odborníky, úředníky i řemeslníky v oblasti restaurování a obnovy památek.

I přes toto specifické zaměření centra Kartause Mauerbach se stáže mohli účastnit a také účastnili pracovníci NPÚ z různých pracovních pozic a zaměření, z Pardubic pak specialista na památkový urbanismus a územní plánování, garant území a dokumentátor movitých památek. Celý čtyřdenní nabitý program probíhal v anglickém jazyce v prostorách kartouzy, v osobním volnu pak mohli účastníci využít volného přístupu a objevovat i obdivovat prostory kláštera, přilehlé okolí, lesy i obec Mauerbach ve svém vlastním tempu. V prvním dnu byli účastníci seznámeni s historií, vývojem a architekturou celého areálu při komentované prohlídce, na které se prošli impozantními klášterními chodbami obepínajícími obdélný dvůr v délce téměř 500m delší strany

Vnitřní dvůr klášterního komplexu. Zdroj: foto autorky

¹⁰⁷ Více informací na webovém odkazu: <http://tiny.cc/wnhjz>.

Cely mnichů se zahrádkou. Zdroj: foto autorky

a na severní, východní a jihovýchodní straně zasazenými šestnácti celami kartuziánských mnichů. Ty v současné době slouží jako ubytování pro účastníky seminářů a školení, zde byla ubytována i část účastníků z řad NPÚ. Druhý den byl věnován v dopolední části přednáškám rakouských kolegů s poutavým výkladem na téma tradiční omítky, pojiva, materiály a vápenné technologie a prohlídkou impozantního kostela vystavěného kolem roku 1616, který byl následně zničen při tureckém obležení a v roce 1683 opraven

Rekonstrukce vybavení pokoje kartuziánského mnicha. Zdroj: foto autorky

Výroba hašeného vápna. Zdroj: foto autorky

Vnitřní část pece na výrobu páleného vápna.
Zdroj: foto autorky

Dílna pro výrobu a obnovu kovových prvků.
Zdroj: foto autorky

Expozice historických skladeb podlah.
Zdroj: foto autorky

Ukázka pigmentace olejových nátěrů. Zdroj: foto autorky

ve vrcholném baroku s plasticky vyčnívajícím štukem. V interiéru kostela se také nacházel špitál, jehož existence je zde demonstrována ponecháním stop v interiéru a fotografickou expozicí. Odpoledne navázala na dopolední program ukázka pece na pálení vápna a demonstrace tří tradičních způsobů výroby hašeného vápna, kterou si mohli osobně vyzkoušet i jednotliví účastníci z řad NPÚ. Třetí den byl věnován přednáškám o tradičních technologiích výroby omítek, používání římského i portlandského cementu a poškozování historických staveb působením zasolení, vlhkosti či biologicky, doplněn prohlídkou místní sbírky kamene a kamenictví. Tzv. Banka přírodních rakouských písků obsahuje na stovky kamenných krychlí, sloužících jako typový a barevnostní vzorník kamene vyskytujícího se na území tehdejšího rakousko-uherského císařství. V odpoledním programu byly navštíveny dílny na výrobu a obnovu kovových prvků, dále pak expozice historických a tradičních dřevěných okenních výplní, čítající na stovky exemplářů a expozice historických parket a podlah, doplněných erudovaný komentář. V posledním dnu přednesli rakouští kolegové poutavou přednášku o tradičních olejových nátěrech a opravě i údržbě historických oken doplněnou názornou demonstrační technologií

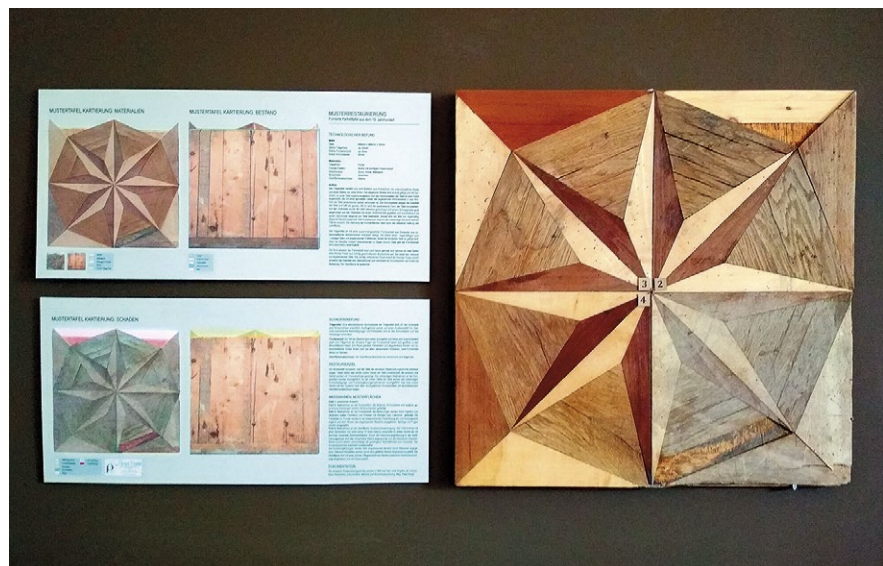
očistění starých nátěrů, výroby a získávání pigmentů, nástrojů a také techniky nanášení nátěru, kterou si opět mohli účastníci z řad NPÚ sami vyzkoušet.

Obsáhlý program celé stáže byl zakončen podnětnou a zajímavou diskuzí o problémech v současné památkové péči a o památkové ochraně v Rakousku a České republice, při níž došlo k výměně zkušeností, objasnění způsobu fungování památkové péče, ochrany a obnovy kulturně historického dědictví v obou státech. Z diskuze vyplynulo, že mezi Českou republikou a Rakouskem je rozdíl především v postavení a roli památkáře, způsobu a předmětu ochrany kulturně historického dědictví. S podobnými zkušenostmi jako u nás se pak rakouští kolegové potýkají při obnově památek, kde často čelí nevhodným zásahům a obnovám památek v důsledku vymizení tradičních řemesel, materiálů a technologií.

Závěrem lze říci, že rozmanitost praktických zkušeností českých a rakouských památkářů u konkrétních představovaných postupů obnovy či restaurování obohatila obě strany, a přispěla k dalšímu rozvoji péče o kulturně historické hodnoty Česka i Rakouska.

Technika zbavování se starých vrstev nátěrů u dřevěných oken. Zdroj: foto autorky

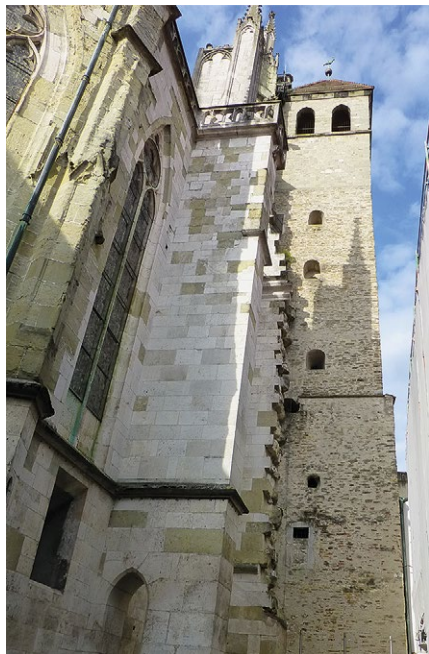
Expozice historických parket. Zdroj: foto autorky

Zahraniční stáž Řezno – klíčové příklady památkové péče

Veronika CINKOVÁ, Aneta KOKSTEJNOVÁ, Jitka SVOBODOVÁ

V týdnu od 9. do 13. září proběhla v bavorském Řezně (Regensburg) stáž pro odborné pracovníky NPÚ, pořádaná v rámci projektu Odborné vzdělávání pracovníků NPÚ jako nástroj pro zvýšení efektivity a péče o kulturní dědictví ČR. Program vedený renomovanými lektory Josefem Štulcem a Zdeňkem Dragounem byl koncipovaný pro pracovníky z různých pozic a zaměření. Z pardubického pracoviště se tak sešli specialisté na restaurování, historické zahrady a parky, dokumentaci nemovitých památek a dokumentátor movitých památek. Právě různorodost pohledů daných specializací na konkrétní představované památky obohatila vnímání památkových hodnot a přispěla k diskusi o vhodnosti některých památkových postupů.

Město Řezno klade velký důraz na prezentaci své bohaté historie zahrnující památky z dob římského tábora Castra Regina, navazujícího na keltské sídliště Rataspona, přes památky románského a gotického období s unikátně zachovanými věžovými kupec-kými domy, mostem, radnicí a sakrálními stavbami, po významné zástupce barokního období a pozdějších slohových etap. Díky vysokému počtu autenticky dochovaných

Románská oslí věž při katedrále sv. Petra

stavebních památek je rozsáhlé historické jádro starého města a čtvrti Stadtamhof od roku 2006 pod ochranou světového dědictví UNESCO. S odkazy na historii se setkáváme ve veřejném prostoru nejen na informačních tabulích a na modelech představujících historickou podobu a rozsah města, velmi podrobné informace nalézáme zejména v Návštěvnickém centru, které využívá prostory nově rekonstruované budovy bývalé solnice z let 1616-20. Sama budova je exponátem se zachovanou dřevěnou sýpkovou konstrukcí, především však obsahuje mnohé ukázky historických map, vedut, menších hmotných památek i např. audiovizuální prezentaci s animací vývoje románského mostu, vhodnou pro širokou veřejnost. Až divadelní účinek má „noční pohled“ na hypotetickou rekonstrukci ulice, kde lze nahlédnout do některých osvětlených oken se scénami ze života měšťanů. Nejen pro odbornou veřejnost je hlavním

Obr. 1 – Katedrála sv. Petra – Dominantou města je katedrála sv. Petra, která představuje významné dílo gotické architektury v Bavorsku. Katedrála byla postavena na místě románské baziliky na Domplatz, z období románského slohu se zachovala tzv. Oslí věž (Eselsturm) a základy kapitulní síně. Výstavba gotické katedrály ve stylu francouzské gotiky trvala od roku 1273 až do 1. poloviny 16. století, v letech 1859–69 byly dostavěny věže západního průčelí

Obr. 2 – Stavební hut – Velmi zajímavé bylo spatřit fungující kamenosochařskou hut vedle katedrály, která tak navazuje na tradici středověké katedrální huti. Na katedrále jsou neustále prováděny rekonstrukce, díky tomu je možné vidět lešení a průběžné rekonstrukce, které na stavbě probíhají od 19. století dodnes

Obr. 3 – Porovnání fragmentů sochařské výzdoby s kopiemi – Značná část kamenosochařské výzdoby byla postupně nahrazena novými kopiemi, původní fragmenty je možné si zblízka prohlédnout v Historickém muzeu, umístěném v minoritském klášteře. Na fotografii Král Kýros (lat. Cyrus) ze západního průčelí katedrály (1410–20)

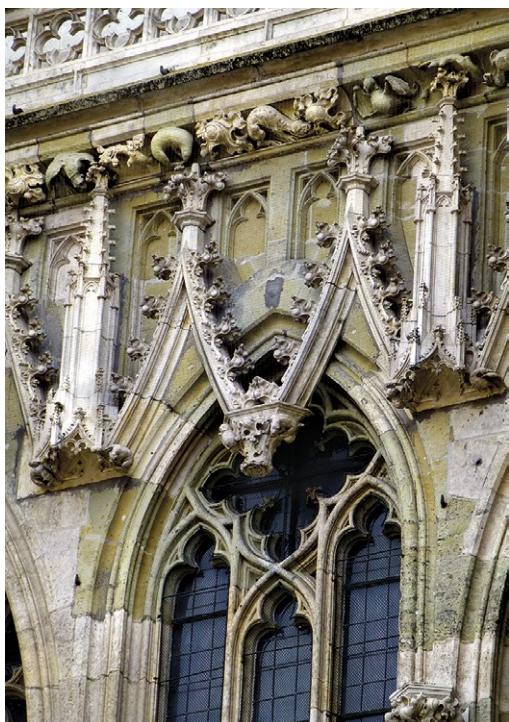
pramenem historické muzeum v bývalém minoritském klášteře, kde se lze setkat například i s originály sochařské výzdoby z mostu, katedrály i jiných kostelů, jejichž silně poškozený autentický materiál již byl nahrazený novodobou rekonstrukcí původního vzhledu. Nebo zde naopak najdeme model fiktivního staveniště římské brány Porta Praetoria, jejíž torzo se ve městě zachovalo. Na vybraných příkladech probíhajících památkových obnov lze sledovat přístup, kdy je záchrana originálu v muzejní expozici preferována před restaurováním in situ, jak

Obr. 4 – „Židovská svině“ – Fasáda katedrály upoutá svojí bohatou sochařskou výzdobou. Pozoruhodným motivem je ztvárnění tzv. „Židovské svině“ z počátku 14. století. Kamený reliéf znázorňuje tři Židy dotýkající se uší a struků zvířete a jeden z nich saje mléko. Figurální scéna je svědectvím antisemitismu ve středověkém křesťanství. Prase je v judaismu považováno za nečistý symbol a reliéf byl úmyslně umístěn na jižní pilíři situovaném směrem k bývalé židovské čtvrti na Neupfarrplatz. Totožná tematika se dochovala na mnoha kostelích v německy mluvících zemích a v menším měřítku i v jiných evropských státech. V roce 2005 byl pod kontroverzní výjev regensburského dómu umístěn vysvětlující nápis. V současném Německu je antisemitismus velmi citlivým tématem, a proto zde dokonce probíhá veřejná diskuze o odstranění této výzdoby z tamějších katedrál

můžeme vidět například na funkční úpravě románského mostu s novodobou žulovou mostovkou a parapety (chránící originální hmotu před dopady současného provozu), nebo na obnově západního průčelí katedrály,

kde byly poškozené nečitelné postavy nahrazeny nově sekanými sochami. Nutnost tohoto postupu je dána zejména nekvalitním pískovcem, z něhož je originální sochařská výzdoba provedena, a snahou o rekonstrukci původního účinku průčelí s bohatým ikonografickým programem. Do kamenické huti, ve které vzniká zásobárna kopií architektonických článků, můžeme nahlédnout ve dvorku za katedrálou. Samo město nabízí další způsoby prezentace památek, např. originál objevené římské hradby pod úrovní terénu, zakomponovaný a prezentovaný v novodobém průchodu, nebo mechanické zařízení na drcení materiálů, tzv. stoupu na šňupací tabák, instalovaného v zasklené ochranné konstrukci v zastřešeném venkovním prostoru kavárny. Zdařilou prezentací památky s autentickými čichovými prožitky lze zažít v bývalé továrně na šňupací tabák, kde je v prostorech s gotickými klenbami nebo barokními štukovými stropy ponechán zahnědlý povrch i výrazné aroma tabáku. Kromě zhlednutí expozice původního vybavení zde lze prostřednictvím zvětšených reprodukcovaných historických fotografií

Obr. 5 – Detail západního průčelí katedrály – Kromě manýristicky odvážné konstrukce visutého svorníku a provokující kolize okna s vimperky vlysu je zde dobře vidět rozdíly mezi originálními tmavšími hloubkově degradovanými sochařskými prvky, jejichž původní podobu jen tušíme, a mezi světlými novodobými kamenickými kopiemi, označenými dokonce vročením 1907

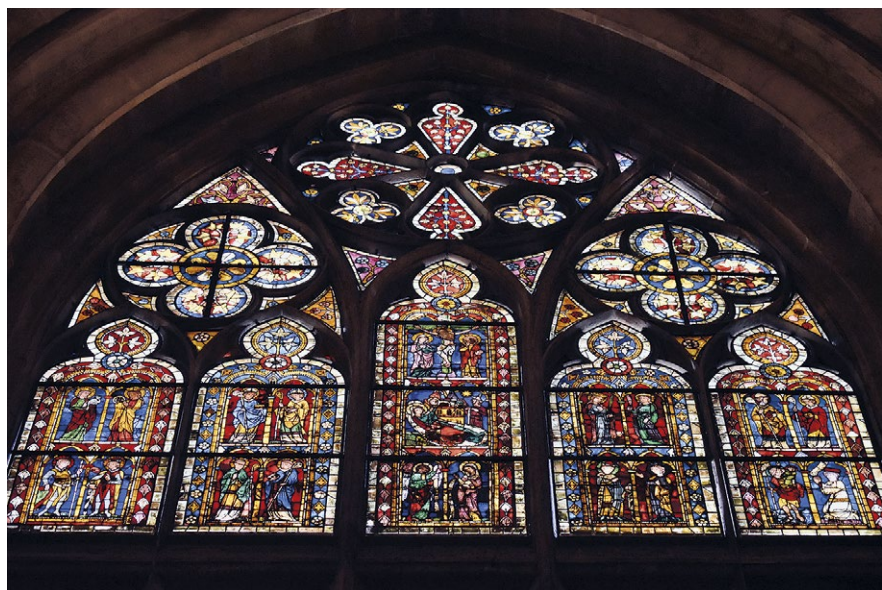
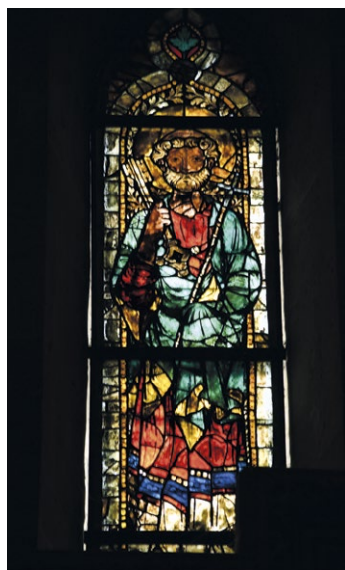
Obr. 6 – Smějící se anděl – Jedinečným sochařským ztvárněním je polychromovaná kamenná soulptura tzv. Usmívajícího se anděla z 2. poloviny 13. století, kterou jsme mohli spatřit uvnitř katedrály. Socha je považována za symbol regensburského dómu a jejím autorem je stavitel dómu, mistr Ludvík. Jedná se o zobrazení archanděla Gabriela, zvěstujícího Panně Marii stojící na protějším pilíři radostné poselství o narození syna Ježíše. Obě díla jsou mimořádně kvalitní a představují nejstarší sochařskou výzdobu v interiéru dómu

Obr. 7 – Chrámová studna v katedrále sv. Petra – Více jak 12 metrů hluboká studna je pojatá jako drobná gotická architektura, zapojená do kompozice interiéru. Kladka je zavěšená na podklenutí monumentálního kamenného baldachýnu z roku 1500, který vynášejí dva pilíře. Průčelní pilíř je zdoben starozákonními postavami Krista a Samaritánky umístěnými v nikách pod baldachýnu. Studna je umístěna při jižním vstupu do katedrály a po stranách ji doplňují dvě mramorové kroupenky

nahlédnout starými oprýskanými dveřmi či oknem do tehdejšího provozu. Jiný přístup pro prezentaci výjimečné památkové hodnoty in situ byl použit u vstupního průčelí skotského kostela sv. Jakuba, kde originální hmotu s bohatou románskou architektonickou a sochařskou výzdobou chrání před nepříznivými klimatickými vlivy moderní prosklená přístavba, poskytující zároveň dostatek světla i vizuálního propojení se zbytkem stavby. Moderní prezentace památníku zaniklé synagogy v prostředí náměstí Neupfarrplatz má podobu symbolického sochařsky ztvárněného půdorysu s různě vysokými zídkami, sloupy a polosloupy z místního tvrdého vápence, které mohou sloužit i k posezení či dětské hře.

Velké množství různorodých zážitků spojených s životem města, jeho architekturou i uměním nabídlo účastníkům stáže srovnání nejen s naší historií, ale především s památkovými postupy a inspirativními způsoby prezentace památkových hodnot veřejnosti.

Obr. 8 – Vitráže – V katedrále sv. Petra se dochoval jeden z nejrozsáhlejších souborů středověkých vitráží v Německu, prezentovaných stále in situ. Asi tisíc sto tabulí je středověkých, další vitráže byly do katedrály doplněny v 19. století za krále Ludvíka I., další přibýly i ve 20. století. Okna hlavního chóru pocházejí z let 1300-1370 a ukazují scény z Kristova života i jiných světců. V oknech triforia se nacházejí cenné nejstarší tabule z doby kolem roku 1230, zobrazující Kristův rodokmen i scény z jeho života. Na vitrážích je znázorněna i postava sv. Petra, patrona katedrály, který je umístěn i ve znaku regensburské kapituly. Tento oblíbený světec se v katedrále vyskytuje téměř na sto vyobrazeních

Obr. 9 – Románské malby (kostel sv. Jiří, Prüfening) – Za zmínku stojí kostel sv. Jiří, který je součástí bývalého benediktinského opatství v Prüfeningu ležícího na západním okraji Regensburgu. Výstavba kostela byla dokončena roku 1125 a jedná se o první významnou církevní stavbu "školy Hirsau" v Bavorsku. Je to románská bazilika s transeptem, v níž se zachovaly původní nástěnné malby. Při jejich restaurování byla zkombinována památková metoda konzervace a rekonstrukce. Pohledově exponovaná výmalba v závěru hlavní lodi kostela byla rekonstruována, zatímco malby v boční lodi byly restaurovány ve své originální podobě bez retuší a doplňků

Obr. 10 – Náhrobek opata Erminolda (kostel sv. Jiří, Prüfening) – První opat Erminold v klášteře zavedl přísné reformy, které nebyly mnoha mnichy přijaty. Zemřel po napadení svým spolubratrem roku 1121. V roce 1283 byly opatovy ostatky vyzdvíženy a na Erminoldovu počest byl postaven kamenný polychromovaný náhrobek ve stylu rané až vrcholné gotiky situovaný do křížení hlavní lodi s transeptem. Nové výzkumy uvádějí jako autora náhrobku mistra Ludvíka, stavitele regensburškého dómu, dříve anonymně označovaného jako „Mistr náhrobku sv. Erminolda“

Obr. 11 – Kostel sv. Ulricha – Kostel sv. Ulricha, poprvé písemně zmíněný roku 1238, se nachází východně od katedrály sv. Petra a dnes slouží jako muzeum. Kostel byl původně hradní kaplí bavorských vévodů a později byl přebudován na farní kostel. Budova disponuje znaky románské i gotické architektury a byla znovuotevřena po kompletní rehabilitaci v roce 2018. Fasáda je ošetřena tenkým okrovým nátěrem, který plní ochrannou funkci, ale zároveň zůstává čitelná materiálová skladba průčelí. Tento zásah nepůsobí příznivě na sochařské výzdobě, u níž nátěr potlačuje plasticitu

Obr. 12 – Zvony – V expozici kostela sv. Ulricha a v Historickém muzeu jsou vystaveny dva zvony z doby kolem roku 1230, jež visely v kostelní věži stržené roku 1600. Patří k nejstarším zvonařským památkám v regensburském biskupství

Obr. 13 – Románský portál kostela sv. Jakuba – Benediktinský klášterní kostel sv. Jakuba, zvaný také Skotský kostel, byl postaven ve 2. polovině 12. století a je ikonickým dílem vrcholně románské architektury v Německu. Nejhodnotnější součástí kostela představuje severní portál s unikátní sochařskou výzdobou zachycující téma Posledního soudu. V roce 1999 k němu byla z konzervátorských důvodů přistavěna prosklená předsíň podle návrhu architektonické kanceláře Böhm, která nahradila starý dožilý přístřešek a celý prostor prosvětliila

Obr. 14 – Zeď římského tábora – Na území města Regensburg byl v roce 179 n. l. za císaře Marka Aurelia postaven římský tábor Castra Regina. Tábor pro šest tisíc vojáků byl obehán zdí v pravouhlém půdoryse o rozměrech 540 x 450 metrů, z níž se do dnešní doby zachovaly tři rozsáhlé části. Jednou z nich je i východní blok objevený v roce 1971 při výstavbě parkovacího domu na Dachauplatz. Monumentální zeď byla zakomponována do podzemního patra parkovacího domu, kam je možné sestoupit po schodech nebo zeď pozorovat z úrovně prvního nadzemního podlaží

Obr. 15 – Bývalá továrna na výrobu šňupacího tabáku – Měštanský dům nechala na konci 13. století vystavět patricijská rodina filantropů jménem Zante. Později budova vystřídala řadu majitelů, až byla v roce 1819 přestavěna na továrnu na šňupací tabák, roku 1898 rozšířenou o sousední dům. Po jejím uzavření došlo v letech 2004–07 k rozsáhlé sanaci této technické kulturní památky, při níž zůstaly zachovány tři velké místnosti ve svém původním neporušeném stavu. Místnosti disponují originálním vybavením, stěny, strop i dřevěné podlahy jsou cítit tabákovou vůní, omítky nebyly čištěny ani obnovovány

Obr. 16 – Soubor cca dvaceti patricijských kupeckých domů – Soubor kamenných domů s unikátně zachovanými středověkými obytnými rodovými věžemi (z původního počtu kolem padesáti), které symbolizovaly význam a postavení majitele, dotváří typickou siluetu města, neboť věže dosud výrazně převyšují třípatrovou hladinu zástavby uličních bloků. Některé z obtížně využitelných objektů, většinou s klenutým obchodním přízemím, poskytují unikátní ubytování univerzitním studentům. Tzv. Zlatá věž o devíti patrech pochází z 2. poloviny 13. století

Obr. 17 – Návštěvnícké centrum světového dědictví města Regensburg – Budova solnice stojící na břehu Dunaje v bezprostřední blízkosti Kamenného mostu byla postavena v letech 1616–20. Až do konce 19. století zde byla skladována sůl, kterou přivážely po Dunaji obchodní lodě. Vystavený model poskytuje představu o uspořádání vnitřní dřevěné konstrukce budovy. Dnes je tato stavba o několika etážích využívána jako kulturní centrum s interaktivní expozicí zaměřenou na historii města a jeho památky

Obr. 18 – Kamenný most – Kamenný most je nejstarším zachovaným mostem Německa a vedle dómu představuje nejvýznamnější symbol města. Byl postaven mezi lety 1135–46 a je považován za mistrovské dílo středověkého stavitelství. Je dlouhý přes tři sta metrů a tvoří jej šestnáct segmentových oblouků. Osm set let byl ve městě jediným mostem překlenujícím obě ramena Dunaje ze Starého města až do čtvrti Stadtamhof. V letech 2010–18 most prošel rozsáhlou stavební obnovou, při níž došlo k výraznému vyčištění kamenných bloků i k diskutabilní výměně horní části zábradlí. Po obnově byl most zcela uzavřen pro motorizovanou dopravu

V4 Heritage Academy in Kraków and Český Krumlov

Milan KRIŠTOF, Jana ŘEHOUNKOVÁ

Přednáška ve Studijním centru Český Krumlov, foto M. Krištof

Účastníci letní V4 Heritage Academy se v letošním roce sešli v polském Krakově, aby poté zamířili přes Kroměříž do Českého Krumlova. Společným jmenovatelem těchto míst je zápis na seznamu UNESCO a v případě Krakova a Českého Krumlova také přetíženi turismem. Tématem celého setkání byl tedy hromadný turismus a problémy, které s sebou nevyhnutelně přináší. Především v Českém Krumlově jsou jeho dopady velmi jasně patrné. Absolutní přizpůsobení centra města turistům co do nabídky služeb i obchodů, organizované zájezdy velkých skupin, které centrem pouze projdou. To vše činí danou lokalitu pro místní prakticky neobyvatelnou.

Možnosti redistribuce turistů v rámci regionu i v rámci města samotného byly předmětem přednášek a diskusí účastníků. Obvykle se historická sídla

Exkurze účastníků na zámek Český Krumlov, foto M. Krištof

Přednáška ve Studijním centru Český Krumlov, foto M. Krištof

Vyhodnocení projektu UNES-CO, foto M. Krištof

snaží turisty přilákat a počet návštěvníků zvýšit, v případě Českého Krumlova se zdá nevyhnutelné zaujmout přesně opačnou strategií. Jedním z bodů programu bylo také vyhodnocení projektu výtvarnice Kateřiny Šedé UNES-CO, který vznikl pro 16. bienále architektury v Benátkách. Cílem bylo poukázat na nesnáze normálního života v turisticky přetížených místech na příkladu Českého Krumlova a dostat tuto problematiku do širšího povědomí.

Účastníci V4 Heritage Academy v Krakově, foto M. Krištof

AKCE OBNOVY

Vybrané akce restaurování v roce 2019

Václav PAUKRT

Moravská Třebová – mariánský (morový) sloup na náměstí T. G. Masaryka

V roce 2019 proběhla druhá a závěrečná etapa restaurování mariánského sloupu v Moravské Třebové. Práce probíhaly na spodním mohutném hranolovém soklu s nápisy, v jeskyni s ležící postavou sv. Rozálie - patronky proti moru, kuželkové balustrádě a dlažbě za ní a na spodních stupních. Restaurátorské zásahy spočívaly v očištění pískovce, jeho zpevnění, doplnění, v jeskyni byla opravena vedle svěťce i stávající omítka (zpevnění, přichycení uvolněných partií). Dlažba za balustrádou a stupeň u soklu byly rozebrány, zavlhlou zeminu restaurátor odstranil a nahradil drobným štěrkem včetně osazení odvodňovacích trubíček vyústěných do spodní části balustrády. Betonová kuželka v balustrádě byla nahrazena sekanou kopií z přírodního pískovce, u jeskyně restaurátor osadil opravenou mřížku a u balustrády kovovou mřížku s datací 1875, dokládající jednu z novějších oprav sloupu.¹⁰⁸

Moravská Třebová, mariánský sloup, vrcholová socha Panny Marie, 2019, foto V. Paukrt

Moravská Třebová, mariánský sloup, po restaurování, 2019, foto V. Paukrt

¹⁰⁸ Restaurování mariánského sloupu prováděl restaurátor Daniel Bartoš se spolupracovníky.

Moravská Třebová, mariánský sloup, sv. Roch, sv. Josef, sv. Antonín Paduánský, sv. František Xaverský, sv. Karel Boromejský, 2019, foto V. Paukert

Zadní Arnoštov – kaplička

Při silnici do Jevíčka je postavena drobná kaplička s trojúhelným štítem, křížem na sedlové střeše a vchodem segmentově zaklenutým s kovovými dveřmi. Při restaurátorském průzkumu byly na stěnách a na malé valené klenbě objeveny figurální malby. Po opravě pláště a střechy kapličky přistoupilo město Jevíčko v roce 2019 k restaurování maleb. Vrchní celoplošný nátěr byl sejmut včetně novodobých přemaleb a na spodní původní omítce restaurátorka zjistila malby s nápisy. Barevná vrstva byla fixována, očištěna, místy uvolněnou omítkou restaurátorka injektovala, na výjevech byla provedena barevná retuš. Na levé zdi je rámován výjev Krista u kůlu, na protější zdi je

Zadní Arnoštov, kaplička po opravě, 2019, foto V. Paukert

Zadní Arnoštov, kaplička, malby po restaurování, 2019, foto V. Paukrt

polopostava Panny Marie, na hlavní čelní zdi je Svatá Rodina – Ježíšek s Pannou Marií a sv. Josefem, nad nimi v oblacích je Bůh Otec s holubicí Ducha svatého. Pod tímto výjevem je v kartuši nápis se jménem donátora (Josef Anton Marches) a datací vzniku kaple i maleb – 1768. Na klenbě výjevy zastřešují andělci v oblacích. Původní malba je dobře zachována. Na okraji výjevu s Kristem je v pravém horním rohu zbytek mladší výmalby s největší pravděpodobností z 19. století, jak dokládá na stejné vrstvě dochovaný nápis na vnitřní straně záklenku vchodu – „renovieren in Ano 18.“¹⁰⁹

Polička – dvě kašny se sochou sv. Jiří, sv. Michaela archanděla a socha sv. Jana Nepomuckého na Palackého náměstí

Po náročném restaurování mariánského sloupu na Palackého náměstí ukončeném v roce 2018 zahájilo město Polička v letošním roce restaurování obou kašen s figurální stafáží před radnicí a sochy sv. Jana Nepomuckého osazené u boční fasády této budovy

Polička, podstavec pod sochou sv. Michaela Archanděla, průběh restaurování, 2019, foto V. Paukrt

¹⁰⁹ Průzkum a restaurování malby prováděla restaurátorka Martina Bednářová.

Polička, socha sv. Jiří v průběhu restaurování, 2019, foto V. Paukrt

Polička, socha sv. Jana Nepomuckého, v průběhu restaurování, 2019, foto V. Paukrt

na poličském náměstí. Uprostřed čtyřboké vany je na pilíři s vrcholovými delfíny u pravé kašny klečící postava sv. Jiří, který vráží kopí do tlamy dračice s mohutnými nadry. Na obdobně komponovaném pilíři u spodní kašny drtí sv. Michael archanděl svojí levou nohou hlavu ďábla, v pravé ruce drží vztyčený meč, v levé oválný štít s písmeny IHS. Sochy obou světců, kteří jsou symbolem bojovníků proti zlu i sochu českého světce a martyra sv. Jana Nepomuckého vysekal v roce 1727 Jiří František Pacák se svojí dílnou. Bazény obou kašen propouštěly ve spárách vodu, sochy byly zašpiněny, pokryty černými depozity, místy docházelo k zvětrávání pískovce, některé novodobé doplňky byly tvarově i strukturou nevyhovující. Skupina delfínů pod sochou sv. Jiří byla při posledním restaurování nahrazena výduskem, který vykazoval v současné době trhliny, zrnka písku se oddrolovala. Socha sv. Jiří byla s delfíny sejmuta a transferována do ateliéru restaurátora. Zde restaurátor provedl další restaurátorské zásahy – čištění, zpevnění, tmelení kamene. Podle výdusku skupiny delfínů bylo zahájeno sekání kopie této části v přírodním pískovci. U sochy sv. Jana Nepomuckého restaurátoři kámen očistili, sejmuli nevyhovující doplňky a pískovec zpevnili. V příštím roce budou restaurátorské práce pokračovat na všech třech památkách tak, aby na podzim mohly být předány vlastníkovi.¹¹⁰

¹¹⁰ Restaurování provádí restaurátoři Petr Gläser a Josef Červinka.

Hnátnice – pylon se sochou Panny Marie Svatohorské

Trojboký sokl s šestibokým pylonem a s vrcholovou sochou Panny Marie Svatohorské stál původně v těsné blízkosti silnice v zatáčce v obci Hnátnice. V prosinci roku 1979 došlo při autohavárii ke zřícení vrcholové sochy a jejímu rozlomení. Po provizorním uložení byla celá památka po roce 1985 osazena nad silnicí do vzrostlé zeleně. Při tomto přesunu byla socha Panny Marie neodborně opravena a slepena cementovými tmely. Časem došlo k dalšímu poškození vzrostlou zelení, a proto se obec Hnátnice rozhodla v roce 2019 přemístit památku na volné prostranství v obci v blízkosti původního umístění. Po povolení přemístění došlo k rozebrání, transferu do ateliéru restaurátora, kde byl pískovec očištěn, zpevněn, cementové tmely byly odstraněny a nahrazeny umělými tmely, praskliny byly injektovány a železné čepy restaurátor nahradil nerezovými. Na novém místě obec vybuodovala nový základ, na který byl celek po provedeném restaurování osazen. Nápis v kartuši na soklu, který uvádí, že tuto sochu v roce 1749 nechal postavit Mikuláš Štěnička, byl mírně zvýrazněn.¹¹¹

Hnátnice, pylon se sochou Panny Marie, po restaurování, 2019, foto V. Paukr

Hnátnice, vrcholová socha Panny Marie Svatohorské, 2019, foto V. Paukr

¹¹¹ Rozebrání, přesun, restaurování a nové osazení provedl restaurátor Marek Běťák.

Žumberk – sousoší sv. Jana Nepomuckého na Laušmanově náměstí

Žumberk, sousoší sv. Jana Nepomuckého, před restaurováním, 2019, foto V. Paukrt

Žumberk, sousoší sv. Jana Nepomuckého, po restaurování, 2019, foto V. Paukrt

Žumberk, sousoší sv. Jana Nepomuckého, detail, 2019, foto V. Paukrt

V horní části žumberského náměstí osadil kolem roku 1740 významný východočeský sochař Ignác Rohrbach sousoší sv. Jana Nepomuckého. Na vyšším hranolovém volutovém soklu s nápisy a reliéfem světcova jazyka ve svatozáří je na oblacích mírně poklesávající postava světce, kterého podpírá levý anděl, u nohou drží andílek klíč a přidržuje štít s reliéfem svržení sv. Jana Nepomuckého do Vltavy (světcovy atributy), u levého ramene přidržuje andílek další atribut - mučednickou palmovou ratolest. Sv. Jan Nepomucký svoji hlavu mírně natáčí k pravé ruce, kde drží staroboleslavské paladium, kolem hlavy má svatozář s pěti šesticípyými hvězdami, v levé ruce přidržuje biret. Po rozebrání sousoší i kuželkové balustrády, stupňů a dlažby, které byly ve velmi špatném stavu (praskliny, zvětvávání pískovce, uvolněné stupně)

byl vybudován na původním místě nový základ. V ateliéru restaurátora bylo sousoší, sokl i balustráda očištěny od černých depositů, krusty, zelené řasy, kámen byl zpevněn a zatmelen v chybějících místech, bylo obnoveno zlacení. Nejvíce poškozené stupně a dlažba byly nahrazeny sekanými kopiemi a na zbudovaný základ bylo vše osazeno za pomoci nerezových čepů.¹¹²

Lanškroun – renesanční portál v interiéru domu čp. 78 na náměstí J. M. Marků

V přízemí domu čp. 78 se nachází figurální renesanční portál, který je nápisem datován do roku 1552. Na patkách ostění jsou reliéfní figury, na dřících reliéfní hlavy a vegetabilní rozviliny, v překladu v kruhových medailonech další reliéfní hlavy. Nad nápisem s datací nasedají dva lvi, kteří přidržují rozetu. Na povrchu kamene byla souvislá silná vrstva zelené olejové barvy, která místy krakelovala a pod kterou pískovec zvětrával nebo se uvolňoval. Při restaurování byla olejová malba velmi šetrně odstraněna, nepatrné množství starší barevné úpravy dochované jen v hloubkách reliéfů bylo ponecháno. Pískovec byl dočištěn, zpevněn a minimálně doplněn umělými tmely s minimem barevných retuší.¹¹³

Lanškroun, portál v domě čp. 78, před restaurováním, 2019, foto V. Paukr

Lanškroun, portál v domě čp. 78, po restaurování, 2019, foto V. Paukr

¹¹² Rozebrání, restaurování a zpětné osazení sousoší prováděl restaurátor Aleš Košvanec.

¹¹³ Restaurování prováděli restaurátoři Marek Běťák a Martina Bednářová.

Lanškroun, portál v domě čp. 78, detail, 2019, foto V. Paukrt

Předhradí – altán s bustou Filipa Kinského v parku (panská zahrada)

V panské zahradě je na třech stupních kruhový altán s šesti pískovcovými sloupy, jež nesou dřevěné profilované kladí s římsou a desetibokou bedněnou kupolí. Střecha je

Předhradí, altán s bustou F. Kinského, po restaurování, 2019, foto V. Paukrt

Předhradí, altán, busta Filipa Kinského, 2019, foto V. Paukrt

zvoncovitá a krytá plechem. Uprostřed pavilonu je kamenný obdélný podstavec, na jeho čelní straně je vsazena mramorová deska s téměř nečitelným rytým nápisem, ve vrcholu je znak Kinských. Na podstavci je osazena busta Filipa Kinského. Stupně i dlažba byly popraskané s řadou ulomených částí, pískovec byl znečištěn, velmi poškozená byla busta Filipa Kinského s řadou nevhodných tmelů, černých depositů, docházelo k zvětrávání pískovce. Bustu restaurátor sejmul a restauroval v ateliéru, kde proběhlo čištění, zpevnění, tmelení umělými tmely, ostatní části altánu byly opraveny na místě. Stupně a dlažba byly přeloženy, očištěny a doplněny, u sloupů po očištění a zpevnění pískovce provedl restaurátor minimální zatmelení poškozených míst se závěrečnou barevnou retuší. Busta Filipa Kinského byla na podstavec osazena na nerezový čep. Plechová střecha byla očištěna a natřena novou barvou včetně ošetření a konzervace dřevěného bednění kupole.¹¹⁴

Žamberk – sousoší Kentaura a Nymfy na kašně na Masarykově náměstí

Na žambereckém náměstí pod morovým sloupem je osazena čtyřboká kašna na dvou kamenných stupních s konkávně prohnutými nárožími. Uprostřed na vyšším hranolovém soklu je bronzové sousoší Kentaura unášející Nymfu. Přední lidská část Kentaura je zakloněna dozadu, pravou ruku má pokrčenou před obličejem, v levé ruce drží nahou

Žamberk, kašna, sousoší Kentaura s Nymfou po osazení, 2019, foto V. Paukrt

¹¹⁴ Restaurování prováděl restaurátor Aleš Košvanec.

Žamberk, kašna, sousoší Kentauros s Nymfou, průběh restaurování, 2019, foto V. Paukrt

měděná trubička je roztržená a v důsledku toho docházelo k úniku vody a původní stříkání vody nefungovalo. Po osazení nového rozvodu do sousoší (opět z mědi) byl vstup osazen zpět, povrch bronzu byl očištěn, nakonzervován při zachování ušlechtilé měďenky a celé sousoší bylo osazeno na původní místo na soklu a bylo obnoveno původní stříkání vody.¹¹⁵

Svitavy – Langrova vila

Na předměstí Svitav postavil v letech 1891–1892 svitavský podnikatel Julius Langer novo-barokní reprezentativní vilu, projektantem byl brněnský architekt Germano Wanderley. Jednopatrová budova je v přízemí pojednána pásovou bosáží, na nárožích čelní fasády jsou rizality zakončené věžemi s cibulí a lucernou, jež mají vegetabilní výzdobu v kovu. Pod římsou na rizalitech jsou figurální reliéfní prvky, nad okny na všech fasádách další vegetabilní a figurální výzdoba. Po průzkumu fasád přistoupilo město v letošním roce k rozsáhlé a náročné opravě všech čtyř stran budovy. Práce byly zahájeny na severní a východní fasádě a při dodatečném průzkumu bylo zjištěno, že veškerá figurální a vegetabilní výzdoba není provedena ve štuce, ale v sádře, z které jsou i hlavice pilastrů. Restaurátoři provedli sejmutí novodobého nátěru z výzdobných prvků, jejich zpevnění, doplnění a základní nátěr barvou. U několika značně poškozených hlavic pilastrů na severní fasádě byly zhotoveny jejich kopie a osazeny na fasádu. V roce 2020 budou restaurátorské práce pokračovat na zbývajících fasádách a na výzdobě věží.¹¹⁶

¹¹⁵ Restaurování sousoší prováděl restaurátor Ivan Houska.

¹¹⁶ Restaurování výzdoby prováděli restaurátoři Martin Pokorný a Zdeněk Šmahel se spolupracovníky.

Svitavy, Langrova vila, 2018, foto V. Paukrt

Svitavy, Langrova vila, poškozená výzdoba, 2019, foto V. Paukrt

Svitavy, Langrova vila, hlavice po restaurování, 2019, foto V. Paukrt

Svitavy, Langrova vila, hlavice po restaurování, 2019, foto V. Paukrt

Svitavy, Langrova vila, detail figurálního reliéfu po restaurování, 2019, foto V. Paukrt

Rudoltice čp. 5

Jiří ŠVEC

Obec Rudoltice ležící nedaleko Lanškrouna je středověká kolonizační vesnice, která byla do poloviny minulého století součástí německého jazykového a kulturního „ostrova“ Hřebečsko tj. Schönhengstgau. Z historických důvodů se po odsunu původních obyvatel nepodařilo navázat na původní společenskou a hospodářskou strukturu sídla a většina zemědělských usedlostí se vzdala své vazby na půdu neboli plužinu a staly se objekty bez vnitřní hospodářské náplně určené primárně k bydlení. Tento osud měla i venkovská usedlost čp. 5, která však měla i v minulosti výjimečnou funkci, a sice že fungovala zároveň i jako venkovský obchod. Tomu odpovídal i její vzhled s akcentovaným reprezentativním vstupem s rizalitem na pískovcových sloupech, tvořící kryté zádveři i vnitřní dispozice prostor obytného domu. Lze předpokládat, že tuto

Dům č.p. 5 před obnovou, foto J. Švec

Dům č.p. 5 před obnovou, foto J. Švec

Dům č.p. 5 po obnově, foto J. Švec

funkci měl objekt čp. 5 již od počátku své existence v nynější hmotě a podobě. Vznik stavby můžeme datovat do první třetiny 19. století, snad i přímo do roku 1834, což byla datace nalézající se v minulosti na výzdobě průčelního štítu.

Po dlouhý čas usedlost sloužila k bydlení a hospodářské části domu nebyly udržovány. Nakonec byl i obytný dům opuštěn a začal rovněž chátrat a zarůstat náletovými dřevinami. Nakonec se samotná obec Rudoltice rozhodla, že vezme tento výjimečný objekt pod svůj patronát, dům koupí, opraví a bude jako obec využívat. Snad pro toto rozhodnutí byla podpůrným argumentem i jeho poloha ve středu obce u hlavní komunikace. Obec se rozhodla vybudovat z bývalého obchodu obecní dům s knihovnou a klubovny, které by sloužily občanům a zejména mládeži. Dům v letech 2018–2020

Dům č.p. 5 před obnovou, foto J. Švec

Dům č.p. 5 po obnově, foto J. Švec

obec citlivě rekonstruovala, přičemž respektovala požadavky památkové péče, které se odrazily např. v zachování původního krovu nebo ve způsobu ztvárnění vnější fasády. Rovněž hmota domu a vnitřní historické dispozice zůstaly zachovány a dům tak má před sebou jistě další století naplněného života. Tato rekonstrukce může být příkladem konverze užitné funkce venkovské kulturní památky při zachování podstatných památkových hodnot a historického vzhledu. Památková péče není jen o konzervaci staveb, ale i o rehabilitaci jejich historického vzhledu v souladu s hledáním přijatelného kompromisu mezi moderními požadavky na užívání budov a požadavky památkové péče na zachování autentických hodnot.

Dům č.p. 5 po obnově, foto J. Švec

Dům č.p. 5 po obnově, foto J. Švec

Dům č.p. 5 po obnově, foto J. Švec

Zpráva k vybraným akcím restaurování za rok 2019

Veronika CINKOVÁ

Následující text je výběrem z početného množství restaurátorských akcí na kulturních památkách, které byly dokončeny v roce 2019. Financování probíhalo z prostředků Ministerstva kultury, Pardubického kraje, měst a obcí i jednotlivých majitelů.

Chrudim, epitaf Salomeny Kuboňové z kostela sv. Michala

V roce 2019 se navázalo s restaurováním dalšího renesančního epitafu z Chrudimi, zhotoveného pro Salomenu Kuboňovou, manželku Šimona Rozíliu, zesnulou 28. ledna 1582. Obraz na desce z jehličnatého dřeva namaloval významný chrudimský malíř Matouš Radouš (cca 1550–1631). V horní polovině desky je zobrazena Salomena Kuboňová klečící za přítomnosti anděla před ukřižovaným Kristem. V pozadí rámovaném skálou se odehrává simultánní výjev vzkříšeného Krista vznášejícího se nad zapečetěným hrobem obklopeným vojáky. V levé části pozadí se nachází pohled do krajiny s městem. Ve spodní polovině obrazu je namalována iluzivně orámovaná deska s latinským

Chrudim, epitaf Salomeny Kuboňové, zobrazení Salomeny uváděně andělem ke Kristovi, foto V. Cinková

nápisem informujícím o zemřelé: „PIAE ET HONESTAE MATRONAE SALOMEE KVBO-NIAE QVAE IMPROVISA MORTE DECESSIT XXVIII IA:NVARII AN:M:D:LXXXII.EPIGRAMA AENIGMATICVM Ter centum Lector bis et octo concipe lustra Pectore, quaesens mensibus adde quater. Repperies annum Salomen quo falce, Simonis Rozily uxorem mors inopina metit. ALIVD NVMERALE A DAVIDE CRINITO SCRIP: Vt brevis et sit vita fugax, incerta. Simonis Rozily consors hic sita testis erit. Quae non proviso sublata est funere lanus Septenas quater ut sparsit in orbe faces.“ Obraz je zasazen do dřevěného profilovaného rámu s latinským nápisem v horní části: „ME MORTIS ET RESURRECTIONIS TVA FILI DEI IESV CHRISTE MERITVM DA VT IN VITAM AERNAM COMITETVR.“ Ve spodní části rámu se nachází český nápis: „Jak jest krátký czas ziwota nasseho. Má každý clowiek w své pamieti mýti. Jak nejistý bieh a skonczyeny jeho. Chceli w pobożnosti z swieta wydiiti.“

Chrudim, epitaf Salomey Kuboňové, detail dvojího zobrazení Krista se sondami odkrývajícími původní malbu, foto V. Cinková

Chrudim, epitaf Salomeny Kubořové po restaurování, foto V. Cinková

Dílo bylo silně znečištěno a místy odpadala barevná vrstva obrazu i polychromie zlacení rámu, lokálně se vyskytovaly výletové otvory po červotoči. Nejprve bylo provedeno základní očištění, dřevo bylo napuštěno zpevňující syntetickou pryskyřicí a konstrukčně se zpevnil obrazový rám. Obraz byl ozářen gama paprsky kvůli vyhubení dřevokazného hmyzu. Sondážní průzkum zjistil celoplošnou přemalbu respektující kompozičně i barevně originální malbu. Jelikož sondy odhalily poměrně vysoké ztráty originální barevné vrstvy, bylo přistoupeno k ponechání a restaurování mladší přemalby. Originální malba je vytvořena na bílém klichokřídovém podkladu s použitím typických pigmentů tohoto období – rumělký, olovnaté běloby, měďnaté modři nebo

Chrudim, epitaf Salomeny Kubořové, původní ornament na rámu po vyčištění zašlé malby, foto V. Cinková

olovnatě-cínově žlutí. Identifikace chromové žluti datuje mladší přemalbu nejdříve do začátku 19. století.¹¹⁷ Díky očištění rámu byly po stranách objeveny původní malované dekorativní ornamenty a zašlé písmo v horní a spodní části se opět stalo čitelným. Po vytmelení defektů byly realizovány barevné retuše a na zlacených částech se zlatilo plátkovým a mušlovým zlatem. Na závěr bylo provedeno konzervační ošetření.¹¹⁸

Jevíčko, socha madony

Socha madony z Jevíčka patří k nejvýznamnějším a nejkvalitnějším dokladům pozdně gotického sochařství Pardubického kraje. Byla vytvořena po roce 1500 Mistrem olomouckých madon, žákem předního slezského sochaře Jakoba Beinharta, provozujícího ve Vratislavi velkou dílnu.¹¹⁹ Zakázky si u tohoto řezbáře působícího v Olomouci objednávali významní církevní a političtí představitelé – olomoucký biskup Stanislav Thurzo nebo šlechtic Ladislav z Boskovic, nejvyšší zemský komorník Vladislava II. Jagelonského a majitel rozsáhlého moravského panství západně od Olomouce, např. Moravské Třebové, Cimburku s Městečkem Trnávku, Zábřehu nebo Svojanova. V literatuře se uvádějí dvě možná místa původu madony. Podle starší regionální literatury měla socha pocházet z nejstaršího augustiniánského kláštera na Moravě – Koruna P. Marie u Krasíkova - zrušeného v roce 1683. Později byla umístěna ve výklenku nad vstupním portálem barokního chrámu Nanebevzetí P. Marie v Jevíčku, postaveného na místě staršího zbořeného augustiniánského kostela. V roce 1854 byla slavnostně přenesena do interiéru a postavena do niky nad vchodem do mariánské kaple.¹²⁰ K tomuto poslednímu umístění sochy se vztahuje záznam z deníku J. Mackerleho: "19. IV. 1944. V kostele se zazdívala socha Panny Marie gotická do výklenku kde stávala nad vchodem do kaple."¹²¹ Další literatura včetně recentních badatelů směřuje původ sochy do dnes již neexistujícího gotického farního kostela sv. Mikuláše Toletinského v Jevíčku.¹²²

¹¹⁷ Tento pigment se začal užívat po roce 1804. Viz Materiálový průzkum zpracovaný Ing. Zuzanou Valentovou a Ing. Michalem Pechem v roce 2019.

¹¹⁸ Epitaf restauroval v roce 2019 ak. mal. Pavel Padevět, práce financovalo Ministerstvo kultury.

¹¹⁹ Aktuální údaje k soše: Helena DÁŇOVÁ, Markéta PRAŽÁKOVÁ (eds.), *Uprostřed koruny české. Gotické a rané renesanční umění východních Čech 1250–1550. Průvodce výstavou, Muzeum východních Čech v Hradci Králové* 2019, s. 135.

¹²⁰ Emil TUTSCH, Jaroslav MACKERLE, *Staré Jevíčko, Jevíčko 1937*, s. 41, 42. Tutsch byl mj. konzervátor Státního památkového úřadu Brno pro moravskotřebovský okres a kronikář města Jevíčka.

¹²¹ Deník Jaroslava Mackerleho, Městské muzeum v Jevíčku. Za zprostředkování informace o zazdění sochy za 2. světové války děkují Mgr. Heleně Ulčové.

¹²² Jaroslav MACKERLE, *Letopis města Jevíčka, Jevíčko 2008*, s. 76. (První vydání 1958); shrnutí poznatků regionálním badatelem Františkem PLECHEM, *Farní kostel Nanebevzetí P. Marie v Jevíčku*, s. 8 (Městská knihovna Jevíčko). Po zboření kostela roku 1791 socha stála v čeledníku fary a k roku 1804 je evidován její záznam v inventáři fary. Také zde je zmíněno pozdější umístění sochy nad vstupem do farního kostela. V souvislosti se sochou se uvádí i zvon věnovaný P. Marii ze shodného období - konkrétně z roku 1509 od brněnských zvonářů Jana a Jeronýma Haubice, z kostela sv. Mikuláše Toletinského, zavěšený v městské věži. Shrnutí spletitých osudů sochy viz Milan DOSPĚL, *Gotiké sochařství ve východních Čechách do roku 1550*. Olomouc, 2018. Disertační práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/9fk9fn/ht>.

Socha madony z Jevíčka, detail Ježíškova obličejů po rekonstrukci polychromie, foto V. Cinková

této obnově byly doplněny i vrcholové části lilií na madonině koruně, palec na Ježíškově pravé ruce, chodidlo jeho levé nohy a patrně i špička boty P. Marie. V případě povrchové úpravy se zdá, že její poslední obnova byla ukončena předčasně - zřejmě se mohlo jednat o nedokončenou historickou techniku leštění bělí mající imitovat materiál bílého mramoru nebo mohlo jít o podklad pro zamýšlenou polychromii. Povrchová úprava madony před restaurováním tedy byla ahistorická, zcela odlišná od původního vzhledu díla. Ze zadní strany sochy se pohledově uplatňovala nevzhledná silná vrstva pravděpodobně voskopryskyřičné směsi použité při petrifikaci v 80. letech 20. století a socha byla vyztužena dvěma novodobými horizontálními vzpěrami.

Restaurátorský zásah se zaměřil na sejmутí nejmladší zvětralé bílé povrchové úpravy z 80. let minulého století. Při zákroku bylo zjištěno, že socha byla v partii soklu a spodní části šatu poškozena ohněm. Odkryv starších polychromií byl konfrontován s CT výstupy a ukázalo se, že je na nich zachycena časově druhá nejstarší dochovaná vrstva poškozené křídly s pozdější šelakovou izolací. Vrstva křídly má s největší pravděpodobností spojitost s barokními úpravami madony v souvislosti s jejím přemístěním. V partiích inkarnátu byly pod touto vrstvou odhaleny nejstarší zpevňující bandáže z drobných kousků jemně tkaného plátna. Dále pod ní bylo nalezeno několik fragmentů nejstarších barevných vrstev na velice subtilní křídlové vrstvě. Na líci pláště se zachovalo stříbro s modrou lazurou, na rubu pláště fragment další modré barevné vrstvy. Na spodním madonině šatu byl objeven fragment červené a v jejím pravém oku zbytek tmavé

¹²³ Socha byla nasnímána v pardubické nemocnici v roce 2018. Tento neinvazivní průzkum pomohl v předstihu identifikovat druhotně doplněné části dřevorezby i způsob napojení samostatných částí sochy a byl zjištěn stav vnitřního korpusu i starších povrchových úprav. Navazující sondážní průzkum a celoplošný odkryv nejmladší polychromie prokázal, že na soše došlo při četných historických opravách k odstranění původní polychromie i vrstev následných a později i k nevratnému poškození mladších vrstev skrze celoplošné vrypy a podrásnění, které zřejmě měly být součástí přípravy (zdrsnění) podkladu pro nanesení ještě mladších polychromií.

¹²⁴ Zlacení bylo provedeno technikou leštěného plátkového zlata na polimentovém podkladě.

Při průzkumu computerové tomografie¹²³ a později i sondážním průzkumem se zjistilo, že madona v minulosti prošla radikální opravou, podobně jako tomu bylo při opravách hlavního oltáře kostela Nanebevzetí P. Marie v Jevíčku v roce 1984, které prováděl Vl. Mišurec z Brna. Nelze vyloučit, že sochu P. Marie obnovil ve stejné době tentýž zhotovitel. Byla sejmuta stávající polychromie a na sochu byl nanesen hrubý neupravený křídový podklad, pouze obě koruny a jablko byly pozlaceny.¹²⁴ Výsledkem bylo, že povrch madony byl bílý, vizuálně shodný s druhotně naneseným bílým nátěrem veškerého sochařského vybavení v interiéru jevíčského kostela. Při

Socha madony z Jevíčka před restaurováním, foto H. Vítová

barevnosti po očních panenkách. Na těle Ježíška i madony bylo odhaleno několik míst staršího inkarnátu. Ačkoli nebylo možné stanovit časové souvztažnosti mezi nejstaršími soliterními fragmentárními nálezy, laboratorní průzkum přesvědčivě prokázal, že se nejedná o středověké barevné vrstvy.¹²⁵ Při úvaze, že tyto mladší polychromie mohly opakovat originální barevné řešení a na základě restaurátory

Socha madony z Jevíčka po sejmutí novodobé povrchové úpravy a po doplnění části Ježíškovy nohy, foto V. Cinková

¹²⁵ Laboratorní průzkum prokázal, že modrá vrstva obsahující směs syntetického ultramarínu a pruské modři na stříbrné fólii na líci pláště se nachází na klišokřídové vrstvě obsahující barytovou bělobu a podle nalezeného prvkového složení jí tedy lze datovat nejdříve do 2. třetiny 19. století. Modrý rub pláště byl složen z pigmentu syntetického azuritu na klišokřídové vrstvě, pojeného temperou. Na rubu madonina pláště byly identifikovány také mladší zelené pigmenty měděnky či mědnatého rezinátu, malachitu a země zelené. Červený spodní šat P. Marie je proveden červenou hlinkou s příměsí pravděpodobně organického kraplaku na boloňské křídě, pojenou mastnou temperou. Byla zde ovšem prokázána přítomnost barytu datujícího vrstvu opět do mladšího období. Inkarnát Ježíška byl tvořen vrstvou organické červeně, pravděpodobně kraplaku s olovnatou bělobou pojenou mastnou temperou na klišokřídovém podkladu. Průzkum roku 2018 provedly Ing. Ivana Kopecká a RNDr. Eva Svobodová Ph.D. (Národní technické muzeum v Praze).

Socha madony z Jevíčka po restaurování, foto V. Cinková

a na ní šedá vrstva. Tyto dvě vrstvy souvisejí se zlacenými lemy madoniných šatů, které se dochovaly v rozsáhlejší podobě na několika místech. Na výstavě gotického umění na Moravě a ve Slezsku v Moravském zemském muzeu v roce 1936 socha měla šedou barevnost se zlacenými lemy, která byla při obnově sochy v 80. letech z velké části odstraněna. Druhotně doplněné chodidlo Ježíškovy levé nohy, jehož pahýlovitý tvar nesouzněl s vysokou kvalitou řezby původního autora, bylo nově dořezáno podle tvarosloví druhého chodidla a kompozičně upraveno podle směru nohy a podle dochovaných archivních snímků jeho vytočením směrem více k divákovi. Kromě toho byla nově doplněna i špička madonina střevíce. Vrstva voskopryskyřičné směsi na zadní straně

Socha madony z Jevíčka, detail madoniny ruky s odhalenými drastickými poškozeními starších polychromií a fragmenty růžového inkarnátu v jedné z mladších vrstev, foto V. Cinková

detailně nastudovaných původních polychromií na dochovaných dílech Mistra olomouckých madon a vatislavské dílny Jakoba Beinharta, bylo přistoupeno k rekonstrukci předpokládané původní polychromie. Tento postup byl zvolen vzhledem k faktu, že se na madoně kvůli k jejím poškozením nezachovala žádná prezentovatelná vrstva polychromie a že socha představuje liturgicky stále užívaný kultovní předmět, který je žádoucí zachovat v celistvé podobě.

Na dvou nejstarších vrstvách se nacházela křídlová vrstva s vrstvou polírovací běli

CT snímek z pardubické nemocnice zachycuje nevratná poškození starších vrstev povrchových úprav podrásáním a poničením nejstarší souvislé křídové vrstvy. Viditelné jsou i nově doplněné části řezby ve vrcholu koruny

sochy byla ztenčena a došlo k aplikaci fungicidního a insekticidního prostředku. Na soše byly sejmuty také fragmenty mladších vrstev polírovacích bělob, které deformovaly původní modelaci řezby. Nejstarší dochovaná polychromie zůstala na madoně zachována a byla lokálně upevňována. Po odmaštění byly nanесeny nové klišokřídové podklady a došlo k rekonstrukci povrchových úprav tradičními technologickými postupy – madonina zlaceného pláště s kobaltovou a ve vrchní vrstvě azuritovou podšívkou na šedočerném podkladu, stříbřeného spodního šatu s karmínovou lazurou, hnědavých vlasů i bělostných inkarnátů. Sochu je možné si po restaurování prohlédnout na výstavě gotického a raně renesančního umění v Muzeu východních Čech v Hradci Králové.¹²⁶ V expozici čítající přes čtyři sta exponátů je prezentována i řada dalších kulturních památek z Pardubického kraje, která byla restaurována v souvislosti s touto výstavou.

Kunětická hora, obrazy čtyř vojevůdců z Rytířského sálu hradu

V letošním roce byly restaurovány obrazy čtyř vojevůdců v životní velikosti z hradu Kunětická hora. První plátno zobrazuje Hanse Andre von Lamberg, osmadvacetiletého muže, svobodného pána z dolnorakouského rodu Lamberg, z Ortenegg a Ottenstein. V pravém rohu pozadí je umístěn erb s černým psem a pod ním pětiřádkový nápis: *“Der Chür: fūr: Dür: Ihn Baijern Bestelt:er Rittmeister Hanns Andre Von Lamberg freyherr Zum Orttnegh Vndt Ottenstein. 1.6.32. AEtatis suae. 28. Jar.”* Na druhém obraze je zachycen pětačtyřcetiletý Georg Gabriel Straspergerz. V pravém horním rohu obrazu se nachází erb s okřídlenými postavami gryfů s lidským obličejem a pod ním šestiřádkový nápis: *“Der Cür: f: Dux: In Baijern vnderm Gräfflichem füctkerischen crawatischen Regiment Ritmeister Georg Gaberiel Straspergerz & AETATIS SVAE. 45 IAR. 1.6.33.”* Na třetím plátně je vyobrazen Michael Canniser v padesáti letech svého věku. V pravém horním rohu obrazu je namalován erb s bílým ptákem držícím zlatou větvíčku a sedícím na hnízdě a pod ním

¹²⁶ Socha byla restaurována v letech 2018–2019 akad. mal. Josefem Čobanem a MgA. Hanou Čobanovou, dořežbu Ježíškova chodidla provedl Jakub Kučera. Během prací byly restaurátory učiněny další zásadní objevy vztahující se k historii jevičské madony a děl s ní souvisejících, které si zasluhují hlubší probádání a samostatné publikování. Na restaurování byly využity dotace Ministerstva kultury. Výstava gotického a raně renesančního umění východních Čech se koná od 7. února do 28. června 2020.

*Obraz Hanse Andreho von Lamberg před restaurováním,
foto V. Cinková*

*Obraz Hanse Andreho von Lamberg po restaurování,
foto V. Cinková*

*Obraz Hanse Andreho von Lamberg po restaurování,
zobrazení šlechticova psa, foto V. Cinková*

*Obraz Hanse Andreho von Lamberg po restaurování,
detail přilby s chocholem, foto V. Cinková*

Obraz Michaela Cannisera po restaurování, foto V. Cinková

Obraz Georga Gabriela Straspergerze před restaurováním, foto V. Cinková

Obraz Georga Gabriela Straspergerze po restaurování, foto V. Cinková

sedmiřádkový nápis: *“Michael Canniser Zum Gottch:cer Hoff: chür: für Dür: In Bayern: Ritt: Vnnd Obrister Wachmaister Vber das Gräfflich: fütterisch Regiment Crabathen .1.6.3.2. AEtatis Suae 50. Jar.”*. Podle pamětního nápisu byl Canniser na rozdíl od dvou předchozích vojáků kromě rytmistra i nejvyšším strážníkem. Na čtvrtém obraze je namalována postava neznámého mladého šlechtice v krajinném pozadí stojícího před mohutným kmenem stromu, s nízkým horizontem v pozadí. Na zlatém řetězu má zavěšen portrétní medailon pravděpodobně císaře Ferdinanda III. V levém horním rohu obrazu je namalován erb s šaškem a třemi růžemi s dvouřádkovým nápisem: *“NATVSA: S: AO:1.653.”*

Obrazy Hanse Andre von Lamberga, Michaela Cannisera a Georga Gabriela Straspergerze namaloval totožný malíř; první dva pocházejí z roku 1632, třetí z nich z roku 1633. Pozadí je vymezeno předem připravenou shodnou architekturou s postranními pilíři, před nimiž byly následně namalovány postavy vojenských důstojníků s dobovými zbraněmi. Všichni tři muži byli jízdními důstojníky a účastnili se bojů pod velením Albrechta z Valdštejna za císařskou stranu proti Švédům ve třicetileté válce. Michael Canniser a Georg Strasperger a zřejmě i třetí šlechtic patřili k obávanému chorvatskému regimentu bojujícímu ve službách císaře a bavorského kurfiřta. Regiment v počátku tvořili vojáci z jihovýchodní Evropy, ale záhy byl doplňován vojáky z dalších

Obraz Neznámého šlechtice před restaurováním během sondážního průzkumu, foto V. Cinková

Obraz Neznámého šlechtice, přemalované nohy po odkrytí rozsáhlých tmelů, foto V. Cinková

Crawaten/Crabaten¹²⁷ podle typického doplňku oděvu z pruhu látky vázaného pod krkem na uzel. Vznik obrazů spadá do doby, kdy se v roce 1632 uskutečnila bitva u saského Lützen, v níž i přes vítězství Švédů padl švédský král Gustav Adolf II., což znamenalo pro švédskou armádu negativní důsledky. V roce 1633 následovala bitva u slezské Stínavy, v níž byli Švédové poraženi. Obraz Neznámého šlechtice je dílem jiného autora a byl pořízen až později, roku 1653. Všechna čtyři obrazová díla jsou jednou z nejvýznamnějších součástí mobiliárního fondu hradu Kunětická hora a řadí se mezi kvalitní ukázky portrétního umění na pomezí manýrismu a raného baroka. Na území Pardubického kraje představují první tři obrazy ojedinělou portrétní sbírku vojenských důstojníků z období třicetileté války.

Obrazy měly degradované zežloutlé laky, povrchové nečistoty, malba vykazovala v některých částech ztráty. Díla byla v minulosti nejméně 3x obnovována a plátna byla

¹²⁷ https://www.wikiwand.com/de/Kroatische_Reiterei [2019-11-02].

*Obraz Neznámého šlechtice po restaurování,
foto V. Cinková*

opakovaně rentoalována.¹²⁸ Druhotné zá-
sahy již nutně vyžadovaly revizi – popras-
kané tmely a defekty v retuších, zvlněné
dublované plátno. V nejhorším stavu byl
obraz Neznámého šlechtice, na němž
se nacházely rozsáhlé tmely a přemalby
v pozadí a na nohou, které již byly dožilé
a odpadávaly. Nohy šlechtice byly přemalo-
vány nevhodným způsobem – anatomicky
neodpovídaly skutečnosti.

UV průzkum, sondážní průzkum
i zkoušky čištění na prvních třech dílech
potvrdily přítomnost retuší a lokálních
sekundárních přemaleb. Laboratorní
průzkum odebraných mikrovzorků malby
upřesnil složení použitých materiálů.¹²⁹
Po odstranění starého dožilého dublova-
ného plátna bylo provedeno nažehlení
nového lněného plátna na voskopry-
skyřičnou směs. Byly vyjmuty nevhodné
tmely a odstraněny ztmavlé laky, retuše
a přemalby. Obrazy byly napnuty na upra-
vený ošetřený napínací rám. Defektní
místa byla vytmelená emulsním tmelem.
Po zabroušení tmelů, jejich podložení
a nanesení vrstvy mezilaku byly prove-
dены rozsáhlé scelující retuše a u obrazu
Neznámého šlechtice byly rekonstruová-
ny nedochované partie ve spodní třetině

obrazu podle dobových analogických příkladů a byl nanesen závěrečný damarový lak
s příměsí lněného polymerovaného oleje. Restaurátorské ošetření obrazu Michaela
Cannisera se omezilo pouze na vyčištění prachových depozitů. Obrazový soubor je
po restaurování opět vystaven v reprezentativním Rytířském sále hradu.¹³⁰

¹²⁸ Poslední restaurování všech čtyř pláten provedla roku 1976 akad. mal. a rest. Elena Crhová. Obraz Michaela
Cannisera byl restaurován napočtvrté Ak. mal. Romanem Ševčíkem v roce 2002.

¹²⁹ Laboratorní průzkum nalezl u obrazů H. von Lamberga a G. G. Straspergerze na předpokládané izolační
vrstvě několikavrstvý světle hnědý podklad složený z olovnaté běloby, uhlíkatu vápenatého, dolomitu,
okrů, rumělký a uhlíkaté černi. V pigmentech vrchní malby se nacházely olovnatá běloba, žlutý okr, neapolská
žlut, křemenná zrna, rumělka, anatas (součást přírodních okrů). Z pojiv byly identifikovány olej, stearáty, vosk,
proteiny a pryskyřice. Na obraze Neznámého šlechtice byla pozorována jiná skladba barevné vrstvy – červený
podklad bolusového typu byl složený z minia, červeného okru, křemene a uhlíkové černi; zkoumané vrstvy
malby byly tvořeny olovnatou bělobou, okrem, uhlíkatou černí, uhlíkatem vápenatým a pruskou modří.
Průzkum provedla Národní galerie v roce 2019: Ing. Martina Bayeux Kmoníčková a Ing. Václava Antušková.

¹³⁰ Obrazy restauroval v roce 2019 Ak. mal. Jiří Matějček. Restaurátorské práce financoval Národní památkový
ústav na Sychrově, který je majitelem obrazů.

Lichkov, lampa na věčné světlo z kostela sv. Josefa dělníka

Lichkov, lampa na věčné světlo před a po restaurování, foto V. Cinková

Roku 2019 obec Lichkov pokračovala v restaurování historického interiérového vybavení kostela sv. Josefa, mezi které patří i mosazná lampa na věčné světlo, dosud deponovaná na kostelní půdě.¹³¹ Lampa byla vytvořena ve stylu slohového historismu pravděpodobně kolem roku 1892 a později, patří k jednotnému stylovému zařízení objektu a je dokladem interiérového vybavení venkovských kostelů Ústeckoorlicka na konci 19. století. Lamps na věčné světlo představující nezbytný inventář každého kostela prvotně symbolizovaly obětní dar věřících Bohu, později se staly prostředníkem trvalé Boží přítomnosti v chrámu. Zavěšovaly se před hlavní oltář s Nejsvětější svátostí. Původně byl v lampách zapalován olej, v současné době jsou z bezpečnostních důvodů elektrifikovány v podobě imitace hořících plamínek.

Lampa byla po odvozu do restaurátorského ateliéru rozebrána na jednotlivé díly. Průzkum zjistil, že povrch předmětu byl opatřen sekundární práškovou imitací zlacení (bronzovým nátěrem) na olejový podklad s tenkou vrstvou laku. Povrch lampy byl odmaštěn, druhotná vrstva povrchové úpravy sejmuta, byly odstraněny korozivní produkty a předmět byl vyčištěn. Část článku řetězu chyběla a byla doplněna vletováním nově odlitého kusu. Prasklina v hrdle byla slepena a ze spodní strany vyztužena tenkým mosazným páskem. Byla provedena kopie poškozené dřevěné výztuže umístěné uvnitř lampy.

¹³¹ Materiálové složení odlitých článků závěsného řetězu je 62% Cu, 28% Zn, byl vyloučen výskyt zlata v povrchové úpravě – Materiálový mikrochemický a stratigrafický průzkum Ing. Zuzana Valentová, Ing. Michal Pech, 2019.

Lichkov, lampa na věčné světlo zavěšená po restaurování před hlavní oltář sv. Josefa, foto V. Cinková

Deformace na uchách lampy byly částečně vyrovnány. Došlo k obnovení elektrifikace, nové kabely ve žlutém a červeném obalu byly přizpůsobeny barevnosti lampy a provazu. Uchycení patice E14 bylo provedeno na konci středové tyče na původní závit. Do kalíšku byla instalována skleněná žárovka ve tvaru plamínku. Originální skleněný kalich na olej se nezachoval a nebyl doplňován. Původní závěsné lano bylo vyčištěno a znovu použito, nově byl dodán střepec. Restaurovaly se také ozdobné dřevěné koule a dekorace, na nichž byl odstraněn druhotný bronzový nátěr a obnovena původní povrchová úprava plátkových kovů – plátkové stříbro s šelakovým lakem (waschgold) v kombinaci se stříbrnými proužky. Povrch lampy byl z vnějšku i zevnitř na závěr konzervován. Lampa byla v adventním čase po mnoha letech zavěšena zpět do presbytáře lichkovského kostela.¹³²

Moravany, portréty dvou apoštolů, kostel sv. Petra a Pavla v Moravanech

Obrazy polopostav dvou apoštolů, sv. Pavla a Jakuba Většího byly deponovány v kostele Povýšení sv. Kříže ve Slepoticích a nalézaly se v havarijním stavu. Díla pocházející z kostela sv. Petra a Pavla v Moravanech patří do souboru čítajícího zobrazení celkem čtyř apoštolů, z nichž další dvě se pohřešují. Postavy jsou označeny prosebnými nápisy určenými danému světci: „S.PAVLE.ORA pronobis“ a „S. IACOBE. MAJOR. ORApronobis“. Obrazy vytvořil dosud neznámý autor v 1. polovině 18. století a jsou kvalitním příkladem barokního malířství pardubického okresu.

Zkrakelovaná a uvolněná malba byla na mnoha místech odpadlá, se zakalenými degradovanými laky a nečistotami, v barevné ploše se prorýsovaly otisky napínacích ráků. V obrazech se lokálně objevovaly trhliny, plátno obrazu sv. Jakuba bylo z napínacího rámu z velké části uvolněno a zkruceno. Napínací rámy ztratily skrze poškození aktivním dřevokazným hmyzem konstrukční pevnost, červotočem byly napadeny také ozdobné rámy a u obrazu sv. Pavla chyběla spodní vnitřní lišta. Obraz sv. Jakuba byl ze zadní strany natřen hnědočervenou barvou, trhlina na obraze sv. Pavla zakrývala ze zadní strany záplata.

¹³² Lampu restaurovala v roce 2019 Lucie Štefanková DiS., povrchovou úpravu ozdobných koulí Akad. mal. Hana Vítová, práce byly financovány obcí Lichkov, která je majitelem kostela.

*Obraz sv. Jakuba Většího z Moravan před restaurováním,
foto V. Cinková*

*Obraz sv. Pavla z Moravan před restaurováním,
foto V. Cinková*

*Obraz sv. Jakuba Většího z Moravan po restaurování,
foto V. Cinková*

*Obraz sv. Pavla z Moravan po restaurování,
foto V. Cinková*

Obrazy byly sejmuty z napínacích ráků. Restaurování se nejprve zaměřilo na konsolidaci barevné vrstvy¹³³ na obou obrazech, teprve poté mohl být proveden sondážní průzkum. Ze zadních stran byly odstraněny záplaty, nečistoty a druhotný nátěr. Nejvíce poškozená místa byla vyztužena polyamidovým vliesem a díla byla nažehlena na nové plátno.¹³⁴ Obrazy se staly díky vyčištění lépe čitelné a barvy se projasnily. Bylo zjištěno, že již v minulosti byly razantně čištěny za pomoci silného rozpouštědla (na obrazech chybí na některých místech svrchní modelační vrstva a lazury, a tím je malba více zploštělá). Po napnutí na nové napínací rámy následovalo tmelení a retušování. V místě trhliny - ve spodní části obličejů sv. Pavla a ve vousech - byla chybějící část malby rekonstruována. Na závěr proběhlo lakování. Ozdobné rámy byly ozářeny, napuštěny roztokem zpevňující pryskyřice, konstrukčně opraveny, chybějící části byly doplněny a byla restaurována stávající povrchová úprava s výjimkou lišty, kde bylo retušováno nejstarší dochované bronzování. Obrazy jsou po restaurování vystaveny v Muzeu barokních soch v Chrudimi.¹³⁵

Sádek, obraz Svaté rodiny z kostela Nejsvětější Trojice

Obraz sv. Rodiny z kostela Nejsvětější Trojice v Sádku byl původně součástí výzdoby oltáře sv. Anny umístěného na severní straně lodi. Byl namalován roku 1762 moravskotřebovským malířem Judou Tadeášem Supperem (1712–1771).¹³⁶ Oltář sv. Anny byl z kostela odstraněn v roce 1893 a obraz se do doby kolem roku 1925 nalézal v zuboženém stavu opřený o zeď a vystavený povětrnostním vlivům u hlavních dveří naproti vchodu na kůr, kouřem a prachem zčernalý a odtržený od rámu.¹³⁷ Po opravě byl nově zavěšen na stěnu na kůr. Na obraze je zachyceno nejbližší příbuzenstvo Kristovo – trůnící babička sv. Anna drží na klíně malého Ježíška, jemuž podává jablko matka P. Maria. V pozadí opírající hlavu o ruku listuje v knize Písma svatého dědeček sv. Jáchym a na protější straně přihlíží sv. Josef s lilii. Obraz je zasazen do bohatě vyřezávaného oválného rámu zdobeného úseky volut a rokají s hřebínky a ve vrcholu dekorovaném palmetou. Obraz představuje významnou a vysoce kvalitní pozdně barokní památku malířského umění v Pardubickém kraji.

Obraz byl znečištěn prachovými depozity a cákanci po výmalbě kostela. Barevná vrstva byla zkrěhlá a celoplošně zkrakelovaná. Plátno bylo uvolněné z napínacího rámu, který se propisoval do malby. Interiér sádeckého kostela trpí aktivitou dřevokazného hmyzu. Nejinak tomu bylo i u ozdobného rámu, jehož stav byl skrze poškození

¹³³ Na šedomodré obloze obrazu sv. Jakuba Většího byly na červeném podkladu, tvořeném železitou hlinkou s hlinitořemičitými podíly a olovnatou bělobou, ve svrchní vrstvě identifikovány olovnatá běloba a čern. Na šedomodrém oděvu obrazu sv. Pavla byly na podkladu shodného složení jako u protějškového obrazu nalezeny šedá vrstva tvořená olovnatou bělobou a černí a na ní modrá vrstva sestávající z olovnaté běloby a smaltu. Viz Laboratorní zpráva z roku 2019, Markéta Pávová.

¹³⁴ Nejprve byla barevná vrstva vyrovnána na vakuovém stole pomocí vodní páry, dubování bylo provedeno taktéž na vakuovém stole na vysoce kvalitní belgické plátno pomocí voskodamarové směsi.

¹³⁵ Obrazy restaurovali v roce 2019 Akad. mal. Roman Ševčík a Bc.A. Patricie Ševčíková z dotací Ministerstva kultury a zčásti i města Chrudim.

¹³⁶ Za určení autorství děkují Mgr. Petru Arijčukovi.

¹³⁷ Události jsou zachyceny v Pamětní knize sádeckého kostela, uložené na Římskokatolické farnosti v Sádku.

Sádek, obraz sv. Rodiny před a po restaurování, foto V. Cinková

Sádek, obraz sv. Rodiny s rámem po restaurování, foto V. Cinková

červotočem havarijní. Optický průzkum a UV průzkum zachytil na obraze četné lokální přemalby v pozadí, drapérii, spodní architektonické části a při okrajích spodní poloviny obrazu, kde byl obraz opravován tmelením. Ze zadní strany byl vyspraven záplatami. Obraz byl vyjmut z napínacího rámu a ze zadní strany vyčištěn, byly odstraněny záplaty a scelena plátěná podložka. Z přední strany byly ztenčeny degradované laky a odstraněny druhotné retuše. Bylo přistoupeno k vyrovnání barevné vrstvy a nažehlení na nové zpevňující plátno.¹³⁸ Následovalo tmelení poškozených partií malby, retušování a závěrečné lakování. Ozdobný rám byl napuštěn zpevňujícím prostředkem, konstrukčně vyspraven a byly dořezány chybějící části. Na dekorativní řezbářské výzdobě se restaurovala povrchová úprava stříbření s šelakovou lazurou a na oválném rámu stříbření se zelenou lazurou; stříbření bylo kvůli špatnému dochování z větší části rekonstruováno.¹³⁹

Svitavy, obraz sv. Jiljí z kostela sv. Jiljí

Obraz sv. Jiljí zdobí niku nad hlavním vstupem do raně barokního kostela sv. Jiljí ve Svitavách. Dříve, než byl obraz restaurován, nebylo známo jeho autorství, ani doba, ze které pochází. Obraz zachycuje patrona kostela a patří ke dvěma dalším dílům s tímto světcem, která se nacházejí v interiéru budovy. Sv. Jiljí poustevník je zde zobrazen před jeskyní. V pravé ruce drží kříž a růženec, levicí žehná. U nohou mu leží laň a po pravé straně se na vyvýšeném podstavci nachází lebka s otevřenou knihou a německy psaným nápisem: „Seelig sind die im Heim sterben Ihre Werke folgen ihnen nach“. Podle legendy jej omylem na lovu postřelil panovník místo laně a na tomto místě pak nechal postavit klášter, v němž se stal Jiljí opatem.

Svitavy, obraz sv. Jiljí před restaurováním, foto V. Cinková

Obraz malovaný na měděném plechu se nacházel v havarijním stavu. Povrch malby byl pokrytý měděnkou vytvářející ochranu proti korozi, v celé ploše se nacházely stříkance od fasádního nátěru a ochranná laková vrstva byla zcela degradovaná. Při demontáži obrazu za účelem jeho převozu k restaurování byl učiněn překvapivý objev – za obrazem se ve výklenku ukrýval další obraz sv. Jiljí, již čtvrtý v rámci kostela. Obraz malovaný na dřevě byl signován

¹³⁸ Zákrok byl proveden na vakuovém stole za pomoci prostředku Beva – gel a Beva v toluenu.

¹³⁹ Obraz restauroval v letech 2018–2019 MgA. Libor Kocanda, ozdobný rám MgA. Jiří Suchan, práce byly provedeny z grantu Pardubického kraje.

Svitavy, obraz sv. Jiljí po restaurování, foto V. Cinková

jménem Heinrich Zdobnitzký a datován rokem 1903. Tento malíř je ve Svitavách do-
ložen k roku 1892, kdy opravoval obraz Navštívení P. Marie umístěný na hlavním oltáři
svitavského farního kostela Navštívení P. Marie. Plechový obraz byl ze zadní strany rovněž
opatřen signaturou a datací: „gemalt v. Carl Langer 1938.“ Jedná se o svitavského malíře,
který je mj. i autorem obrazů krajin, tzv. dálin z Velkého svitavského betléma uloženého
v Městském muzeu a galerii ve Svitavách: Langer namaloval Českou krajinu, umělcem

*Svitavy, obraz sv. Jiljí při osazení na původní místo,
foto V. Cinková*

signovanou a datovanou rokem 1913
a snad i Orientální město. Malíř renovoval
i některá malovaná antependia na ol-
tářích v kostele sv. Jiljí, jak uvádí nápis
na zadní straně jednoho z nich. Je také
autorem signovaného obrazu Zavraždění
sv. Vojtěcha z kostela sv. Jana Nepomucké-
ho v Chmelíku, jež namaloval v roce 1909
a za volnou inspiraci použil barokní obraz
sv. Mikuláše od italského malíře Ludovica
Sterna, zavěšený na hlavním oltáři kostela
sv. Mikuláše v nedaleké Čisté u Litomyšle.
Z nálezů vyplývá, že plechový obraz sv. Jiljí
byl na místo umístění po pětaticeti letech
od doby osazení předchozího obrazu.
Mladší malba je obdobné kompozice jako
starší dílo, ovšem kvalitativně mnohem
vyšší úrovně. Lze předpokládat, že se v mi-
nulosti v nice nacházel světcův obraz ještě
staršího data, který byl později vyměněn.¹⁴⁰

Na plechovém obraze sv. Jiljí bylo
provedeno čištění měděnky a stabilizace
povrchu kovové desky. Dále byla zpev-
něna narušená barevná vrstva, obraz
byl retušován a na závěr nalakován.¹⁴¹
Po ukončení restaurátorských prací
došlo k instalaci díla zpět do niky kostela
na nově zhotovený dřevěný rošt. Nově
objevená dřevěná deska se sv. Jiljí byly
uložena do depozitu farnosti.

¹⁴⁰ Hypoteticky se mohlo jednat o silně poškozený obraz sv. Jiljí uchovávaný v interiéru kostela, jež roku 1935 restauroval Carl Langer, což je opět zaznamenáno na zadní straně obrazu. Obraz je ovšem malovaný na plátně, které se v exteriérových podmínkách neuzívá.

¹⁴¹ Obraz byl lakován damarovým lakem s UV světelným stabilizátorem Tinuvin. Restaurování prováděl v letech 2017–2019 Mgr. A. Dušan Rohlík a práce financovala Římskokatolická farnost – děkanství Svitavy, která je majitelem kostela.

Zprávy a zajímavosti

Dny evropského dědictví

Jana ŘEHOUNKOVÁ

V Pardubicích se do oslav Dnů evropského dědictví tradičně zapojuje velké množství památek a veřejných institucí. Příhrádek pochopitelně není výjimkou. Jelikož leží na přirozené spojnici Pernštýnského náměstí a zámku, k programu se připojujeme vždy v neděli společně s Východočeským muzeem a Galeríí města Pardubic a nabízíme tak veřejnosti možnost spojení více aktivit v této části města. Velkým tématem letošního roku byly oslavy výročí 30. let od Sametové revoluce a bylo by chybou tuto událost neakcentovat i v souvislosti s památkovou péčí. Na našem pracovišti vznikla krajská mutace panelové výstavy s názvem *30 let památkové péče po pádu železné opony*, která mapuje proměny památkového fondu na území Pardubického kraje. Kromě této výstavy mohli návštěvníci shlédnout také výstavu Studentská revoluce, kterou laskavě zapůjčil Ústav pro studium totalitních režimů. Abychom dokreslili atmosféru přelomu 80. a 90. let pozvali jsme opět členy Veteran klubu Pardubice, aby zde vystavili některé ze svých strojů. Velmi populární byl také fotokoutek s dobovým oblečením a herní koutek pro děti. Ty si mohly vyzkoušet stavebnice, hry a hračky generace svých rodičů. Největší úspěch měla jednoznačně stavebnice SEVA a jak se ukázalo, má potenciál zaujmout i dnes.

Výstava historických vozidel, foto J. Řehounková

Dobový fotokoutek, foto J. Řehounková

Výstava Studentská revoluce, foto J. Řehouňková

Výstava historických vozidel, foto J. Řehouňková

Výstava historických vozidel – svépomocná autodílna, foto J. Řehouňková

Podzimní městské slavnosti

Jana ŘEHOUNKOVÁ

Podzimní městské slavnosti, které tradičně vrcholí Velkou Pardubickou, byly letos zaměřeny na filmové téma. Prostor Příhrádku se proměnil na filmový plac s reálnou technikou, herci i štábem. Návštěvníci mohli pozorovat průběh natáčení, přičemž všechny předvedené činnosti byly komentovány režisérem. V průběhu dne se na různých pozicích (klapka, kamera, herectví) vystříдалo několik odvážlivců z publika a na vlastní kůži si tak vyzkoušeli, co obnáší natáčení krátké filmové scény. Všechny scény se živě vysílaly na internetu, aktéři z řad veřejnosti si tedy svůj výkon mohli posléze prohlédnout. Překvapením pro diváky i herce byla účast režiséra Jiřího Vejdělka, který se ujal režirování závěrečné scény dne. Proč právě Jiří Vejdělek? Jeho nejnovější film *Poslední aristokratka* je adaptací knižní předlohy Evžena Bočka, kastelána zámku Milotice. Mnoho filmových interiérů i exteriérů bylo natáčeno na objektech ve správě NPÚ, na základě navázané mediální spolupráce se tedy Jiří Vejdělek stal hlavní osobností městských slavností. Kromě improvizovaného výstupu na filmovém placu poskytl rozhovor na hlavním pódiu, proběhla autogramiáda a na závěr dne uvedl promítání svého staršího filmu *Účastníci zájezdu*.

Filmový plac na Příhrádku, foto J. Řehounková

Filmování na Příhrádku ale filmovým placem nekončilo, v podvečerních hodinách se sem přemístili členové Klubu vojenské historie, kteří v průběhu celého dne na různých místech ve městě sehrávali krátké scénky z natáčení fiktivního filmu *Láska z Pasáže*. Celé natáčení bylo laděno do období první republiky a jako dějiště poslední klapky posloužilo právě okolí kašny na Příhrádku.

Režisér Jiří Vejdělek živě na filmovém placu, foto J. Řehounková

Závěrečná klapka filmu *Láska z pasáže*, foto J. Řehounková

Mezinárodní den archeologie

Jana ŘEHOUNKOVÁ

Ukázka plodin pěstovaných v období středověku, foto J. Řehounková

Obživa, výroba a směna, tak znělo téma letošního Mezinárodního dne archeologie v Pardubicích. Archeologové z Národního památkového ústavu a Východočeského muzea jej společně zorganizovali již podruhé a opět se ukázalo, jak velký zájem veřejnost o tento vědní obor má. Třetí říjnovou sobotu Pardubice opět žily archeologií. Způsoby obživy v pravěku jsme návštěvníkům zprostředkovali zážitkovou formou. U stanoviště paleolitických lovců bylo možné si prohlédnout typické oděvy ze starší doby kamenné, různé typy vrhacích zbraní, ale především vyzkoušet si střelbu z luku. Nejmladší účastníci

Stanoviště lovců, foto J. Řehounková

Stanoviště prvních zemědělců, foto J. Řehounková

Jeskynní malby pro nejmenší návštěvníky,
foto J. Řehouňková

Drcení obilí na ručním mlýnku, foto J. Řehouňková

si zahráli na pravěké umělce a prstovými barvami vytvářeli jeskynní malby. Na neolitickém stanovišti se ručním mlýnkem drtilo obilí a každý se na vlastní kůži mohl přesvědčit, jak náročné bylo namlít si mouku na jeden kus pečiva. Každou celou hodinu se děti prostřednictvím vyprávěné pohádky přenesly do laténské vesnice a aktivně se zapojovaly do příběhu. U středověkého stánku bylo možné prohlédnout a osahat si nejrůznější plodiny, které se v tomto období na našem území pěstovaly. Nechyběly ani ukázky laboratorního zpracování keramického materiálu a keramické dílny pro děti. Archeologové z Východočeského muzea posunuli zážitkovou formu programu na další úroveň a návštěvníkům nabízeli možnost upečení placek z vlastnoručně namleté mouky. Celý program uzavřel diskusní blok s názvem *Vše, co jste chtěli vědět o archeologii, ale báli jste se zeptat*. Nutno podotknout, že návštěvníci se opravdu zeptat nebáli a všechny jejich zvědavé dotazy byly ze strany kolegů z Východočeského muzea v Pardubicích ochotně zodpovězeny.

Lukostřelba u stanoviště lovců, foto J. Řehouňková

Edukační aktivity

Jana ŘEHOUNKOVÁ

Kdo zná, neničí, v památkové péči často užívané heslo. I my se jím snažíme inspirovat a přispívat ke vzdělávání veřejnosti, především dětí. V loňském roce jsme začali realizovat edukační programy pro venkovské ZŠ s prvním stupněm v Pardubickém kraji. Tento model se nám velmi osvědčil, pro školy se špatnou dopravní dostupností nebývá vždy snadné se podobných programů účastnit. Příkladem může být ZŠ Široký Důl v okrese Svitavy, kterou jsme navštívili s programem *Jak se staví město*. Žáci se nejprve seznámili se základními principy historického urbanismu a poté začali v týmu se stavbou svého vlastního středověkého města. Tento program se velmi dobře osvědčil i pro klienty Kontaktního klubu, se kterým již několik let úspěšně spolupracujeme.

Další edukační programy realizujeme přímo v sídle ÚOP na pardubickém Příhrádce, v letošním roce to byla například oblíbená *Pisařská dílna*, či komentované prohlídky historického centra Pardubic. Na příští rok plánujeme opět nové programy, které budou mimo jiné zaměřeny také na archeologii.

Program *Jak se staví město* pro ZŠ Široký Důl, foto J. Řehounková

Program Jak se staví město pro Kontaktní klub, foto J. Řehounková

Edukační program Písařská dílna, foto Z. Kratochvilová

Komentovaná prohlídka historického centra Pardubic pro žáky ZŠ v rámci spolupráce s Městskou knihovnou v Litomyšli, foto J. Řehounková

Zámek plný knih 2019

Zdeňka KRATOCHVILOVÁ

Devátý ročník malého knižního veletrhu se uskutečnil 9. listopadu 2019. Pardubický zámek, který bývá místem tohoto příjemného setkání, prochází rekonstrukcí, akce se tedy uskutečnila v sále Ing. Jana Kašpara v budově bývalé reálky kde dnes sídlí Krajský úřad Pardubického kraje.

Na tomto malém „veletrhu“ již tradičně představujeme publikace vydané Národním památkovým ústavem. I letos se naše publikace těšily velkému zájmu nejen knihovníků, kteří zde doplňují fondy svých knihoven, ale i studentů a pracovníků různých kulturních institucí.

Účast NPÚ na akci zajistila spolupráce josefovského a pardubického pracoviště NPÚ.

Pro zajímavost: během pěti hodin jsme potěšili 28 kupujících a utržili přes 7 000 Kč.

Zámek plný knih, foto Z. Kratochvilová

Teambuilding v památkové péči

Aleš PAPÁČEK

Obnova původní druhové skladby zámeckého parku v Heřmanově Městci, foto P. Vašíčková, Sázíme stromy, z.ú., 6. 11. 2019

Mecenášství má na našem území dlouholetou tradici, a to včetně obnovy památek. Jeho novou formou je teambuilding, který může mít i praktickou a smysluplnou rovinu. Tímto směrem se vydala firma Recutech s.r.o., která již řadu let sponzoruje výsadby dřevin prostřednictvím organizace Sázíme stromy, z.ú. a část akcí realizují i sami zaměstnanci.

Národní památkový ústav navrhl tímto způsobem provést náhradní výsadbu v zámeckém parku v Heřmanově Městci, což se setkalo s pozitivním přijetím vlastníka. Důvodem byly jak omezené prostředky správce objektu na péči o 40 ha park, tak i dobré reference na organizaci Sázíme stromy, z.ú. (např. obnova štěpnice v zámecké zahradě Chrast, realizovaná metodou participačního plánování s aktivním zapojením místních obyvatel). Specialistka na památky zahradního umění NPÚ v krajinářském parku v Heřmanově Městci vybrala stanoviště, kde byla obnovena původní druhová skladba dřevin.

Dne 6. listopadu 2019 odpoledne deset pracovníků Recutech s.r.o. vysadilo 36 dřevin. Následnou péči o dřeviny zajistí vlastník, v rámci smlouvy mezi ním a organizací Sázíme stromy. Náklady na pořízení výsadbového materiálu byly hrazeny firmou. Další péče o tento významný anglický přírodně krajinářský park bude již realizována na základě aktuálně zpracovaného projektu zahradního architekta doc. Ing. Přemysla Krejčířka, Ph.D.

Vysvěcení nového zvonu sv. Mikuláše v Čisté u Litomyšle

Veronika CINKOVÁ

V neděli 20. října požehnal kardinál Dominik Duka za účasti široké veřejnosti nově odlitý zvon sv. Mikuláše v kostele sv. Mikuláše v Čisté u Litomyšle. Odlití největšího zvonu České republiky za posledních osm let bylo financováno z veřejné sbírky a proběhlo z iniciativy místních zvoníků. Původní zvon sv. Mikuláše vytvořila roku 1744 dílna brněnské zvanařky Kateřiny Kercker, ovšem v roce 1917 byl zrekvírován po válečné účely. Zvon byl pořízen ke cti všemohoucího Boha, blahoslavené P. Marie (Svatotomské) a sv. Mikuláše farářem Janem Antlem z Brna a hrabětem Františkem Václavem z Trautmansdorffu, pánem na Litomyšli. Do dnešní doby se z něj zachoval pouze fragment reliéfu hlavy sv. Mikuláše, který byl zkopírován i na nový zvon odlitý v dílně zvanařky Leticie Vránové-Dytrychové v Brodce u Přerova. Výzdoba i parametry nového zvonu vycházely z dochované historické dokumentace jeho zrekvírovaného předchůdce včetně sádrových odlitků reliéfního dekoru. Dokumentaci uloženou ve sbírkách Regionálního muzea v Litomyšli provedl v roce 1916 Muzejní spolek s místními studenty (materiálové složení nového zvonu a profil žebra jsou současné). Jde o největší bronzový zvon regionu a pro místní občany se jednalo o významnou událost. Slavnostního svěcení se mezi mnoha dalšími mecenáši zúčastnil i německý rodák Johann Sobola se svou rodinou a přáteli. Během mše celebrotané Dominikem Dukou byl zvon ukotven na původní zvonovou stoličce a po jejím skončení poprvé zazvonil.

Slavnostní proslovy z řad církve, obce Čistá a zhotovitele, foto P. Vácha

Obnova vnějšího pláště budovy č. p. 2 na Bělobranském náměstí v Pardubicích

Jana ŘEHOUNKOVÁ

Každý Pardubák jistě zná Bělobranské náměstí. Většina také tuší, že své jméno získalo podle jedné z původních městských bran. Bílá brána, byla v 19. století stržena kvůli průjezdu formanských vozů, které se pro svou šířku a výšku nemohly do města pohodlně dostat. Zdaleka ne každý ale ví, že ve dvou budovách na tomto náměstí sídlí Národní památkový ústav. Větší z nich, budova č. p. 2 prošla v roce 2019 zásadní obnovou.

Na první pohled je patrná oprava vnějšího pláště, tedy nová fasáda budovy. Ta byla trhlinami a vlivem povětrnostních podmínek již značně degradovaná. Došlo tedy k jejímu obnovení dle původního řešení včetně dekoračních prvků. Další na první pohled viditelnou změnou jsou nová vstupní vrata.

Co již na první pohled vidět není, jsou úpravy v suterénu budovy. Aby do těchto prostor mohl být umístěn archeologický depozitář, bylo nutné vyřešit zvýšenou vlhkost, která v těchto prostorách byla dlouhodobě problematická. Vlhkostní výkyvy samozřejmě neškodí pouze deponovaným artefaktům, ale také budově samotné. Došlo tedy k odstranění degradovaných omítek i provlhčených podlah. Zavlhčení zdiva bude do budoucna bránit nově instalovaná drátová elektroosmóza společně se sanační omítkou.

Při realizaci stavebních úprav bylo jednoznačně upřednostněno použití přírodních a ekologicky nezávadných materiálů, které jsou zároveň vhodné pro památkový charakter objektu. Jedním z vodítek architektonického a stavebního řešení rekonstrukce byla historická hodnota památkově chráněného objektu. Byly jí přizpůsobeny funkční a technické úpravy objektu i vedení instalací inženýrských sítí. Zároveň byly splněny požadavky na užívání a funkčnost objektu ze strany uživatele a investora, kterým je Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích. V architektonickém a stavebně technickém řešení byly zapracovány připomínky a požadavky památkové péče.

Bělobranské náměstí č. p. 2 po obnově

Patrimonium pro futuro

Václav PAUKRT, Veronika CINKOVÁ

V letošním roce se již po páté udílely ceny Patrimonium pro futuro s podtitulem Společenské ocenění příkladů dobré praxe. Cílem ocenění je zhodnotit a vyzdvihnout, co se v oblasti památkové péče podařilo, a ocenit ty, kteří se o úspěšné dílo přičinili. Z našeho pracoviště vzešly dvě nominace, a to Restaurování Mariánského sloupu v Poličce a Oltář sv. Anny z kostela sv. Anny ve Smrčku. Slavnostní vyhlášení proběhlo dne 2. října na státním zámku Lemberk. Restaurování Mariánského sloupu v Poličce obdrželo nejvyšší počet hlasů ve veřejné anketě a zástupci města Poličky spolu s restaurátory převzali cenu veřejnosti Památky děkují.

Restaurování Mariánského sloupu v Poličce – kategorie restaurování

Mariánský sloup v Poličce se řadí k nejcennějším památkám svého druhu u nás. Po roce 2011 proběhlo restaurování této národní kulturní památky, podložené podrobným restaurátorským průzkumem. Ocenit je třeba jak příkladný přístup vlastníka, města Poličky, tak nadstandardní přístup restaurátorů.

Mariánský morový sloup na náměstí v Poličce postavil v letech 1727–1731 přední český sochař Jiří František Pacák se svou dílnou. Barokní dílo s bohatou sochařskou výzdobou bylo v minulosti opakovaně opravováno, během 20. století se uskutečnilo celkem šest velkých oprav a časový interval mezi nimi se výrazně zkracoval. Důvodem posledního restaurování se stalo vážné poškození památky v roce 2011, kdy u sochy sv. Víta odpadla bez cizího zavinění světcova pravá ruka s knihou. Díky iniciativě vlastníka – města Poličky – byl následně proveden velmi podrobný a úplný restaurátorský průzkum pilíře, na který navázalo komplexní restaurování. Interdisciplinární restaurátorský průzkum v roce 2012 i celý průběh restaurování sledovala speciálně jmenovaná odborná komise.

Nejdříve byly sejmuty části v havarijním stavu, včetně čtyř soch. V letech 2015–2018 následovalo vlastní restaurování celého sloupu s výzdobou, které zahrnovalo klasické postupy – předzpevnění nejvíce zvětralých míst kamene, jeho čištění, zpevnění či doplnění probarvenými tmely. Zrezivělé a uvolněné čepy byly nahrazovány nerezovými, trhliny byly injektovány a v havarijních místech zajištěny nerezovými armaturami. Dále bylo obnoveno zlacení nápisů a na sloup byly osazeny kopie snesených částí včetně čtyř soch. Kolektiv restaurátorů přistupoval k zásahu komplexně, plně akceptoval výsledky restaurátorského průzkumu a používal všechny dostupné metody a prostředky vhodné k restaurování. K dispozici měl rovněž restaurátorské zprávy ze tří předchozích zásahů a mohl tak porovnávat současný stav památky s restaurováním v daných letech.

Město Polička jako vlastník projevilo velkou iniciativu nejen jmenováním odborné komise, ale i při shánění finančních prostředků. Restaurování bylo hrazeno z Programu regenerace MPR a MPZ Ministerstva kultury, z prostředků Krajského úřadu Pardubického kraje a města. Město se věnovalo také propagaci restaurování sloupu – uskutečnilo se několik přednášek pro veřejnost, o probíhající zásahu byla informována média.

Mariánský sloup v Poliče po restaurování, foto V. Paukr

Mariánský sloup v Poličce po restaurování, foto V. Paukrt

Restaurování mariánského sloupu bylo od samého počátku pojato jako modelový příklad restaurování takto hodnotných a významných památek. Úkolem bylo rovněž výrazně zpomalit další poškozování sloupu a jeho výzdoby. To se bezesbytku podařilo. V průběhu času ale přesto bude nutné s největší pravděpodobností přistoupit k dalším náhradám originálů, aby nedošlo k úplnému zániku ikonograficky mimořádně propracovaného a sochařsky i architektonicky jedinečně ztvárněného mariánského sloupu.

Na cenu NPÚ v kategorii obnova památky, restaurování byli navrženi restaurátoři Mgr. BcA. Petr Gläser a BcA. Renata Poláková-Tauchmanová a město Polička, zastoupené starostou Jaroslavem Martinů a vedoucí odboru územního plánování, rozvoje a životního prostředí Ing. Martou Mastnou.

Oltář sv. Anny z kostela sv. Anny ve Smrčku – kategorie objev, nález roku

Kostel sv. Anny je drobná venkovská gotická stavba z počátku 14. století. V poslední době nebyl příliš využíván a stál na okraji zájmu svého tehdejšího církevního majitele, spravujícího velké množství dalších a nepoměrně větších sakrálních objektů. Budovy se proto ujala obec Smrček, která ji získala do svého vlastnictví. V obci žije téměř 130 obyvatel a kostel je jedinou zdejší pamětihodností. Místním nebyla lhostejná budoucnost památky a začali ji také více využívat např. pro pořádání koncertů. V letech 2017–18 se rozhodli zrestaurovat oltář sv. Anny.

Oltář sv. Anny se nacházel v extrémně havarijním stavu v důsledku poškození dřevokazným hmyzem. V minulosti došlo k přetření oltářní architektury i antependia nevzhledným hnědým nátěrem, pod nímž sondážní průzkum objevil původní barevné řešení založené na kombinaci malovaných barevných mramorů. Restaurování se zaměřilo na návrat oltáře do originální podoby včetně architektury a její dekorativní výzdoby. Teprve při restaurátorských pracích byl učiněn objev, že oltář i celý kostel byl kromě sv. Anny původně zasvěcen i sv. Mikuláši. V nástavci byl po odejmutí novodobého tisku na plátně nalezen zbytek autentického dřevěného obrazu s vyříznutým otvorem ve středu, z něhož se zachovaly pouze hlava a partie nohou. Pod figurou byl nalezen nápis určující postavu světce jako sv. Mikuláše. Také se ukázalo, že dvě boční řezby z nástavce původně tvořily jeden celek, a v jejich centru byla namalována druhá postava sv. Mikuláše. Na antependiu kryjícím menzu byla odhalena původní malba květinového dekoru

Oltář sv. Anny před restaurováním, foto H. Vítová

Oltář sv. Anny po restaurování, foto V. Cinková

a ve spodní části oltáře byly odkryty malby dalších dvou světic.

Tyto nové nálezy změnily prvotní koncept restaurování, cílem se stal návrat oltáře do raně barokní podoby. Podařilo se vyhledat oltáře ze stejného období z oblasti východních Čech a také provést soupis známého díla Johanna Samuela Gindtera. Nástavec oltáře byl nově koncipován do původní podoby a řezba s postavou sv. Mikuláše se přemístila do spodní části oltáře. Dále byla provedena malířská rekonstrukce chybějící postavy sv. Mikuláše v nástavci, a to podle příbuzných figur z jiných umělcových děl. Snímání druhotných vrstev z architektury oltáře i z ob-

Detail zadní strany řezbářské výzdoby oltáře s masivním poškozením červotočem, foto V. Cinková

Detail květinového vzoru malovaného antependia po restaurování, foto V. Cinková

Obraz sv. Mikuláše z oltářního nástavce během snímání mladších přemaléb, foto V. Cinková

razů bylo velice náročné a bylo přitom potřebné malbu konfrontovat s výstupy chemickotechnologických analýz a fotografiemi v infračerveném světle. Přestože se v některých částech oltáře dřevní hmota rozpadala na prach, restaurátorce se podařilo zachovat maximální množství původních částí. Nedochované ozdobné řezby, které byly odstraněny při pozdějších úpravách oltáře, byly doplněny podle vyhledaných analogických vzorů.

Oltář sv. Anny představuje jediný oltář v kostele. V Chytilově Soupisu památek v okrese chrudimském z roku 1900 je oltář hodnocen jako „ceny podřízené“. V průběhu restaurování se však ukázalo, že vykazuje mimořádné uměleckohistorické a památkové kvality. V rámci celého objektu se jedná o nejstarší vybavení, které se v něm zachovalo. Do kostela byl pořízen při barokních úpravách v roce 1669 a jeho malířská výzdoba je dílem

chrudimského raně barokního malíře Johanna Samuela Gindtera, jehož práce můžeme dodnes spatřit ve významných kostelích v Chrudimi i v širším regionu. Oltář je nejstarším dosud zjištěným Gindterovým dílem a díky důrazu na malířskou výzdobu významně obohacuje poznatky o kulturním dědictví raně barokního malířství ve východních Čechách.

Jedinečnost oltáře spočívá i v unikátním ikonografickém konceptu akcentujícím výraznou ženskou motiviku v centrálním obraze sv. Anny Samotřetí, na bočních obrázcích s postavami sv. Kateřiny Alexandrijské, Máří Magdalény, Terzie z Ávily, Barbory z Nikomédie, Kateřiny Sienské a Rity z Cascie a na spodních nově objevených výjevech sv. Anežky Římské a sv. Apoleny z Alexandrie. K těmto svatým ženám se věřící modlitbami obraceli v otázkách manželství a rodinného života, při nemocech a umírání nebo zde hledali ochranu před přírodními živly. Překvapivým objevem se stal nález dvou maleb sv. Mikuláše, druhého patrona kostela, jednoho z nejuctívanějších světců, pomocníka v nouzi a ochránce mnoha profesí a řemesel. Na území Pardubického kraje není zachováno mnoho oltářů z tohoto období a jen nepatrná část z nich dosud prošla odborným restaurováním.

Díky kvalitně provedenému restaurování se oltář sv. Anny podařilo zachránit před dalším chátráním. Na památkovou cenu byli za příkladnou péči o kostel a jeho vybavení nominováni starosta obce Smrček Miroslav Brychnáč s místostarostkou Ing. Janou Burgerovou a za nadstandartní přístup a precizně odvedenou restaurátorskou práci včetně objevených průzkumných a uměnovědných zjištění restaurátorka akad. mal. Eva Skarolková.

*Středová část oltáře sv. Anny po restaurování,
foto V. Cinková*

Odborná knihovna

Zdeňka KRATOCHVILOVÁ

Knihovna Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích sídlí na Příhrádku, v podkroví bývalé sýpky. Knihovní fond tvoří cca 6 500 titulů z oblasti architektury, dějin umění, historie či genealogie. Dalšími dvěma významnými oddíly knihovního fondu jsou knihy zabývající se kulturní historií a soubor metodických příruček pro památkovou péči, tyto vycházejí nákladem Národního památkového ústavu.

Všechny knihovny NPÚ používají katalogizační program Tritius, v kterém jsou zaznamenány také dokumentační fondy (restaurátorské práce, plánová dokumentace a další). Veřejnost může do katalogu nahlížet pomocí on-line katalogu Carmen. Zajímavostí našeho systému je možnost vyhledávání nejen podle názvu, autora či předmětového hesla, ale i polem pro lokalitu. Každá nová kniha či článek vztahující se k určitému památkovému objektu, je připojován i do poměrně nové aplikace, do Památkového katalogu, kde zájemce najde základní údaje o památce, rozsah její ochrany, fotografie a literaturu, v které je zmíněna. Dalším místem, kde jsou informace o knihách, které vlastníme, je Souborný katalog ČR, kam připojujeme naše knihy od roku 2014, do konce příštího roku by měly být připojeny všechny záznamy knihovny na Příhrádku.

Pro veřejnost je otevřena naše knihovna v úterý, po předchozí domluvě je možné navštívit knihovnu i v jiné dny.

Na vaši návštěvu se těší knihovnice Bc. Zdeňka Kratochvilová,
kratochvilova.zdenka@npu.cz, tel.: 601 320 049.

Odborná knihovna NPÚ, ÚOP v Pardubicích, foto M. Křištof

Odborná knihovna NPÚ, ÚOP v Pardubicích, foto M. Krištof

Katalog Carmen

<https://iispp.npu.cz/carmen/>

Památkový katalog

<http://www.pamatkovykatalog.cz/>

Souborný katalog

<http://www.caslin.cz/>

Odborná spisovna

V badatelně je možné studovat odbornou dokumentaci nemovitých kulturních památek Pardubického kraje (okresy Pardubice, Chrudim, Ústí nad Orlicí a Svitavy).

Dokumentace zahrnuje plánovou dokumentaci, restaurátorské zprávy, archivní spisovou dokumentaci (historie objektu z hlediska stavební činnosti a obnovy) od konce šedesátých let minulého století a stavebně historické průzkumy k vybraným objektům. Velká část dokumentace se týká nemovitých kulturních památek ve správě Národního památkového ústavu v Pardubickém kraji (Soubor lidových staveb Vysočina, hrad Kunětická Hora, hrad Litice, zámek Litomyšl, zámek Slatiňany).

Mimo to zde lze nalézt dokumentaci městských památkových rezervací a zón, vesnických památkových rezervací a zón a lidové architektury.

Provoz badatelný: úterý 9–15 hodin

Po telefonické domluvě je návštěva možná i v jiné dny.

Upozorňujeme návštěvníky, že dokumenty z odborné spisovny je nutné objednat písemně a je možné studovat je pouze prezenčně.

Kontakt: Šárka Mrázová, mrazova.sarka@npu.cz, tel.: 724 663 787

Pronájem zasedacích místností

Od ledna 2016 nabízí NPÚ, ÚOP v Pardubicích pronájem malé (kapacita cca 12 osob) a velké zasedací místnosti (kapacita cca 40–45 osob), které se nacházejí v historickém centru města Pardubic.

Vybavení velké zasedací místnosti:

- plátno
- notebook
- projektor
- tabule
- zvuková aparatura/mikrofon
- pokrytí bezdrátovým internetem
- možnost zatemnění

Vybavení malé zasedací místnosti:

- přenosné projekční plátno
- notebook
- projektor
- tabule

V rámci pronájmu lze využít možnosti **bezplatného parkování**, k dispozici je rovněž vlastní **sociální vybavení a kuchyňka**.

Velká zasedací místnost, foto M. Křištof

Velká zasedací místnost, foto M. Krištof

Malá zasedací místnost, foto M. Krištof

Malá zasedací místnost, foto M. Krištof

Kontakt: Ing. Juraj Vavro, vavro.juraj@npu.cz, tel.: 724 663 537

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích je jedním ze čtrnácti krajských pracovišť NPÚ. Jeho úkolem je naplňovat v Pardubickém kraji poslání odborné instituce památkové péče dané zejména zákonem o státní památkové péči, tzn. zpracovávat odborné podklady pro rozhodnutí výkonných orgánů, poskytovat konzultace a odbornou pomoc vlastníkům kulturních památek při jejich obnovách a sledovat stav památkového fondu na území kraje. Mimo to zpracovává návrhy na prohlášení věcí či objektů za kulturní památky, podílí se na jejich evidenci, spravuje dokumentační sbírky plánů, fotografií i dalších odborných podkladů ke kulturním památkám a provozuje veřejně přístupnou, odbornou knihovnu. Odborníci z řad zaměstnanců ústavu se rovněž účastní odborných konferencí, seminářů a kolokvií, participují na přednáškách, komentovaných prohlídkách, programech pro školní kolektivy a dalších aktivitách určených pro veřejnost.

Další informace o Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti v Pardubicích najdete na www.npu.cz/uop-pa, informace o Národním památkovém ústavu najdete na www.npu.cz.

**NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV**

**ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE
V PARDUBICÍCH**